

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2020/6



TARTALOM

KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK

2 Tehetségek sokfélesége

Beszélgetés dr. Kocsis Miklós egyetemi tanárral, a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének igazgatójával (*Dvorszky Hedvig*)

12 Élmény és funkcionális design mesterfokon

A Gondola 250 városnéző hajó (*Slézia József*)

18 Az abszurdítások fala

Hérics Nándor képző- (és ipar-) művész alkotói világa (*Wehner Tibor*)

24 Új időszámítás

MOME tárgyalkoró diploma 2020 (*Szilágyi B. András*)

30 Milyen üzeneteket képes átadni egy megálló, s mi a gyakorlat fővárosunkban?

A megálló mint utcabútor (*Zimmermann Eliza Hanna*)

KÖSZÖNTÉS

33 A magyar bútor robotosa

A 75 éves Vásárhelyi János életműtárlata elé (*Vadas József*)

KITEKINTÉS

39 Mecenzéftől a Mercedes-Benzig

Adalékok a 20. századi német–magyar terméktervezési kapcsolatok kutatásához I. Bevezetés a 20. századba (*Ernyey Gyula*)

PEDAGÓGIA

46 Friedrich Fröbel adományai

Óvodai nevelés és absztrakt művészet (*Máthé Katalin*)

TÁRGYKÖZELBEN

52 Formabontás

Simon Zsolt József: Szirom-fészek (*Mogán Orsolya*)

54 Hírek

CONTENTS

EXHIBITIONS – WORKSHOPS

2 Diversity of talent

Conversing with university professor Dr. Miklós Kocsis, director of the Hungarian Academy of Arts Research Institute of Art Theory and Methodology (*Hedvig Dvorszky*)

12 Experience and mastery of functional design

The sightseeing ship Gondola 250 (*József Slézia*)

18 The wall of absurdities

The creative realm of artist (and designer) Nándor Hérics (*Tibor Wehner*)

24 New calendar

MOME diploma in object creation 2020 (*András Szilágyi B.*)

30 What messages can a stop convey, and what is the practice in the capital?

The passenger shed as street furniture (*Eliza Hanna Zimmermann*)

GREETING

33 The indefatigable master of Hungarian furniture

Prefacing the life exhibition of János Vásárhelyi aged 75 (*József Vadas*)

OUTLOOK

39 From Mecenzéf to Mercedes-Benz

Addenda to the research into 20th-century German–Hungarian relations in product design I. Introduction to the 20th century (*Gyula Ernyey*)

EDUCATION

46 Friedrich Fröbel's Gifts

Kindergarten education and abstract art (*Katalin Máthé*)

CLOSE-UP

52 Bursting the form

Zsolt József Simon: Petal Nest (*Orsolya Mogán*)

54 News

A CÍMLAPON | ON THE FRONT COVER:

SIMON Zsolt József: Szirom-fészek (a sorozat egyik darabja)

Zsolt József SIMON: Petal Nest (a piece from the series)

2019, fehér mázatlan porcelán, 1280 °C, oxidációs égetés, öntés, 31x30x27 cm

Fotó: Simon Zsolt József (*Cikkünk az 52. oldalon*)

A HÁTSÓ BORÍTÓN | ON THE BACK COVER:

VIGH Krisztina: Sweet harmony No. 2

Krisztina VIGH: Sweet harmony No. 2

2019, gumicukor, hímzőfonal, 30x40x1 cm

Fotó: Vigh Krisztina (*Cikkünk a 2. oldalon*)

VÁSÁRHELYI János: Lily fotel. Gyártó: Sellaton Rt. (ma Sellaton Design Kft.), Debrecen

János VÁSÁRHELYI: 'Lily' armchair. Manufacturer: Sellaton Rt. (now Sellaton Design Ltd.), Debrecen

2002, pácolt bükkfa, hajlított elemek, formapréselt ülés-hátidom, kárpit, magasság: 80 cm

Fotó: Székely Péter (*Cikkünk a 33. oldalon*)

Tehetségek sokfélesége

BESZÉLGETÉS DR. KOCSIS MIKLÓS EGYETEMI TANÁRRAL,
A MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA MŰVÉSZETELMÉLETI ÉS
MÓDSZERTANI KUTATÓINTÉZETÉNEK IGAZGATÓJÁVAL

A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete (MMA MMKI) nemes feladatra vállalkozott. 2018-tól hirdette meg a három évre kiterjedő ösztöndíjprogramját, ami fontos, ugyanakkor kiegészítő feladata a kutatóintézetnek, amelynek széles tevékenységi spektruma van: konferenciák szervezésével, kiadványok megjelentetésével és művészetelméleti kutatásokkal foglalkozik. Ez az ösztöndíjprogram a magyar kormány támogatásával indult el, évente száz fő részére biztosít havi bruttó kétszázezer forint juttatást minden évben, szeptember 1-jétől kezdődően, 36 hónap időtartamban.

– Az első két évfolyam 2018–2019-ben indult, tapasztalatai igen pozitívak. A pályázatokban érdekes kezdeményezések vannak.

– Azt gondolom, hogy az ösztöndíjasok között vannak olyan kollégák, akik a közeljövőben akár befolyásolni is tudják majd a magyar művészeti élet egyébként is meglévő színességét.

Mind az első, mind a második évben több mint tizenháromszoros túljelentkezéssel dolgoztunk, 1324 volt az első évfolyamba jelentkezők száma, 1306 a másodikba, és ugyanennyi jelentkezőnk van a harmadik évfolyamban is. Négyhavonta ezek az ösztöndíjasok szóban, írásban számot adnak tevékenységükről. Ezeket az írásos produkciókat a Magyar Művészeti Akadémia által felkért szakemberek, akadémikusok értékelik, majd alkalmanként személyes találkozókon átbeszéljük az ösztöndíjasokkal is. Minden évben, amikor befejezünk egy pályázati szakaszt, akkor a bírálókkal értékeljük ezt a folyamatot, és egy új folyamat kezdetére lépünk át.

Vannak olyan területek, amelyek a dolog sajátja folytán létszámukban kiemeltek. Nagyon sokan pályáznak az irodalmi, a zenei vagy a vizuális területeken (iparművészet és tervezőművészet, képzőművészet). Ehhez képest kevesebben pályáznak például színházművészeti és építőművészeti területen. A végső döntőbizottság figyelemmel van a pályázók szakmai összetételére, azaz, ha tapasztaljuk is, hogy egyes szakterületeken több, másokon kevesebb a pályázó, ez ne befolyásolja a döntést, kizárólag minőségi szempontok mentén történjen az ösztöndíjaknak a kiosztása.



BALÁS Benedek: Születés. Lukács evangéliuma 2,1–14.

Bibliai illusztrációs sorozat

Benedek BALÁS: Birth. Luke's Gospel 2:1–14. Series of Bible illustrations

2020, papír, szitanyomat, 40x29,5 cm

Fotó: Balás Benedek



KIRÁLY Fanni: Idő-gyűrű No. 1 | Fanni KIRÁLY: Time ring No. 1
2020, ezüst, korall-achát, viaszveszejtéses öntés,
lyukszegecselt foglalás, 2,8x3x3 cm

Fotó: Király Fanni

– Magyarországon a kultúra fogalmát ma is meghatározza az irodalom. Lehet, hogy bátortalanabbak más műfajokban, vagy például nehezebb pályázatot benyújtania egy építésznek, akinek komoly tervrajzokat kellene készítenie. Változott-e vagy ugyanez maradt az arány a második ösztöndíj meghirdetésekor?

– Azt tapasztalom, hogy könnyebb helyzetben vannak azok, akik egyébként is író emberek, jóval könnyebben pályáznak, mint akik olyan területen tevékenykednek, ahol kevésbé van szükségük gondolataik írásos formába öntésére. Máshogy fejezi ki magát egy vizuális alkotó, mint egy olyan szakember, akinek a napi kenyeré a szövegek karakterek formájában való nyilvánosságra hozatala. A döntőbizottság minden esetben figyelemmel volt arra, hogy ne legyenek túlsúlyok. Nem leírt, de betartott belső szabálya a mindenkori döntőbizottságnak az, hogy bizonyos művészeti területek képviselőinek száma között ne legyen kétszeresnél nagyobb a különbség, hogy ne legyenek indokolatlan műfaji eltolódások bármilyen területen.

– Mi ennek a módszere? A hivatalos szabályok szerint a bírálók nem is ismerik egymást. Ez miért van így?

– A pályázó leadja az anyagait a meghatározott formai követelmények szerint, önéletrajzzal, pályázati anyaggal, úgynevezett portfólióval, az eddigi munkásságát bemutatandóan. Ezek akár hangzóanyagok, akár feltöltött képi dokumentumok vagy írások is lehetnek. Ezeket két egymásról nem tudó bíráló minősíti, előre meghatározott szempontrendszer szerint – hangsúlyozom, egymásról nem tudva, egymással nem találkozáva, és itt van az anonimitás jelentősége – egy elektronikus rendszerben

feltöltik a bírálati anyagokat, amelyek azt szolgálják, hogy minél objektívebb módon tudjuk minősíteni a pályázó ösztöndíjasokat. Amennyiben az a helyzet áll elő, hogy mind a két bíráló szerény pontszámokat ad egy pályázónak, akkor az illető a következő bírálati körbe nem kerül be. A „szerény” alatt azt értem, hogy az 52 pont alatti pályázók nem kerültek további körbe. Ha mind a két bíráló továbbjutásra méltónak ítéli, akkor továbbjut, de előfordulhat az a helyzet is, amikor a két bíráló közül az egyik továbbjutásra méltónak találja, a másik pedig nem tartja arra méltónak. Ilyenkor egy harmadik bírálót vonunk be a rendszerbe, aki szintén anonim, nem tud az előző kettőnek az értékeléséről, és az ő döntése mindenképpen kihoz egy kettő-egyes helyzetet, vagy két nem, vagy két igen fog bekövetkezni, és akkor vagy nem jut tovább a következő fordulóra az illető pályázónk, vagy továbbjut, ez utóbbi esetben ugyanúgy járunk el vele, mintha kettő-nullával jutott volna tovább alaphoz. Azok, akik továbbjutottak akár kettő-nullával, akár kettő-eggyel, a végeredmény szempontjából mindegy, ők kerülnek az úgynevezett döntőbizottság elé. A döntőbizottság tíz-egynéhány fős grémium, minden évben az MMA elnöke kéri föl, figyelemmel arra, hogy minden művészeti ág képviseltetve legyen. Ez a névsor viszont nyilvános, és kizárólag akadémikusok a döntőbizottság tagjai, a bírálói szerep betöltése rotációs rendszerben történik. A kicsit több mint 1300 pályázóból 500-600 jut el a döntőbizottsághoz, melynek tagjai azt a komplex döntést hozzák, amiről beszéltünk, hogy minden művészeti ágra figyelemmel, az 500-600 pályázóból 100 tehetséges fiatal vagy középkorú alkotó jusson ösztöndíjhoz.



BÁN Miklós: Oboabillentyűzet modellezési előtanulmányai tárogató tervezéséhez

Miklós BÁN: Preliminary studies of the oboe key system

for the planning of a tárogató

2020, centrifugális öntés 3D nyomtatott magformák segítségével

Modell, 3D renderek: Bán Miklós

– Önnek jogászként is most már kellő tapasztalata van erről a gyakorlatról. Van-e bármi változtatnivaló, vagy most már tulajdonképpen minden gördülhet tovább a maga útján?

– Minden évben van mit fejlesztenünk, és azt gondolom, hogy ez így helyes és a dolog természetéből adódik. A rendszer kimunkálása még Fekete György elnök úr idejében kezdődött el és Vashegyi György elnök úr működése alatt lépett életbe. Azt gondolom, hogy azok az útmutatók, amelyeket a pályázóknak, bírálóknak kiosztunk, minden évben mindig fejlődnek. Ennek részben az az oka, hogy mindig gazdagodunk új tapasztalatokkal, részben pedig az, hogy a körülöttünk lévő szabályozás is változik, és erre egészen egyszerűen figyelemmel kell lennünk. A vonatkozó útmutatóban a kizárásról is van szó, tehát senki nem vehet részt bírálatban, akinek, mondjuk, közeli hozzátartozója érintettje az ügynek, vagy adott esetben ajánlást adott, hiszen művészeti területen vagyunk, az okszerű, előfordul és természetes, hogy valaki a tanítványának, pályatársának vagy hasonló kapcsolatban álló személynek ajánlást biztosít, de ők ebből a bírálati folyamatból ki vannak zárva. Nagyon emberi módon járnak el a bírálók, igen figyelnek arra, hogy ne történhessen semmi olyan elköteleződés sem pozitív, sem negatív irányban, ami az egész folyamatban rosszul süllhetne el. Nagyon tisztességes és abszolút szakmai módon zajlik ez a bírálat.

– A pályázatok kiírásakor van-e valamilyen koncepcionális elképzelésük, netán témakörük, tartalmi értelemben valamilyen irány, amelyre orientálják a jelentkezőket?

– A kérdés nagyon érdekes, és a lényegre világít rá. Az eljárási rendünk szerint a Magyar Művészeti Akadémia tagozatai minden évben megfogalmaznak ajánlásokat – és ezt a szót jelképesen háromszor húzom alá –, amelyek arra vonatkoznak, hogy milyen témákat tartanak az Akadémia tagjai fontosnak, kimunkálandónak, hiányterületnek, vagy akár még jobban vizsgálándónak, vagy melyek azok a területek, amelyeken belül fontosnak gondolják az újabb alkotások megszületését. Tehát ezek az ajánlások nem kötelezik a pályázót, hogy kizárólag csak abban a gondolkörben pályázzon, és nem mondják azt sem, hogy ha már korábban pályázott, akkor a következő alkalommal sem nyerhet. Előfordult, hogy valamire nem gondoltunk, az ajánlások között sem szerepelt, ellenben annyira magas művészi minőségű volt a pályázati téma, hogy érdemes volt a támogatásra. De arra is akadt példa, hogy valaki ugyan az ajánlások mentén pályázott, de adott esetben a beadott munkája nem volt olyan minőségű, amivel bekerült volna a százba. Jövőre majd olyan lesz. Tehát évente százan nyernek, ez egy korlátozott szám, de az 1300 pályázóból biztos, hogy több alkalmas ember van ennél a számnál. Minden pályázatnál természetszerű, hogy ha nem az a száz fő jött volna be, hanem tíz vagy húsz

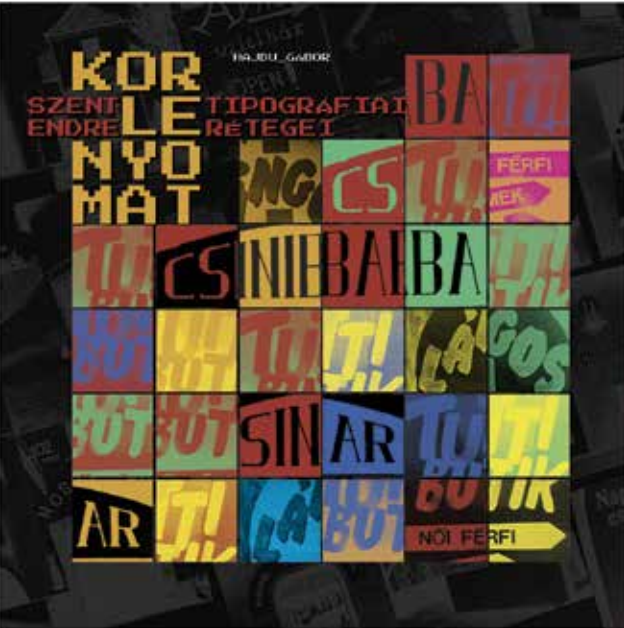


FÓRIS Katalin: „Testemlékek” | Katalin FÓRIS: ‘Memory Imprints’ | 2020, celluloid filmnegatív, pamut, szövés, 16 darab, egyenként: 73x44x10 cm
Fotó: Horváth Zoltán



GYULAI Natália: Wonderfur fekete-fehér mellény és kiegészítő (NATI100%PUREIDEA)
Natália GYULAI: Wonderfur black/white vest and handbag (NATI100%PUREIDEA)
2019, műszőrme, egyedi „wonderfur-szőrfestés”-technika
Fotó: Almási Jonatán Csaba

másik, az is lehetett volna nyertes. De megpróbálhatja a következő alkalommal is az illető. Mindenkit mindig arra biztatunk, hogy újra próbálja meg. Egy tizenháromszoros túljelentkezésnél teljesen természetes, hogy valaki annak ellenére, hogy tökéletes pályázatot nyújt be, nem nyer. De bízom abban, hogy vagy most vagy jövőre vagy valamikor sikerülni fog neki, mert ha jó pályázata van, azt a bírálók el fogják dönteni.



HAJDU Gábor: Korlenyomat, Szentendre tipográfiai rétegei.
Típo-tanulmányok
Gábor HAJDU: Imprint of the age. Typographic strata of Szentendre.
Typo-studies
2020, digitális grafika, 40x40 cm
Fotó: Hajdu Gábor

– Felmerül még egy másik érdekes kérdés is, a pályázók életkorával, illetve a szakterületek sokféleségével kapcsolatban. Ön közgazdászként is elgondolkodhatott azon, hogy a mai pályázók mennyire illeszkednek a jelen időben felmerülő igényekhez?

– Azt gondolom, hogy minden potenciális pályázó számára érdekes kérdés lehet ez. Az ösztöndíj lehetősége 18-tól 50 éves korig áll rendelkezésre. Ez szándékosan széles spektrum és nem szab előfeltételként számos dolgot, például nem szab végzettséget, nem szab díjat. Előfordulnak még Kossuth-díjas pályázóink is minden évben, akik vagy nyernek, vagy nem, mert itt, a konkrét pályázat művészi minősége az érdekes, nem az, hogy kinek milyen díja van, a pályázat önmagában mérettetik meg, és az a fontos, hogy szerzője abban milyen művészi minőséget kíván lerakni az asztalra. Természetes, hogy a különböző művészeti ágak eltérő helyzetben vannak, például az építőművész bírálók okszerűen mondják azt, hogy egy 18-19-20 éves,

építészeti területen pályázó vélhetően nem fog ösztöndíjat kapni, hiszen nincs még birtokában kellő tapasztalatoknak, legföljebb az alapvető ismereteknek, amelyeket, mondjuk, az egyetemen szerzett meg. Ez nem biztos, hogy igaz például egy alanyi költőre, és ezzel egyiket sem bántottam, hanem jelezni kívánom, hogy a művészeti területek eltérőek. Azt tapasztalom, hogy nagyon szépen kirajzolódik az a minta – szociológus meg statisztikus kollégák ezt mintának mondanák –, amelyet egyébként is tippeltünk, vagyis hogy nagyon kevesen nyernek ösztöndíjat az egészen fiatal, tehát a 18–23 éves korosztályban. Nem állítom, hogy nincs ilyen nyertesünk, de alapvetően a középkorúnak számító, tehát, mondjuk, a 23 éves kortól a 40-ig számító generáció van döntő többségben. Úgy gondolom, hogy ez egy helyzetbe hozó ösztöndíj, amely adott esetben életszakaszon átsegítő is lehet. Hiszen ha valaki a végén jár egy alkotói periódusának, melyet éppen most újra akar váltani, új dolgot akar megfogalmazni, új technikákat akar kipróbálni, és ezt minőségi módon és méltó módon próbálja megtenni, akkor három év alatt erre lehetősége van. És ha teljesíti azt, amit vállalt az ösztöndíjas projektben, akkor három évig van egyfajta olyan stabilitása, hogy a művészeti munkáját ki tudja bontakoztatni.

– A pályázat végén mi a sorsa annak a műtárgynak vagy eredménynek, amin az illető három évig dolgozott? A létrejött alkotással vagy produktummal a pályázó saját maga rendelkezhet, tehát jogilag őt illeti meg például egy szobor? Vagy abban az esetben, ha valaki könyvet jelentet meg az Akadémián, vagy valahol másutt, vagy egy színházi előadás létrehozója, akkor az illetőnek szerzői vagy rendezői joga van? Vagy az MMA gondoskodik netán a produkció megvalósulásáról is?

– Ezek az alkotók nem a levegőben léteznek, aktív alkotói időszakban vannak, előfordul, hogy egyidejűleg más projekteken is dolgoznak. Ezért azt várjuk el tőlük, hogy azokat a munkáikat, projektjeiket, alkotásaikat, melyeket ebben az ösztöndíjas feladatban vállaltak, úgy jelentessék meg, hogy jelzik azt, hogy ennek az ösztöndíjnak a keretében készültek. Ezt mindenképpen tüntessék fel. Olyan is előfordulhat természetesen, hogy a vonatkozó ösztöndíjas más pályázati forrásból is részesül támogatásban, egészen egyszerűen azért, mert olyan költségigénye van a munkája megvalósításának, hogy csak MMA-ösztöndíjból nem tudná megcsinálni, máshonnan is pályázik kiegészítő forrásra. Ezt mi nem tiltjuk, kizárólag azt várjuk el, hogy mind nekünk, mind a másik finanszírozónak jelezze, hogy más forrásból is részesül támogatásban, és jelezze azt is, hogy tőlünk is kap támogatást. Az ösztöndíjas a végén maga gazdálkodik az alkotásával, az ő szellemi terméke.



LÁNYI Anna Borbála: PLAY BALL inkluzív játék termékfejlesztése halmozott fogyatékkal élő gyermekek számára. Kivitelezés: FabLab Budapest
Anna Borbála LÁNYI: Modification of the PLAY BALL inclusive toy for multiply handicapped children. Execution: FabLab Budapest
2020, fa rétegelt lemez, festett felület, PLA, CNC-marás, 3D nyomtatás, 15,3x10x0,8 cm
Fotó: Lányi Anna Borbála bocsátotta rendelkezésünkre

– Fogalmazhatunk úgy is, hogy a Magyar Művészeti Akadémia, a magyar kultúra egyik legjelentősebb intézményeként, rátekinthet a jelen idő alkotói periódusaira. Ebben nemes gesztusnak vélem, hogy az ösztöndíjasokat ilyen szabadságjogokkal ruházták fel, ha a havi támogatási összeg nem is olyan nagyon nagy összeg a mai időkben – bruttó 200 ezer forint –, az illető mégis, ahogy ön fogalmazott, biztonságban érezheti magát. Törekednek-e ezek a művészek az alkalmankénti közös beszámolókon vagy más alkalommal egymás megismerésére?

– Ön a jelen alkotásait említette. Én azzal egészítem ki, hogy a jelen és a jövő alkotásairól és alkotóiról van szó. Itt mégiscsak a 18 és 50 közötti korosztályról beszélünk, akik előtt még sok aktív év áll, és ez a legfontosabb ebben a projektben. Az, hogy olyan ösztöndíjasokat találjunk meg, akik hosszú ideig meghatározóak lehetnek – habár közöttük sokan meghatározóak már most is, akár filmes, akár zenei, akár képzőművészeti, irodalmi területen elismert alkotók vannak a körükben. Igazolják mindezt az MMA oldaláról elérhető honlapjaik. Mindenkinnek saját aloldala van, fényképpel, különböző portfóliók feltöltésével és lényegében napi szintű hírbeszámolóval arról, hogy éppen mit csinál. Valóban nagyon fontos, hogy ezek az ösztöndíjasok ismerik egymást, kooperálnak, megnézik egymás munkáit, akár csak átküldik egymásnak alkotásaik információit. Járnak egymás kiállításaira, koncertjére, segítik egymást ezekben a projekteken. Azt gondolom,



LENZSÉR-MEZEI Kata: Ég és Föld kehely
Kata LENZSÉR-MEZEI: Heaven and Earth chalice
2020, aranyozott sárgaréz, patinázott sárgaréz, 17 x Ø 8 cm
Fotó: Lenzsér-Mezei Kata

hogy ez is az egyik kulcsfogalom: ez egy közösségépítő ügy. Amikor az ösztöndíjprogramot meghirdettük, és azóta is erre törekszünk, ezek a négyhavonkénti beszámolók arra is igyekeznek lehetőséget biztosítani, hogy kialakulhassanak szakmai-emberi kapcsolatok, hogy alkotó és alkotó találkozzon. Ha úgy adódik, adjanak egymásnak ötleteket, impulzust, kontaktot, egy olyan külföldi ösztöndíj-lehetőséget vagy egy alkotótábori meghívást vagy bármi egyebet, amivel ki-ki még egy kicsit jobban ki tudja bontakoztatni a saját művészetét. És azt gondolom, hogy ez az, amivel az ösztöndíjasok – amennyiben tisztességesen dolgoznak, és ezt a bírálók mind a pályázati kiválasztáskor, mind a négyhavonkénti ellenőrzéskor tisztességesen ellenőrzik is – a következő évtizedekben meghatározó szereplők tudnak lenni abban a művészeti világban, amiben tevékenykednek.

– Ez az alig két éve elindított ösztöndíjprogram milyen kapcsolatban áll az ön által vezetett Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet munkájával?

– Másféle feladat ugyan, de összefüggésben van azzal a szellemi koncepcióval, ami végül is a kortárs művészettel kapcsolatos kutatómunkáinkat is jellemzi. A Magyar Művészeti Akadémia által alapított kutatóintézet számos fontos feladatot vállalt fel az elmúlt években. Évente 100-120 rendezvényünk van, ez egy viszonylag nagy szám egy olyan kicsi intézmény részéről, mint amilyen a

mienk. Ebben vannak kétnapos konferenciák, egynapos találkozások, ösztöndíjas feladatok ellátása, továbbá olyan nemzetközi projektek, amelyek az első években a visegrádi négyek köréből, de most már egész Európából vonzanak érdeklődő tudósokat. Azt gondolom, hogy ezek az eseményeink és az azokat kísérő és azokat követő kiadványaink igyekeznek elősegíteni a magyar művészeti élet átfogó megértését. Munkánk célja, hogy tudjunk megfogalmazni olyan állításokat, és olyan kérdéseket – és itt a kérdés szó szintén hangsúlyos –, amelyek elősegítik azt, hogy alkotó és alkotás minél izgalmasabban, mondjuk úgy, több szempontból kerüljön elemzésre. Egyre inkább arra törekszünk, hogy minden kiadványunkat, amelyet nyomtatott és elektronikus formában is igyekeztünk megjelentetni, most nagyobb elánnal online, tehát elektronikus formában jelentessünk meg. Korábban is volt évente 20-25 könyvméretű kiadványunk, de külön kört képeznek a könyv mennyiségű, minőségű résztanulmányaink, melyeket szintén egyébként publikus vonalon megjelentetünk. Amióta a Magyar Művészeti

Akadémiának MMA Kiadó néven szakosított intézménye is van, az ő előkészítő szakmai munkájuk garancia arra, hogy az írott anyagaink elektronikus anyagainkkal azonosan magas minőségűek lehetnek.



SIMON Zsolt József: Sétáló rügy | Zsolt József SIMON: Strolling bud
2020, fehér, mázatlan porcelán, 1280 °C, oxidációs égetés, 24x28x37 cm
Fotó: Simon-Nagy Szilvia

– *A magyar közéletben szereplő különféle, a kultúrával tudományos igénnyel foglalkozó szervezetek tevékenységeihez hogyan illeszkedik az MMKI kutatói programja?*

– Azt gondolom, hogy a kutatói munka részben magányos tevékenység, részben azonban nem működhet interakciók, kapcsolódási pontok nélkül. Erre a legelejétől figyelemmel vagyunk. Felmértük azt, hogy Magyarországon – ide nem számítva például az akadémiai típusú kutatóintézeteket – bő tucatnyi olyan intézmény, felsőoktatási intézmény van, ahol művészeti képzés vagy művészetközvetítők képzése zajlik. Mára szinte valamennyivel van együttműködésünk, ami közös kutatások, közös kutatócsoportok kialakítását jelenti, az eredményei a honlapunkon láthatóak. Utalok a zenei oktatásra, vagy konkrét hagyatékok megmentésére, illetve igyekeztünk feltárni bizonyos, a művészettel foglalkozó képzéseknek a tudománytörténetét az érintett intézmény által vezetett kutatócsoporttal közösen. Ezek mind arra szolgálnak, hogy a Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet megtalálja azokat a hazai és nemzetközi kapcsolódási pontokat, amelyek mentén a saját kutató kollégáink is ki tudják teljesíteni a saját produkciójukat. Más kutató kollégáknak lehetőséget biztosítottunk arra, hogy a mi humán erőforrásunkat is használva tudjanak együttműködni. Véleményem szerint az együttműködésre kell helyeznünk a hangsúlyt. Nem az a fontos, hogy az intézmények milyen módon kooperálnak, adott esetben melyik intézménynek ki a fenntartója, hiszen itt a dolog lényege a kutatás szempontjából a tartalom van. Az a kérdés, hogy az adott kutató kollégák, akik egyik és másik intézményben dolgoznak, meg tudják-e találni a közös



HEGEDÚS Andrea: Fények – Rétegződések – Reflexiók I.
Üvegtextil alkotás térben installált modellje
Andrea HEGEDÚS: Lights – Stratifications – Reflections I.
Model of glass textile work installed in space
2019, üveg, textil, síküveg, laminálás, homokfúvás, 20x20 cm
Fotó: Bujnovszky Tamás



SZÖNYEGI Zsófia: Véletlen alakította mintakísérletek. Fotogramkísérlet
Zsófia SZÖNYEGI: Experimental patterns formed by chance. Photogram experiments I 2020, fényérzékeny papír, fotogram, 3 darab, egyenként: 29x21 cm
Fotó: Szőnyegi Zsófia



MONORI Anita: Tál és csésze. CNC-mart magforma-kísérlet porcelánkészlethez | Anita MONORI: Bowl and cup. CNC milled experiments for positives
2020, gipsz, modellező keményhab, CNC-marás, tál: 7 x Ø 20 cm, csésze: 7 x Ø 11 cm
Fotó: Görgényi Gábor

hangot. Kiemelkedően fontosnak tartom a felsőoktatási intézményeket, egyebek mellett abból a szempontból, hogy ezekben az intézményekben képzik a jövő művészeit, a jövő művészetközvetítőit, azokat a pedagógus kollégákat, akik a művészet iránti érzékenységre nevelik a diákokat. Azt gondolom fontos, hogy azok a kutatási eredmények bekerülhessenek a tananyagokba, amiket az MMA által alapított kutatóintézet létre tud hozni. A kollégáink 99 százaléka rendelkezik tudományos fokozattal (PhD- vagy

DLA-fokozattal, habilitációval), különböző egyetemeken tanítanak Magyarországon és más intézményekben. Értelme a kutatómunkának akkor van, hogyha minél szélesebb körben átadhatjuk ezeket az új szemléletű ismereteinket, amelyek kiemelkedően szólnak pedagógus kollégáknak, hogy az ő révükön eljussunk a fiatal generációhoz, akik viszont tudnak adni jó néhány olyan visszajelzést, ami szintén, mondjuk úgy, hogy pozitív értelemben befolyásolja a nálunk folyó további kutatómunkát.

– *Rendeztek önök egy konferenciát a közelmúltban, A művészet közege II. – Kihívások a 21. század elején címmel. Ön már célzott arra, hogy a marketing sem mellékes dolog, valahol el kell juttatni ezeket a tudományos ismereteket nemcsak a tudósoknak egymás között, hanem a közönségnek is.*

– Valóban, a kétnapos konferencia után, mindegyik nap végén tartottunk egy könyvbemutatót. Az egyik egy művészetmarketinggel foglalkozó anyag – Dér Csaba Dezső és Márkus Renáta: *Új utak a kulturális marketingben* –, szerzői a téma ismert szakértői, a másik egy elméleti jellegű anyag – Boros János: *Filozófiaművészet*. Azt gondolom, hogy ezzel jól kifejezzük azt, hogy amikor a művészet közegének 21. századi kihívásairól beszélünk, akkor annak lehetőségeit két irányból kell megközelítenünk.

– *Az idősebb tudományos kutatók más szemléletű korszakban nőttek fel, számukra a tudományos kutatás a 19–20. századi kissé megcsontosodott hagyományai alapján afféle elefántcsonttoronyban zajló tevékenységet jelentett. A Magyar Művészeti Akadémia kutatóintézetében mindenki nagyon fiatal, ezek a konferenciák az életkori folyamatosságot*

sokkal jobban figyelembe veszik, azaz egyaránt szóhoz jut idős és fiatal. Másrészt, a tudományosságnak és a művészeti alkotásoknak vagy az ezen való gondolkodásnak szerintem akkor van értelme, ha a társadalom megérti, hogy mi mire való. Én ugyan nem kedvelem a marketing szót, de hát ezt használja mindenki, nem kerülhető meg a mai társadalomban betöltött szerepe. A kérdés az, hogy mennyire van végül is ennek a művészeti kutatásnak, mondjuk így, értékesítési lehetősége a szélesebb körben művelendő társadalom számára, vagy másképpen fogalmazva: mennyire hasznosul a tudás?

– Eddigi témáinknak szerintem ez tökéletes összefoglalása. Hiszen, amikor arról beszéltünk, hogy nagyon fontosnak tartjuk a pedagógusok részvételét a rendezvényeinken, az maga egy marketing. A szónak nem a klasszikus, hanem abban az értelmében, hogy rajtuk keresztül tudjuk eljuttatni az ismereteinket, amelyek messziről nézve talán elefántcsonttoronyban születnek – holott pontosan tudjuk, hogy ezek nem ilyen jellegű kutatások –, de rajtuk keresztül talán egy közvetítő közeget találunk arra, hogy ezek a kutatások élők, a napi gyakorlatban használhatóak legyenek a szó legjobb

értelmében. A mai pedagógusnak más módszerekkel kell előadnia a tudását, nem porszagúan. Az előadást hallgató a szó legjobb értelmében lehet az egyetemi pedagógus partnere. S hogy mennyiben idegen a művészettől a marketing szó? A mögöttes lévő tartalom nagyon fontos. Egy olyan világban, amikor a művész nehezen jut el a közönségéhez, és tudjuk, hogy megváltozott környezetben élünk, ezt a megváltozott környezetet fontos vizsgálni. És ebből a szempontból mindegy, hogy egy színészről beszélünk, vagy egy olyan vizuális alkotóról, aki kiállításokon keresztül kommunikál a saját közönségével. Mindegy, hogy egy költőről beszélünk,



KOÓS Daniella: Lerakóasztal látványterve (a készülő időtálló kisbútor- és lakáskiegészítő-kollekcióból) | Daniella KOÓS: Design of a nesting table (for the evolving collection of durable small furniture pieces and home accessories) | 2020, tömör kőris, üveg, 54,5x42x42 cm (balra); 36,1x69,2x64,6 cm
Látványterv: Koós Daniella



SOLTÉSZ Melinda: Reflexiók üvegburkolat No. 02. Látványterv: MÁRTON László Attila
Melinda SOLTÉSZ: Reflective glass tiles No. 2. Visualization: László Attila MÁRTON | 2020, üveg, foncsor, rogyasztás, lapméret: 10x20 cm
Fotó: Márton László Attila

aki a kötetein keresztül próbál kommunikálni, adott esetben felolvasóesteken vagy bármilyen más eszközökön keresztül – és most itt közgazdasági értelemben használok az eszköz szót – kommunikál a közönségével, ezeket fel kell térképeznünk. Nagyon fontos látnunk azt, hogy milyen módon tudja elérni ma az alkotó a közönséget. Ha ebben tudunk neki segíteni, akkor már volt értelme ennek a munkának. Úgy gondolom, hogy az ösztöndíjas programjaink vállalása ezen a síkon illeszkedik az MMA és a kutatóintézetének közös szellemi vállalkozásaihoz.

– *Ön egyetemeken is előadó. Bizonyára vannak ezzel a gondolkörrel kapcsolatos tapasztalatai.*

– Másfél évtizede vagyok oktató a Pécsi Tudományegyetemen, a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen, illetve óraadói felkéréseim vannak más intézményekből, a Károli Gáspár Református Egyetemen, a Budapesti Metropolitan Egyetemen egyes kurzusok erejéig. Megtisztelő, hogy ezt csinálhatom, és amit az előbb elmondtam a kollégáimról, az rám is igaz, hogy mindig fel kell készülni arra az alkalomra, amire a következő előadáson vállalkozni fogunk. Nem a tegnapi, nem a holnapra, hanem mindig arra kell felkészülni, amire az ember éppen bemegy, mert a hallgatói visszajelzések mindig direkt és mindig plasztikusak. Az ember nem biztos, hogy elsőre azt hiszi, hogy a hallgatónak igaza lehet, de amikor újra végiggondolja, rájön, hogy ha mérlegeli azt a felmerülő szempontot, akkor lehet, hogy egy kicsit gazdagította a saját előadását. Azt gondolom, hogy amíg ezt a szemléletet valaki megtartja magában, addig van értelme oktatónak hívnia önmagát.



TÓTH Zoltán: Érintés I. gyűrű | Zoltán TÓTH: Touch I ring 2020, ezüst, réz, aranyozás, howlit, corian, 6x5x4 cm
Fotó: Tóth Zoltán

DVORSZKY Hedvig
művészettörténész

Dr. Kocsis Miklóssal, az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatójával a szerző 2020. május 7-én beszélgetett.

A Magyar Iparművészet folyóirat 2019 óta lehetőséget biztosít az MMA Művészeti Ösztöndíj Programban részt vevő alkotók eredményeinek bemutatására. Jelen interjúhoz az illusztrációkat a szerkesztőség a kutatóintézettel együttműködve gyűjtötte be az iparművészeti és tervezőművészeti ösztöndíjas művészekről. A képanyag izelítőt nyújt a művészek programjából. Fotót azok az ösztöndíjasok nem küldtek, akiknek témája elméleti jellegű, vagy készülő munkájuk még nincs olyan fázisban, hogy publikálható lehetne, illetve néhányan nem jelentkeztek a megkeresésre. A nyertes ösztöndíjprogramok megtalálhatóak az MMA honlapján, a <https://osztondij.mma-mmki.hu/> oldalon.
Az ösztöndíjasok munkáiról a következő cikkekben tájékozódhattak lapunk olvasói: Mogán Orsolya: Új tüzek égnek. A modern magyar kerámia születése Siklóson, MI/2019/6; Bakonyvári M. Ágnes: A klasszikus műfajoktól az ötvösplasztikáig. A XII. Ötvösművészeti Biennálé a Klebelsberg Kultúrkúriában (Tóth Zoltán), MI/2019/7; Műhelyvallomás: Hegedűs Andrea: Fények – Rétegződések – Reflexiók I., MI/2019/8; Veress Kinga: Művész és társadalom. Mozaikok a kádárizmus kerámiaművészetéből I–II., MI/2020/3, 4; Műhelyvallomás: Szilágyi Csilla: Transfuse_02 sorozat, MI/2020/3; Oláh Zsolt: Kivételes vizuális dimenzió. Cziegler Balázs Csárdaskirálynő-díszlete a Budapesti Operettszínházban, MI/2020/3; Dvorszky Hedvig: Két hangszer összeolvadása. A Bán Miklós tervezte viola da fusione, MI/2020/4; Dvorszky Hedvig: A kézi rajz mint szellemi torna. Máté Tamás és Vass-Eysen Áron építészek (BIVAK studio), MI/2020/5; Mogán Orsolya: Formabontás. Simon Zsolt József: Szirom-fészek; MI/2020/6.

Élmény és funkcionális design mesterfokon

A GONDOLA 250 VÁROSNÉZŐ HAJÓ

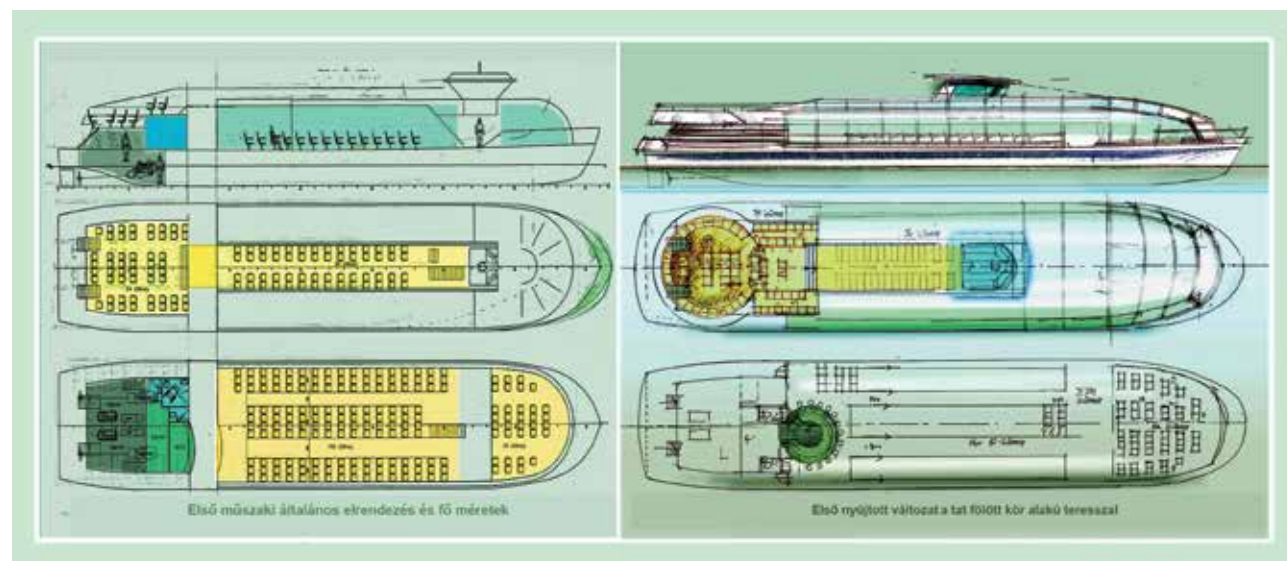
„A célként megfogalmazható új minőség és összkép kialakításakor azonban törekedni lehet az eredeti, a hajótest által sugalmazott, magától értetődő fegyelmesség és a mai, huszonegyedik századi használati forma, érzésvilág, valamint a modern technológiák és technikai berendezések karakterformáló ereje által létrehozható új harmóniára.”

(Csepregi Sándor)¹

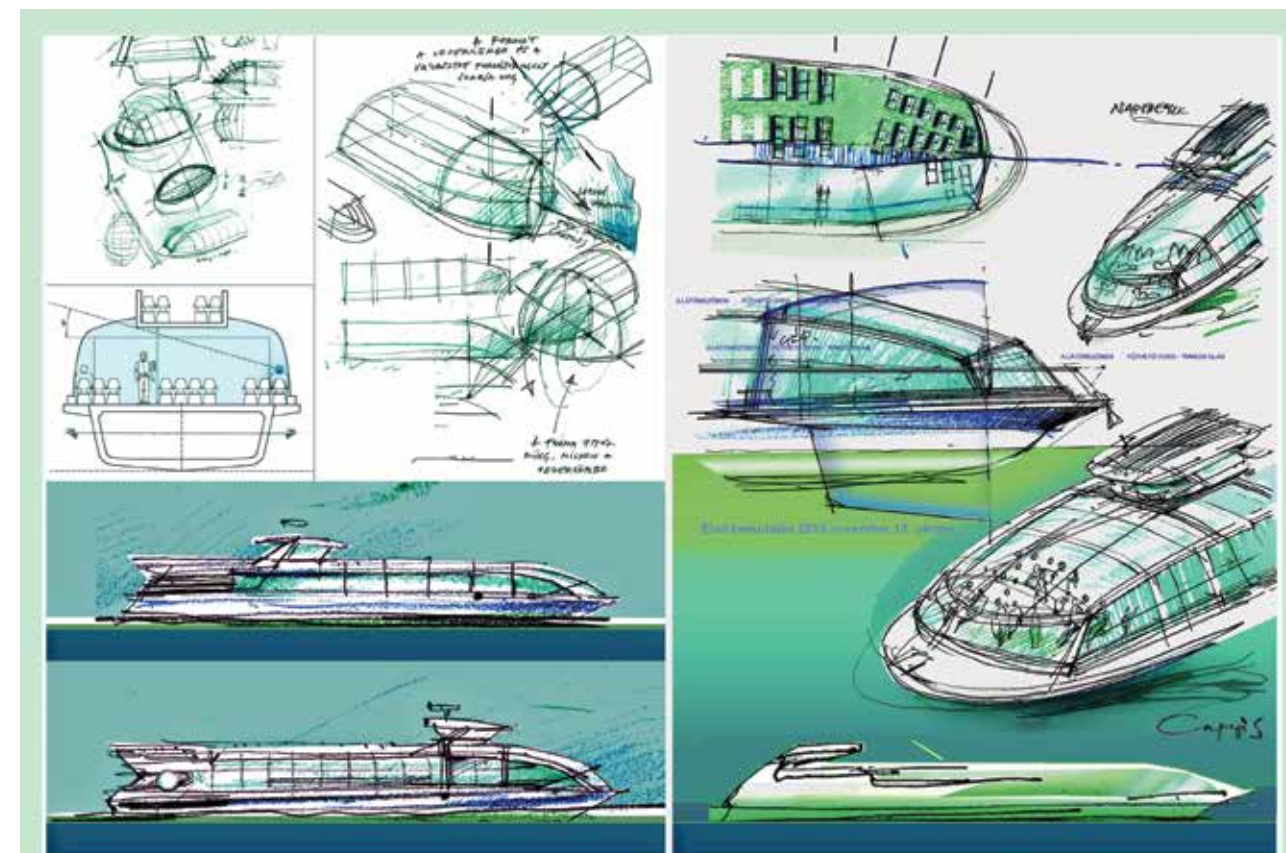
Sajnos, az utóbbi évtizedekben – egészen a 1980-as évek elejéig kellene visszamenni az időben – nem nagyon adatott meg, hogy olyan, több száz fő befogadására alkalmas nagy motoros hajó szelje a habokat a Dunán, amelyet magyar mérnökök, konstruktőrök, designerek terveztek és magyar hajóüzemben épülhetett meg. Többek között ezért is nagyon elismerésreméltó, amikor a Budapest Gondola Hajózási Kft. megrendelésére a balatonfüredi Pelsoproject Kft. Péter Pál Lehel hajómérnök vezetésével, igazi csapatmunka eredményeként elkészítette a *Gondola* motoros hajó teljes műszaki tervdokumentációját, amely

alapján a vízi jármű az MSK Steel Kft. nyergesújfalui üzemében 2017-re szinte teljes egészében elkészülhetett. A gépészeti berendezéseket, felszereléseket, tartályokat, csőrendszereket és a fix üvegfelületeket is itt építették be, csak az utolsó műveletek kivitelezése történt Budapesten a leúsztatást követően (2018). A hajó teljes bekerülési költsége meghaladta a 400 millió forintot.

A hajó karakterét, vizuális megjelenését alapvetően meghatározó, az utazóközönség által használt, élménykomplexumként szolgáló, innovatív megoldásokkal teli felépítmény formatervét két tapasztalt, több évtizedes



CSEPREGI Sándor: Gondola motoros hajó (vázlatrajzok) | Sándor CSEPREGI: Gondola sightseeing ship (sketches)



CSEPREGI Sándor: Gondola motoros hajó (vázlatrajzok) | Sándor CSEPREGI: Gondola sightseeing ship (sketches)



CSEPREGI Sándor: Gondola motoros hajó (számítógépes látványtervek) | Sándor CSEPREGI: Gondola sightseeing ship (computer design)



Gondola motoros hajó. Formaterv: CSEPREGI Sándor, NÁDAS Gergely (ABN Design Kft.). Tervezés: Pelsoproject Kft. Kivitelezés: MSK Steel Kft. Építető: Budapest Gondola Kft. | Gondola sightseeing ship. Form design: Sándor CSEPREGI, Gergely NÁDAS (ABN Design Kft.). Planning: Pelsoproject Kft. Execution: MSK Steel Kft. Customer: Budapest Gondola Kft. | 2016–2018, 39,66x8,40 m, merülés: 1,35 m, vízkiszorítás: 189 t, utasszám: 250 fő
Fotó: Kosztolicz Péter



Gondola motoros hajó, esti fényei és az eredeti tervek szerint 2019-ben megvalósult galéria-díszvilágítása. Formaterv: CSEPREGI Sándor, NÁDAS Gergely (ABN Design Kft.). Tervezés: Pelsoproject Kft. Kivitelezés: MSK Steel Kft. Építető: Budapest Gondola Kft. Gondola sightseeing ship, evening lights and the gallery floodlight realized in 2019 as originally planned. Form design: Sándor CSEPREGI, Gergely NÁDAS (ABN Design Kft.). Planning: Pelsoproject Kft. Execution: MSK Steel Kft. Customer: Budapest Gondola Kft. Fotó: Hudacsek Miklós

szakmai múlttal rendelkező designer, Csepregi Sándor és Nádás Gergely készítette.² A tervezők a hajó általános megjelenését a vízbe belesimuló formával kívánták meghatározóvá tenni, amely összességében a csuka alakját idézi.³ A végeredmény kecses, dinamikus konstrukció lett, amely emlékeztet a váci vízibuszok (például a 3011-es sorozat) elegáns vonalvezetésére, felépítménye pedig a hajótársaság korábbi hajóinak formavilágára is némileg rezonál (*Delfin I., II.*). Az új hajó ezzel jól illeszkedik a megrendelő flottájába, innovatívan őrzi a hazai hajógyártás értékes tradícióit, ugyanakkor ízig-vérig korszerű jármű.⁴ A tervezés során kiváló együttműködés alakult ki a megrendelő, a mérnöki iroda és a designerek között. Minden bizonnyal ennek is köszönhetően a biztonsági és kényelmi szempontok mellett a közös munka során a formatervezés mindvégig alapvető és integratív erőként volt jelen, hatása a hajó teljes vízvonal feletti részén tetten érhető.



Gondola motoros hajó, helyzetjelző és elcsúsztatható üveglakok a főfedélzet hátsó részén. Formaterv: CSEPREGI Sándor, NÁDAS Gergely (ABN Design Kft.). Tervezés: Pelsoproject Kft. Kivitelezés: MSK Steel Kft. Építető: Budapest Gondola Kft. | Gondola sightseeing ship, position light and gliding glass windows in the rear of the main deck. Form design: Sándor CSEPREGI, Gergely NÁDAS (ABN Design Kft.). Planning: Pelsoproject Kft. Execution: MSK Steel Kft. Customer: Budapest Gondola Kft. Fotó: Hudacsek Miklós

Alapvetően biztonsági szempontok miatt a hajótest szerkezeti felépítése eltér az általános főgerinc-hosszfőtartós szerkezeti rendtől, szerkezetét keretes bordák alkotják. A hajó méretei imponálók: a teljes hossza 39,66 méter, teljes szélessége 8,4 méter, legnagyobb merülése 1,35 méter, vízkiszorítása 189 tonna, legnagyobb sebessége 25 kilométer/óra, utasbefogadói képessége 250 fő. A hajó saját jogán is nagynak számít.

A felépítményt az egybefüggő, zárt utasteret alkotó üvegfödém uralja. A főfedélzeten helyet foglaló maximum 180 utast felülről fix üvegtető, oldalról panorámaablakok veszik körül, minden irányban a legjobb kilátást biztosítva. Az oldalsó üvegtáblák egymás

mellé csúsztatva hátritolhatók, így a fedélzet hátsó kétharmada „nyáriasított” üzemmódban nyitott utastérként üzemeltethető. A főfedélzet akadálymentesített, megfelelő szélességű eljáróávokkal rendelkezik, mozgáskorlátozottak részére készült WC is biztosított. A felépítmény tetején a kormányállás mögött további 94 utas gyönyörködhet a látnivalókban. A konyha a hajótestben, a büfé és a bárpult a főfedélzeti utastér hátsó traktusában kapott elhelyezést.⁵



Gondola motoros hajó, főfedélzeti interiőr Barrisol fóliás mennyezettel (orr felé nézet). Formaterv: CSEPREGI Sándor, NÁDAS Gergely (ABN Design Kft.). Tervezés: Pelsoproject Kft. Kivitelezés: MSK Steel Kft. Építető: Budapest Gondola Kft. | Gondola sightseeing ship, main deck interior with Barrisol foil ceiling (looking forward). Form design: Sándor CSEPREGI, Gergely NÁDAS (ABN Design Kft.). Planning: Pelsoproject Kft. Execution: MSK Steel Kft. Customer: Budapest Gondola Kft. Fotó: Hudacsek Miklós

A városnéző motoros folyami hajó hosszú felezési idejű, azaz több évtizedes felhasználásra tervezett produktum. S mint ilyen, alpból feszültségekkel terhes, önmagában hordozza problémáit, ugyanakkor nagyon izgalmas feladat a tervező számára. Egy rendkívül gyorsan változó világban sok évre tervezni nagyon komoly kihívást és összetett problémát jelent. A technológiai fejlődés üteme várhatóan a következő évtizedekben az eddigieknél is jóval intenzívebb lesz, és ez rengeteg kérdést vet fel a formatervezést, a fenntarthatóságot, a funkcionalitást és természetesen a műszaki korszerűséget illetően.

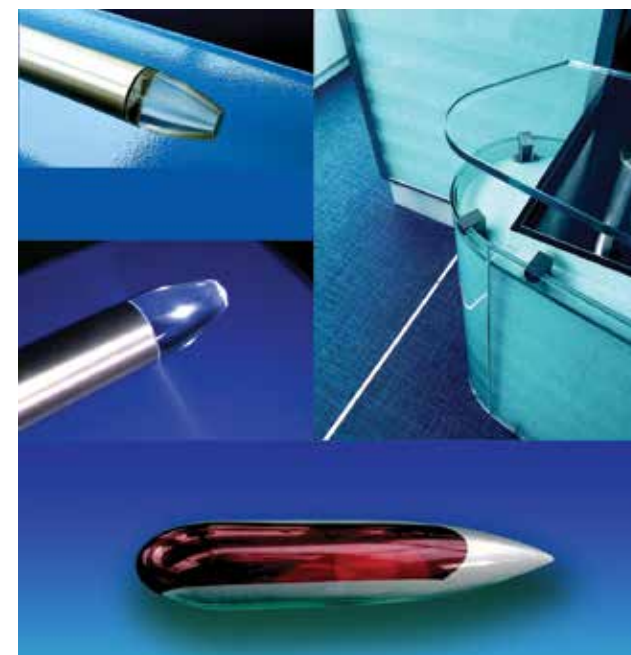
Műszakilag és formailag olyan megoldást, ideális esetben olyan nyitott produktumot kell létrehozni, amely be tudja fogadni ezeket a technológiai-stiláris újdonságokat, alkalmazkodik a megváltozott körülményekhez. Ez napjainkban többek között azt jelenti, hogy képes folyamatosan integrálni a legfrissebb smartújdonságokat. A *Gondola* városnézői funkciója mellett rendezvényhajóként is működik, vállalati-üzleti meetingek helyszíne lehet, vagy partik, fogadások, vállalati bulik kiszolgálására egyaránt igénybe vehető. A színvonalas, látványos szórakoztatás egyik alapfeltétele a smarttechnológiák elérhetősége a hajón. Az „okos” high-tech megoldások jelentősen hozzájárulhatnak a használói élmény kiteljesedéséhez. Ezeket a szempontokat

egyesítik a hajón alkalmazott fénytechnikai megoldások, amelyek egyszerre funkcionálisak, ugyanakkor legalább olyan fontos látvány- és hangulati elemek is. A mesterien megtervezett LED-világítás a teljes felépítményt átszövi, meghatározó értelmezői és élménykiteljesítő (-fokozó) szerepet kap. A látványos ívben végződő, az egész felépítmény konstrukcióját, dinamikus formai karakterét meghatározó, nagy teherbírású acél hossztartó és keresztbordákba beépített, távvezérelhető, változatos színmegjelenést biztosító LED-es világítás egyszerre szolgálja ki a funkcionális követelményeket és az UX- (user experience design: a felhasználói élmény megtervezése) elvárásokat.⁶ A tervezők azonban nem álltak meg itt, rendszerszintű megoldásban bontották ki a LED-világításban – s még komplexebb módon – a színek alkalmazásában rejlő lehetőségeket. A főfedélzeti kék színű padlóba süllyesztett LED-világítócsíkok, a fali párkány vonalvilágításai, a büfé pultja, az azt határoló üvegtáblák és a feszített Barrisol fóliás mennyezet fényei nagyon jól segítik a tájékozódást és a közlekedést (például kijelölik a közlekedési folyosókat, az ülésmezők elhatárolását és

kiosztását), ugyanakkor látvány- és hangulati elemekként is tökéletesen megállják a helyüket, hozzájárulnak az impresszív térélmény kialakításához. A tervezők a rendszer kidolgozásakor olyan finomságokra is odafigyeltek, mint a főfedélzeti mellvédkapaszkodók végeibe szerelt világító lencsék, amelyek biztonsági fénypontokként funkcionálnak, egyben látványelemekként is érvényesülnek.⁷ A hajó élmény-fényrendszere akkor vált teljessé – az eredeti terveknek megfelelően –, amikor a legutóbbi ellenőrző és korrekciós kiemelésnél megvalósult a hajótest külső LED-es „galéria”-megvilágítása, amely attraktív egyedi megjelenést ad a *Gondolának* az esti Dunán. A hajó kivilágítása közelről és távolról is maximális élményt nyújt.

„Az UX egész egyszerűen azon feladatok összessége, melyek egy termék hatékony és élvezetes használatának megteremtésére irányulnak.”⁸ Ez azt jelenti, hogy a felhasználói élmény és a használhatóság nem ugyanaz – gyakran össze is keverik a kettőt –, de egymást nem is kizáró elemek, professzionális megoldásokban egymást erősítik. A használhatóságnál a figyelem arra koncentrálódik, hogy a termékkel való foglalatosskodás hatékony és eredményes

legyen. Ez a *Gondola* hajó esetében nagyon összetett, sokrétű és több nézőpontú „szereposztást” jelent. Van az utazók (felhasználók) funkcionális rendszere, s van a hajó saját működési rendszere. A hajónak maximális városnéző élményt kell nyújtania, ugyanakkor ez nem mehet a biztonságos működés rovására. Ez nagyon komoly kihívás és kényes helyzet, mert elemi érdeke mindkét félnek ezek optimális, nívós harmonizációja. Úgy kell maximálisan teljesíteni a biztonsági követelményeket, hogy ugyanakkor a felhasználói élmény magas színvonala is megmaradjon. Lehet egy hajó nagyon biztonságos, ugyanakkor ha az utas nincs megelégedve a szolgáltatással, akkor a vállalkozás fenntarthatósága válik gazdaságilag kockázatosná. A bőséges termékválaszték, a piaci versenyhelyzet egyaránt arra ösztönzi a gyártókat, hogy egyre nagyobb hangsúlyt helyezzenek a felhasználói élményre, a tárgy – többnyire szolgáltatási rendszer – és használója közötti pozitív érzéseket, gondolatokat eredményező interakciókra.



Gondola motoros hajó, főfedélzeti mellvédepítmény és kapaszkodók világító műanyag lencsékkel. Formaterv: CSEPREGI Sándor, NÁDAS Gergely (ABN Design Kft.). Tervezés: Pelsoproject Kft. Kivitelezés: MSK Steel Kft. Építető: Budapest Gondola Kft. | Gondola sightseeing ship, main deck parapet and handgrips with luminous plastic lenses. Form design: Sándor CSEPREGI, Gergely NÁDAS (ABN Design Kft.). Planning: Pelsoproject Kft. Execution: MSK Steel Kft. Customer: Budapest Gondola Kft. Fotó: Csepregi Sándor

Ilyen kölcsönös kreatív kooperáció a használhatóság és az UX között a hajó szellőzésének, hűtésének, fűtésének és páramentesítésének megvalósítása, ezeknél nem a szokványos megoldásokat követték. A hajó légkondicionáló rendszere teljesen észrevétlenül, de igen hatékony levegőelosztással látja el a fűtés és hűtés feladatát. A légkezelő berendezés a hajótest középső részén, a fedélzet alatt kapott helyet. A folyadékhűtő közvetlenül mellette, a vízmelegítő kazánok pedig a géptérben kerültek beépítésre. Az utasokat sem zajhatás, sem kellemetlen légáramlások nem zavarják, és a sávbefűvők kivételével a rendszer minden összetevője láthatatlan marad az utasok számára.

A hajó designerei azonban nem estek abba a hibába, hogy a funkcionalitás rovására „túltolják” az élményjelleg, minőségi kompromisszumra törekedtek a racionális tér- és formatervezés, valamint az UX-elvárások között. Világos, jól értelmezhető, egyszerű rendben kapcsolódnak egymáshoz a felépítményi utasterék és kiszolgáló egységek. Mivel a hajón a tartószerkezetek a beszállítás mellettiéktől eltekintve mindenhol a borító héjazat alatt helyezkednek el, oszlopok nem törik meg a főfedélzeti teret. Ez a kialakítás zavartalan szemlélődést biztosít az utasoknak, elősegíti a biztonságos közlekedést, ugyanakkor egységes, nagyvonalú térszervezésre ad lehetőséget, amit a tervezők maximálisan érvényesítettek is. Ezt a nyugodt, eleganciával párosuló funkcionalitást erősíti a kék szín, amely a lágyan ívelt formákból építkező, kényelmes székeken is megjelenik. A lekerekített és a szögletes formák, az íves és az egyenes vonalak finom, játékos kontrasztja az egész hajón megmutatkozik a mosdótól a kormányálláson keresztül a büféig bezárólag, amit az alkalmazott anyagok, mint az acél, üveg, műanyagok, padló- és kerámiaburkolatok finoman kiemelnek, s a *Gondolának* diszkrét high-tech imázst adnak, korszerű és friss benyomást kelte az utazókban.

Összességében, konstrukciós-formai kidolgozottsága, innovatív megoldásai, komplex rendszerszemlélete, minőségi funkcionalitása, kifinomult részletei az utóbbi évek legjelentősebb designteljesítményei közé emelik a járművet, amely Budapest vízi látképének hosszú évtizedekig látványos és jogosan megérdemelt „idődíjas” eleme lesz, igazi elégtételként szolgálva a designerek számára.

SLÉZIA József

művészettörténész, designszakíró

Gondola motoros hajó, főfedélzet esti világításban. Formaterv: CSEPREGI Sándor, NÁDAS Gergely (ABN Design Kft.). Tervezés: Pelsoproject Kft. Kivitelezés: MSK Steel Kft. Építető: Budapest Gondola Kft. | Gondola sightseeing ship, main deck in evening illumination. Form design: Sándor CSEPREGI, Gergely NÁDAS (ABN Design Kft.). Planning: Pelsoproject Kft. Execution: MSK Steel Kft. Customer: Budapest Gondola Kft. Fotó: Hudacsek Miklós

1. Csepregi Sándor kézirata a 2020. tavaszi szemeszterben a Soproni Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézet formatervező szakja által meghirdetett hajótervező-kurzus számára. Témája: meglévő, működő, dunai-folyami motoros hajó átépítésére vonatkozó javaslat, tanulmányterv elkészítése.
2. www.metropolitan.hu/o-is-nalunk-tanit-nadas-gergely
3. LEGENDA születik – konferencia a Design Héten. A 2017. október 10-én a Soproni Egyetem SKK / AMI Formatervező Tanszék által rendezett. *Hajódesign* című konferencia összefoglalója: www.lajtamonitor.hu/Cimkek/hajósnép – Szöveg: dr. Balogh Tamás.

4. Az összes magyar lobogó alá került tavi, folyami és tengeri egység regisztere: www.hajoregiszter.hu
5. www.pelsoproject.hu/pelsoproject-m7-aktualis.html
6. A korszerű design követelményeiről bővebben: Andreas Komninos: Norman's Three Levels of Design / www.interaction-design.org/literature/article/norman-s-three-levels-of-design
7. Lásd 3. jegyzet.
8. Az UX designről bővebben: www.blog.webshark.hu/2018/06/27/ux-design/

Az abszurdítások fala

HÉRICS NÁNDOR KÉPZŐ- (ÉS IPAR-) MŰVÉSZ ALKOTÓI VILÁGA

A befogadás és az értelmezés nehezen kiismerhető útvesztőjének sejtelmességekben úszó és bizonyosságokba rögzülő, színes fényekben játszó, hol megnyíló, hol bezáruló kapuját tárja elénk műveivel Hérics Nándor képzőművész. A képzőművész, a *képző művész* megnevezés, illetve minősítés Hérics Nándor esetében különösen indokolt, annak ellenére, hogy tevékenysége számos iparművészeti ágazatot is felölel. Az 1956-ban a magyar művészeti centrumoktól kissé távol, Kisbéken született alkotó immár négy és fél évtizedes munkássága ugyanis számos művészeti ágat, megannyi műfajt, műformát, technikát és anyagalkalmazást szintetizál, és tevékenységét csaknem minden esetben a megszokottól, a szabályostól, a

kategorizálhatótól eltérő, rendhagyó, újíto szellemiséggel és gyakran meghökkentő módon kreált és megformált művek karakterizálják. A múlt század hetvenes éveinek első felében megnyílt pályája napjainkig ívelő évtizedeiben a kifejezésformák és a médiumok világában szabadon kalandozott: funkcionális és autonóm munkákkal, alkalmazott grafikusként, grafikusként, festőművészként, szobrászművészként, installátorként és látványtervezőként fellépve egyként figyelemre méltót alkotott. A Hérics-életműre visszapillantva fegyelmezett és frappáns kompozíciókba foglalt alkalmazott grafikai munkákat, szellemes képi trouvaille-okkal megszólaló, megrendelésre megvalósult plakátokat és autonóm művészi céllal



HÉRICS Nándor: Home, sweet home | Nándor HÉRICS: Home, sweet home | 2017, neoncső, plexi, 90x300x240 cm
Fotó: Hérics Nándor



HÉRICS Nándor: Hitchcock lánya | Nándor HÉRICS: Hitchcock's daughter | 2018, neoncső, olajfestmény, 100x70x5 cm
Fotó: Hérics Nándor

készült plakátterveket – pseudoplakátokat –, sejtelmes fényvillódzásokkal életre keltett neonplasztikákat, fanyar humorral éltetett objekteteket és installációkat, a sík és a tér határvonalán egyensúlyozó, elvont dombormű-kollázsokat, átfogó dokumentatív szándékokat tükröző és beteljesítő portrégalériákat és táj-, illetve városképsorozatokat regisztrálhatunk. A korábbi meglepő képi-plasztikai ötletekben dúskáló, a harsogó színekkel és a szokatlan



HÉRICS Nándor: Felruházva | Nándor HÉRICS: Endowed
2019, neoncső, plexi, fogas, 190x70x50 cm
Fotó: Hérics Nándor



HÉRICS Nándor: Ha három madár lennék, láthatnám alulról, hogyan repülök magam után | Nándor HÉRICS: If I were three birds, I could see from below how I'm flying in my wake | 2017, neoncső, 200x300x5 cm
Látványterv: Hérics Nándor

formákkal abszurd szituációkat és jelenségeket tükröztető kompozíciók után, illetve ezen művekkel párhuzamosan a művész érdeklődése az ezredfordulót követően átmenetileg a bensőségebb atmoszférájú munkák, a tradicionális képalkotás felé fordult. A több kiállításon is bemutatott, és 2006-ban egy önálló reprókötetben is közreadott zenészsportrékat, a magyar rocktörténet ikonikus alakjait fotórealista-expresszív látásmóddal és hevülettel megjelenítő táblaképsorozatát, és a jelenkori magyar képzőművészet alkotóinak ugyancsak rendhagyó kompozíciókba foglalt arcképeit megörökítő (2017-ben a pesterzsébeti Gaál Imre Galéria nagyszabású kiállításán felvonultatott) műegyüttesét – a művészi értékeken és az eredeti szemléleten túl – egyfajta művészetszociológiai indíttatású, korkép-összegző korkép-vállalkozásként is minősíthetjük. Ugyanúgy, mint ahogy az első alkalommal 2011-ben Csepelen közönség elé tárt *Képek a Vasműből* című képciklus indíttatásainak mélyén is a dokumentáció, a múltra való hivatkozás, és az egy – pontosabban két – letűnt korszak szimbolikus jelentőségű ipari monstrumát megidéző összegzés, az emlékéállítás szándéka munkált, de amelyet felülírt az emóciókkal átítatott festői kifejezésre, a festőiségre törő, a kolorisztikus szépségeket és izgalmakat összpontosító alkotómódszer. Aztán újabb váltásként 2018-ban Szegeden a neonplasztikákra alapozva rendezett Hérics Nándor nagyszabású, élénk kritikai visszhangot keltő kiállítást, amelynek műegyüttesét a közelmúltban elhunyt művészettörténész, P. Szabó Ernő találón „*plakáttömörséggel fogalmazott neonköltészetként*” jellemezte.¹ A neonkompozíciókból összeállított újabb kollekciót a művész a szentendrei MANK Galériában tárta közönség elé a 2020-as esztendő januári és februári heteiben. A Hérics-műfolyam eme szentendrei kiállításán tizenkilenc, elsősorban a neonplasztika műforma körébe sorolható, régebbi és új alkotás sorakozott, amelyek között az egyik legelső fontos mű a *Fénydaráló* című, 1985-ben



HÉRICS Nándor: A kutya éji dala | Nándor HÉRICS: The dog's night song
1985, neoncső, olajfestmény, 90x110x3 cm
Fotó: Hérics Nándor

született munka volt. A neonplasztikák a 20. század derekán jelentek meg a nemzetközi művészeti színtéren, és Magyarországon – Trombitás Tamás és Hérics Nándor munkálkodása nyomán – a múlt század nyolcvanas éveiben váltak a kortárs törekvések izgalmas terepévé. Hérics Nándor alkotásainak elemzése kapcsán Láng Eszter állapította meg, hogy „*pop-artos műveket készít, nagyon is evilágian, a tiszta geometriától eltávolodva, a világunkat jellemző jelenségekre reagál. Az új fényforrással való manipuláció ugyanakkor [...] előhívhatja a fényhez kötődő transzcendentalitás múltban gyökerező érzetét, tehát a neon, e modern fénytechnikai eszköz, szakrális szimbólumként is értelmezhető. Hérics Nándor műtárgyai és tárlatai tehát a felszín mögötti, spirituális, metafizikai értelmű fény keresésére is ösztönözhetik a befogadót*”.²

Hérics tisztán alkalmazott fény- és neonkompozíciói, illetve a festészeti, illetve a fotósíkkal együttesen megvalósított, mondjuk így: neon vagy fény domborművei a szabad térben, illetve a falsíkhöz kapcsolódva jelennek meg, és a színes fény sugárzása révén valószerűtlennek tetsző tereket szerveznek, bizonytalanságok által éltetett téri viszonyokat teremtenek, s a valóságoson túllépő vagy a valóságosnak vélten túllépő áthatásokat, összefüggéseket, kapcsolatokat, különválásokat jelenítenek meg. A színes fénnel sugárzó neoncső leggyakrabban körvonalat jelöl, a térben vagy a síkban rajzolt sziluettet hivatott elénk tárni, vagyis a rajzolata és a színes sugárzása révén egyszerre grafikai és festői atmoszféra, hatásrendszer élesztője. És e hatásrendszernek hallatlan fontos eleme,

hogy a dolgoknak, a tárgyaknak, a jelenségeknek megfoghatatlanná válik a teste, a tömege, mintha minden csak a látszatokban, az illúziókban lebegne. Mindezek természetesen csupán eszközök, a hagyományos ágazatok esetében az anyaghasználatnak és a technikának nevezett médiumsajátosságok, amelyeknek alkalmazása révén a Hérics Nándor művei sugárzása által áthatott sajátságos atmoszférájú közegekben számos művészeti jelenség artikulálódik, illetve összpontosul. Már esett szó a pop-art művészet meghatározó szerepéről, e művészeti áramlat mindennapjainkból merítő motívumainak és stílusjegyeinek jelenlétéről, de emellett meg kell említenünk a szürreális látásmód érvényesülését csakúgy, mint a konceptuális művészi kérdésfelvetések vissza-visszatérő voltát is. Azonban amiként a vázlatos, úgy a legalaposabb stilisztikai vizsgálat sem adhat választ a művészi szándék valós voltáról, a művészi mondandó, az üzenet mibenlétéről. A futólag megjelölt, különböző művészeti áramlatok vonzaskörében megszületett Hérics-művek ironikus-groteszk hangvétele, sziporkázó képi-téri ötletekre koncentráló komponálásmódja mellett nem nehéz felfedezni a színes fények derengésébe burkolózó mű-világ koncentrált történelmi-társadalmi vetületeit és reflexióit, a kor jelenségeire, kihívásaira, kérdéseire, kételyeire válaszadásra kényszerülő pozíciók vállalását, és az újra meg újra keserűen átélt végsőnek tűnő konzekvenciát: az ember végül mindig az abszurdítások falába ütközik. Na de hát jól tudjuk egy 1988-as Hérics komponálta abszurd-látványterv kinyilatkoztatásából:



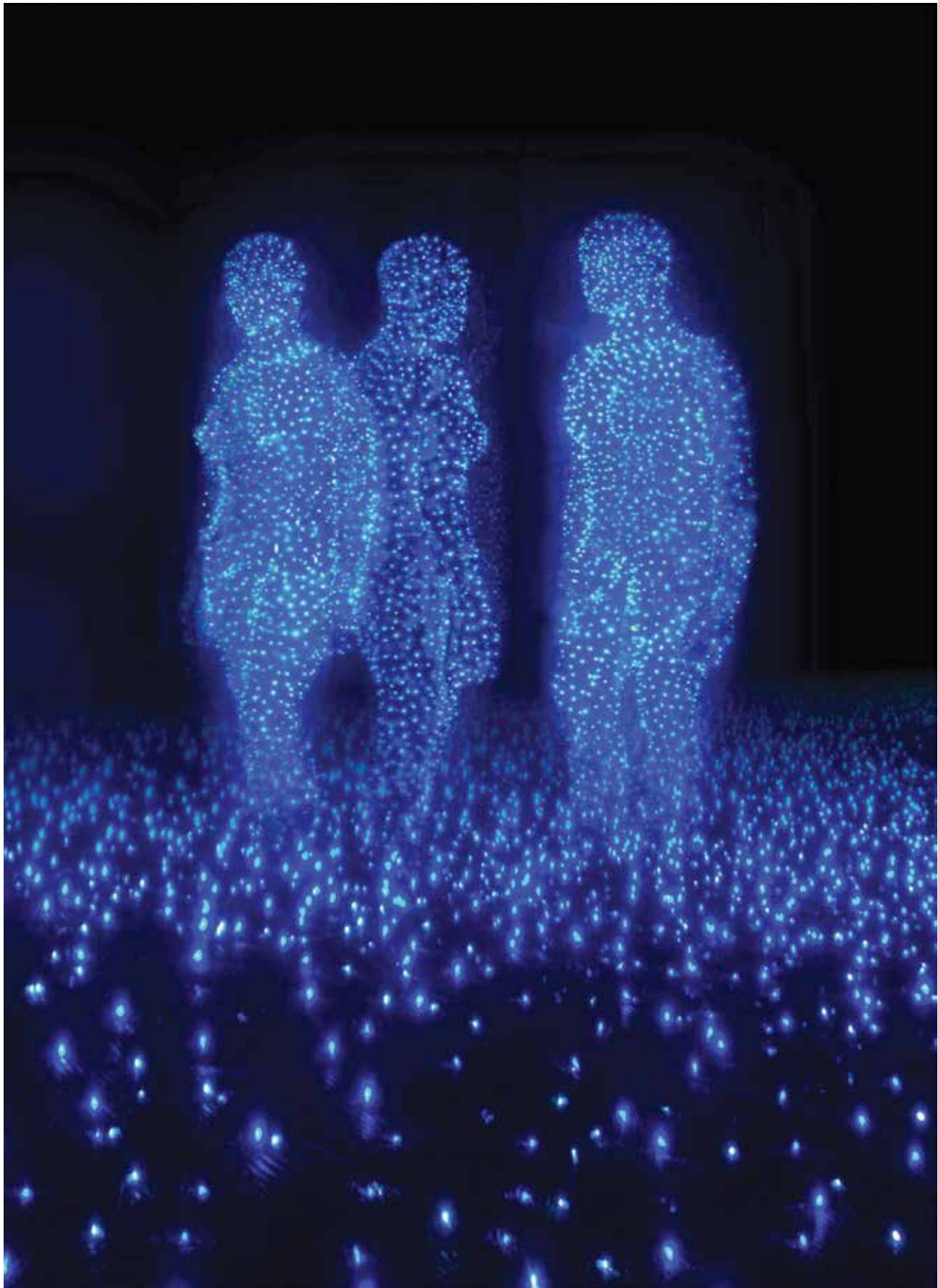
HÉRICS Nándor: Doctor Herz.
Megrendelő: Madách Színház, Budapest.
Kivitelezés: Dorogi Nyomda, Dorog
Nándor HÉRICS: Doctor Herz.
Client: Madách Theatre, Budapest.
Execution: Dorogi Press, Dorog
1988, 100x70 cm
Fotó: Hérics Nándor



HÉRICS Nándor: Shakespeare.
Megrendelő: Nemzeti Színház, Budapest.
Kivitelezés: Athenaeum Nyomda, Budapest
Nándor HÉRICS: Shakespeare.
Client: National Theatre, Budapest.
Execution: Athenaeum Press, Budapest
1992, 100x70 cm
Fotó: Hérics Nándor



HÉRICS Nándor: Enjoy Sztálin
Nándor HÉRICS: Enjoy Stalin
1987, 100x70 cm
Fotó: Hérics Nándor



HÉRICS Nándor: Ecce femme | Nándor HÉRICS: Ecce femme | 2018, LED, plexi, 210x81x61 cm
Fotó: Hérics Nándor



HÉRICS Nándor: Magánszféra | Nándor HÉRICS: Private sphere | 1995, neoncső tájban, 200x400x310 cm
Fotó: Hérics Nándor

„Az abszurd olyan, mintha értelme lenne, de nincs, vagy olyan, mintha nem lenne értelme, de van.”³ És ezen aztán, az abszurdítások fala előtt álldogálva hosszan, nagyon hosszan eltűnődhetünk.



HÉRICS Nándor: Az erdő mélyén
Nándor HÉRICS: In the heart of the woods
2016, neoncső, habosított PVC, 205x305x5 cm
Fotó: Hérics Nándor

Egy közelmúltban rögzített beszélgetésben a művész így fogalmazta meg hitvallását: „Az én felfogásomban nem létezik külön festészet, külön grafika vagy szobrászat, számomra csak egységes képzőművészet van, amelynek lehetőségeit, eszközeit, technikáit egyenértékűen szeretném kiaknázni, úgy, hogy minden a kifejezés szolgálatában áll.

Teljesen mindegy, milyen eszközöket használsz, a kifejezés legfontosabb alapeleme a gondolat, és ennek a gondolatnak kell kivetülnie valamilyen vizuális formában – realizálódjon az síkon vagy térben. Ezért is tiltakozom mindig az ellen, ha valamelyik ágazat művészeként szeretnének meghatározni, jóllehet persze tagja vagyok a Magyar Festők Társaságának, de kiállítok a szobrászok szakmai seregszemléin ugyanúgy, mint a békéscsabai Alkalmazott Grafikai Biennálékön is. Számomra érthetetlen, hogy miért van az, hogy miután végigviszek egy történetet, csinálók egy ciklust vagy egy sorozatot, a kritika máris elhelyez az adott kategóriába. Na ettől aztán úgy megijedek, hogy azonnal elkezdek egy teljesen más dolgot, egy gyökeresen új formát kidolgozni. A művészet halála a rutin.”⁴ És ez a hitvallás nemcsak Hérics Nándor friss műveinek befogadása során lehet kitűnő, a kategorizálástól elrettentő kalauzunk, hanem tágabb művészeti és köznapi körökben, és hosszabb távon is.

WEHNER Tibor
művészettörténész

1. P. Szabó Ernő: Fénydaráló. Hérics Nándor kiállítása. REÖK-palota, Szeged, 2018. I. 25. – III. 18. *Új Művészet*, 2018/3, 42–45.
2. Láng Eszter: Hérics Nándor sokszínű világa. Hérics Nándor kiállítása. Érdi Galéria, Érd, 2019. március 29. – április 20. *Balkon*, 2019/4, 33–34.
3. Hérics Nándor: *Az abszurd...* (látványterv). 1988, neon, PVC, vegyes technika, 205x305 cm.
4. Wehner Tibor: „A jövő korábban érkezett”. Beszélgetés Hérics Nándor képzőművésszel. *Új Forrás*, 2018/4, 77–83.

Új időszámítás

MOME TÁRGYALKOTÓ DIPLOMA 2020

Különleges év a 2020-as a MOME (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) életében is. Először fordult elő, hogy a növendékek a virtuális térben, az internet segítségével prezentálták diplomamunkáikat, melyek sok esetben szintén a virtuális térben létező modellek, tervek voltak. A design régóta várt „új időszámítása” váratlanul rúgta ránk az ajtót. Nem csupán a kidolgozott koncepciók, hanem azok a reakciók is tanulságosak, amiket a fiatal művészek és az őket vezető tanáraik adtak erre a váratlan és kivételes helyzetre.

Hello, Robot. Design between Human and Machine – szölt a Vitra Design Museum 2017-es nagy sikerű vándorkiállításának címe. Három évvel ezelőtt kurátorok, művészek, technológiai szakemberek játszottak el azzal a gondolattal, hogy a 21. század legdinamikusabban fejlődő ágazata, a robotika milyen eredményeket fog produkálni közvetlen környezetünkben pár év múlva, azaz mostanában, ha minden az akkori kerékvágásban halad.

Az okostárgyak korát hol utópisztikus, hol disztópikus valóságként vázolta fel a kiállítás. A virtualitás és a valóság határainak elmosódottsága, az emberi alkotás és a mesterséges intelligenciák bontakozó öntudata egyaránt megjelent. Új tárgyakat láthattunk, melyeknek talán ma még a nevét sem tudjuk. Olyan új utak nyíltak meg, ahol a technológiához még igazából tényleges funkció sem társult. Egy számunkra még ismeretlen, ám általunk alkotott értelem alkotásai, furcsa szépségek és riasztó ellentétek mutatták a jövőt.

Aztán idén eljött a Covid-19-járvány, ami megszüntette a korábbi kerékvágást. A robotok irányította jövőé mellett megjelent egy másik disztópia, a vírusok sújtotta emberiség képe. Az év első felében videómegosztó csatornákon láthattuk, ahogy fiatalok házi kovással dagasztották maguknak a kenyeret. A mindennapi kézművesség fel-támadása a kényszer hatására jött el, az idei diploma tárgyait hasonló módon, a virtuális térben prezentálták

a bizottság előtt a növendékek. Ahogy azonban a videón készült kenyér ízét nem érezzük, úgy az itteni tárgyak valódi formáit sem láthatjuk még. Az elképzelt csodálatos világ és a borzalmas vízió egyaránt túlzás, a valóság pedig kevésbé látványos.



CSEB Boglárka Johanna: STEAM3D, építőjáték
Boglárka Johanna CSEB: STEAM3D, building blocks | 2020, 3D nyomtatás
Fotó: Cser Boglárka Johanna

Nem jött el a „gépek uralma” 2020-ra, mégis olyan virtuálisan létező, többnyire szoftverek és filmek által láthatóvá tett tárgyakról szövegünk, melyek a nyár folyamán egy virtuális kiállítás részeként voltak láthatóak egy fiktív térben. Erényeiket, hibáikat ugyan láthatjuk anélkül, hogy kezünkben fognánk őket, de a helyzet megerősíti azt a korábbi felvetést is, hogy az iparművészet, a kézművesség ideje sem járt le. Nem iktathatjuk ki öt érzékszervünk egyikét a technológiai haladás jegyében, mert természetes belső vágyunk megfogni, tapintani, érezni a tárgyak valóságát, anyagát, minőségeit.

A Tárgyalkotó Tanszék idei MA-diplomamunkáinál az üveg-, kerámia-, fémművesség területei – a fenti anyagi minőségek híján – részben jelentőségüket veszítették. Művészi koncepciókat látunk, melyekben az alkotók által bejárat gondolatok ív követhető. Két fő irány mutatkozik: az egyik a hagyományos értelemben vett, ha úgy tetszik, „klasszikus” iparművészet útja, a másik olyan új tárgyi koncepcióké, amelyek tényleges kivitelezése már csak egy gombnyomásra van, és bármikor létrehozhatóak a kívánt minőségek a Föld bármely pontján. A design egyre jobban közelít az építészethez, számos diplomamunkának készített koncept egyre inkább hasonlít egy építészdiplomára: a tárgy csupán makett, a terv pedig egy tervezői problémára adott innovatív válasz. Bizonyos tárgyak tehát

a jövőbe mutatnak, olyan helyzeteket vázolnak fel, melyek pár éven belül mindennapi tárgyi környezetünk részei lehetnek. Más munkák a múlttal létesítenek viszonyt, filozófiai és szakrális tartalmak, a történelmi emlékezés irányába mozdulnak a kortárs design és a hagyományos kézművesművészet eszközeivel.

A munkák a konzultációk közös útkereséseinek eredményeként jutottak el végső formájukhoz, ezért az alkotók mellett a témavezetők személyét is érdemes megemlíteni. A diplomázók közül Cser Boglárka Johanna és Erdei Rebeka Csernátorny Fannival, Török Sára Eszter és Bodnár Henrietta Rózsa Ormai Balázssal, James Carcass Dezső Renátával, Dimény Luca és Szél Róbert Mohácsi Andrással, Farkas Barna, Ádám Krisztián, Nagy-György Ágnes pedig Kemény Péter vezetésével vágta neki a különleges idej feladatnak.



BODNÁR Henrietta Rózsa:
ROLLI, alkarra erősíthető, fejlesztőterápiás segédeszköz
Henrietta Rózsa BODNÁR:
ROLLI, therapeutic aid attachable to the lower arm | 2020, 3D nyomtatás
Fotó: Pap Dávid

Erdei Rebeka diplomamunkája egy művészetterápiás eszköz. Olyan gyöngyök kollekcója, melynek célja az, hogy a pszichológiai terápia alatt álló páciensek számára érzéseiket, feldolgozandó élményeiket megfoghatóvá tegye. Ez az eszköz rendkívül hasznos lehet a traumafeldolgozás során. Az eltérő gyöngyök különböző érzelmi karaktereket jelenítenek meg, életemények válnak velük modellezhetővé, láncba fűzhetővé. A kollekción tárgyi megvalósítása valóban egy gombnyomás, hisz’ szándékosan 3D nyomtatásra lett tervezve. Ez azért praktikus, mert a terápiához használt elemek gyorsan és olcsón pótolhatóak, gyártásuk nem helyhez kötött vagy limitált.

Cser Boglárka Johanna munkája sajátos humorral, önreflektív módon foglalkozik ezzel az új technológiával, amikor olyan pedagógiai fejlesztőjátékot tervez 12-13 éves gyerekek számára, amely a 3D tervezés alapjait analóg eszközökkel demonstrálva tanítja meg. Az építőjáték



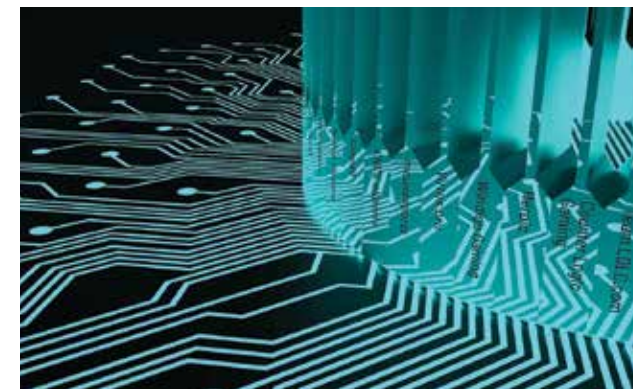
ERDEI Rebeka: Hozzád fűződik, művészetterápiás eszköz (3D modell) | Rebeka ERDEI: Strung to you, art therapy tool (3D model) | 2020



FARKAS Barna: 35P0R7 TRÓFEA, vagyis Esport trófea (3D modell) | Barna FARKAS: 35P0R7 TRÓFEA, or Esport trophy (3D model)
2020, alumínium, fémnyomtatás és lézergravírozás, 65 x Ø 18 cm, tömeg: 3,8 kg

együttal egy új pedagógiai módszertan segédeszköze, melynek célja, hogy a fiatalokat fokozatosan vezesse be a virtuális tervezés, a téri gondolkodás kreatív világába.

A technológia orvosi alkalmazásának lehetőségeit feszegeti Bodnár Henrietta Rózsa mozgássérült gyerekeknek készült fejlesztő-terápiás, *ROLLI* fantázianévre hallgató, alkarra erősíthető segédeszköze. A tárgy bizonyos mozgás- és tartófunkciók átvételével a finommotoros mozgásokat segíti, így például lehetővé teszi az írást és rajzolást a gyerekek számára.



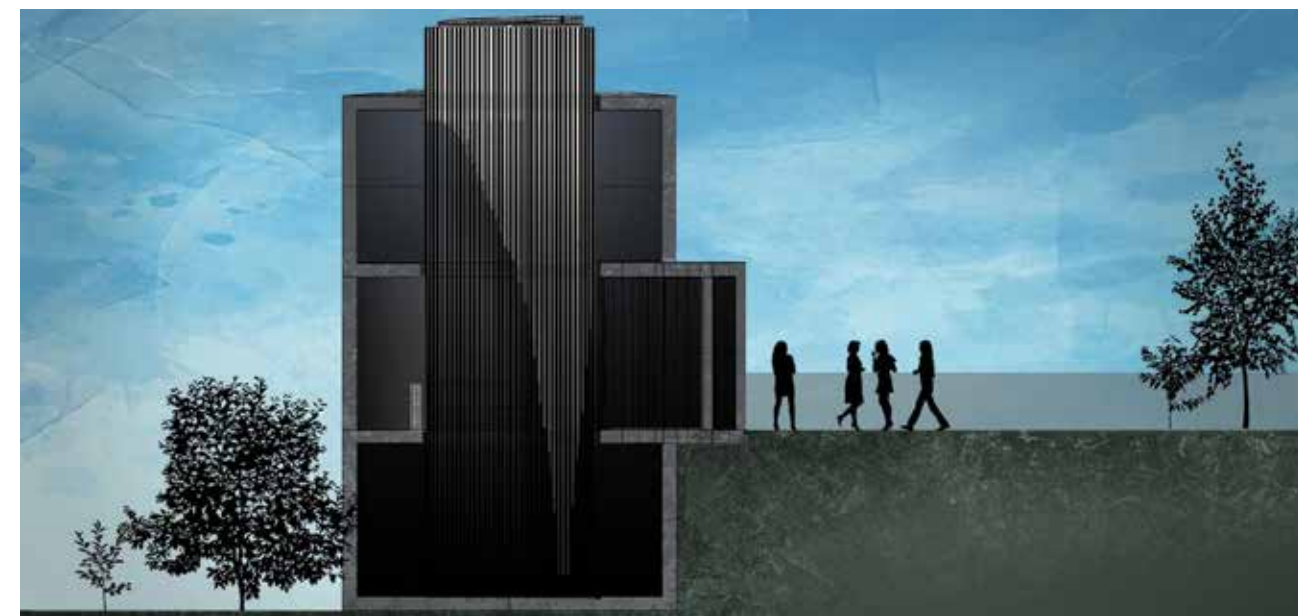
FARKAS Barna: 35P0R7 TRÓFEA, vagyis Esport trófea (részlet)
Barna FARKAS: 35P0R7 TRÓFEA, or Esport trophy (detail)

A fenti témák rávilágítanak arra, hogy a 3D nyomtatás a jövőben a tárgyi kultúránk egészére hatást fog gyakorolni. Ez a technológia, ha használata széles körben elterjed, a modern kori tömeggyártáshoz hasonló forradalmi változásokat hoz magával. Bizonyos tárgyak gyártása kis szériában, akár darabszámra, otthoni vagy intézményi

körülmények között válik elérhetővé. Egy iskolai vagy kórházi 3D nyomtató révén olyan szakterületek mindennapi speciális igényei elégíthetők ki gyorsan és hatékonyan, mint a protetika és implantátumok, a különböző terápiák segédeszközei, a pedagógia és fejlesztés területei.

Farkas Barna plasztikája is a 3D technikára épít, ám együttal átmenetet képez a futurista design és a konceptualista szobrászat között. A munka ugyanis hagyományos dísz tárgy: egy trófea. Ezt a díjat az úgynevezett e-sportok bajnokai kapják, akik a virtuális térben mérik össze erejüket. Az e-sportok világa valóságos és egyre növekszik: díjaik, bajnokságaik nagy presztízsnak örvendenek. A bajnokságok azonban nem a valós térben zajlanak, így valódi dobogó és serleg sem jár értük. Ezen változtatna Farkas Barna, aki egy olyan plasztikát tervezett, mely trófeaként szolgálhatna az e-sportolók számára. Kihasnálva a 3D nyomtatásban rejlő lehetőségeket az egyedi díj a technológia révén bárhol kivitelezhetővé válik.

Határokat feszeget az üvegművész, James Carcass is, aki – saját műhelyének köszönhetően – cyberpunk ihletettséggű szobrainak kivitelezésében ennél tovább jutott. A kézművességen alapuló kerámiaművészet és a 3D nyomtatás technikái felé egyaránt nyitó különös portrék a *FutureFace 2020* címet viselik. A művész által designfikciónak hívott koncepció mögött egy fiktív történet áll, amiben föld alatt élő, genetikailag módosított emberek szerepelnek, akik mutációik révén új testet öltöttek. A szobrok az ő portréik, melyek kivitelezését, valamint a háttérrel jelentő történet részleteit egy webnapló epizódjaiként az alkotó a saját weboldalán mutatja be.



DIMÉNY Luca: A Carl Lutz Memorial emlékműterv üveg-acél bevilágító szerkezete. Épületterv: MÁTRAJ Péter és DIMÉNY Luca (metszeti kép)
Luca DIMÉNY: Glass-and-steel lighting structure for the planned Carl Lutz Memorial. Building design: Péter MÁTRAJ and Luca DIMÉNY (section)
2020, síküveg, acél, beton, belső üveg-acél henger: 1100 x Ø 360 cm

Szél Róbert is egy narratív fikciót kísérelt meg látható alkotássá formálni. Az alkotó a virtuális világot mint korunk Bábel tornyát látja. A virtuális egókból egy új bábeli torony épül, s az ember az így létrehozott valósággal ugyanúgy Istennel kacérkodik. Új világa azonban hamar bekebelezi, a posztmodern Bábel is tragikus végkifejlet irányába halad, egyre nagyobb a nyelvek és gondolatok átláthatatlan zűrzavara. Szél Róbert plasztikáján az apró figurák saját testükből építik együttesen az agyagtornyot, mely azonban sosem készülhet el. A Covid–19 teremtette helyzet Szél Róbert esetében ironikusan húzta alá a művész mondanivalóját, hisz’ az alkotás – bibliai előképéhez hasonlóan – az emberiséget büntető csapás miatt szintén nem készülhetett el.



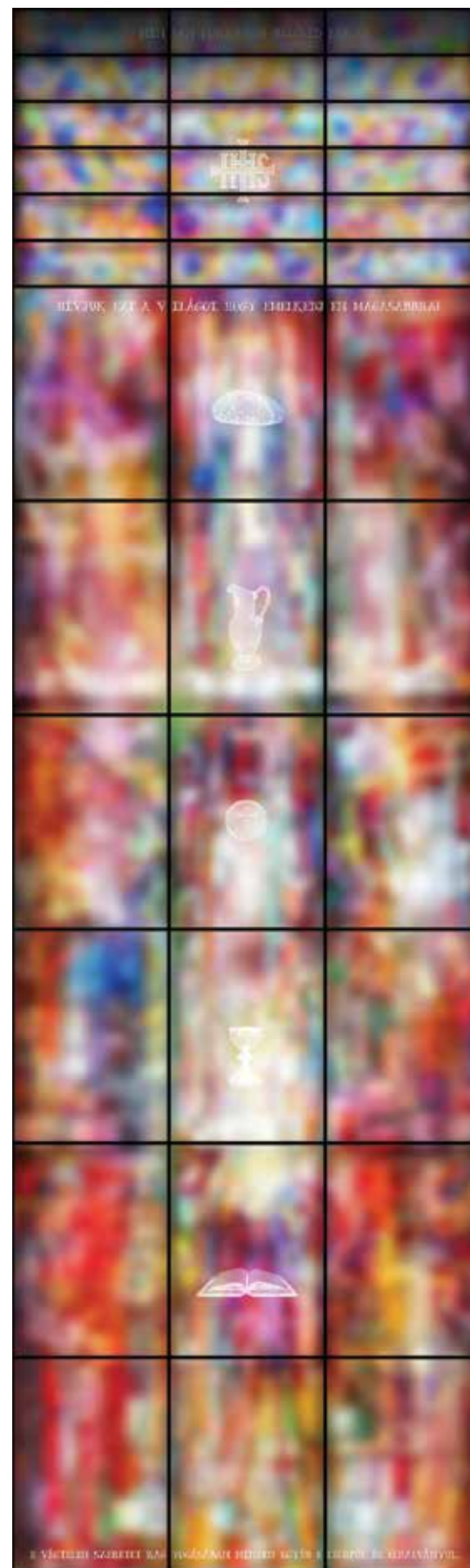
James CARCASS: FutureFace 2020 | James CARCASS: FutureFace 2020
2020, kerámia, üveg, 3D nyomtatás, vegyes technológia
Fotó: James Carcass

A tárgyalakítás területe azonban nem csupán a virtuális világ vagy az új technológiák (létformák?) utópiai és disztópiai, tehát a jövő irányába mutathat. Dimény Luca munkája a múlt felé irányítja a figyelmet, amikor a „tér” és „aktus” kölcsönhatását filozófiai mélységekben közelíti meg. A memézis aktusa kijelöli az emlékezés helyét, míg az emlékhely előidézi az emlékezés gesztusát is. A *Carl Lutz Memorial* köztériemlékmű-terv a zsidómentő diplomatának állítana emléket. Mátrai Péter építésszel egy olyan üveginstallációt magában foglaló térplasztikát alkottak, melyben az üvegplasztika, az épület és a néző együttesen vesznek részt az emlékezés aktusában. A különleges emlékmű makettje egyúttal plasztikaként érvényesül, a Carl Lutz-emlékdíj plakettjeként minden évben odaadományozható lenne az arra érdemesülteknek.

Török Sára Eszter munkája a szakrális üvegfestészet 21. századi útjait keresi egy mára emblematikussá vált modernista térben. Az összetett feladat a városmajori római katolikus templom két, még üres ablakfelületének megalkotására a Sztehlo Lili Kulturális Egyesület pályázatára készült. A Bukta Norbert festőművésszel közös pályamunka kiindulása a középkori ólmozott üveglablakok által a belső térbe vetített, megtört színek foltszerű atmoszférája volt, mely itt a festett ablakfelület egészét áthatja. A modern templom hatalmas üvegfelülete egységes színek kompozíciójává válik, melyben grafikus megmunkálású figurális részletek válnak láthatóvá. Egy ilyen monumentális munka kapcsán mindenképp jó lenne látni, hogy néz ki a valóságban, lévén az üvegművészet olyan közvetlen hatást gyakorol, hogy se fotográfia, se modell nem adhatja át a valós élményt. Reméljük,



SZÉL Róbert: Bábeli tér | Róbert SZÉL: Babelian space
2020, kőcserép és porcelán, 100x50x50 cm
Fotó: Mohácsi András



TÖRÖK Sára Eszter: Kortárs üveglablak műemléki környezetben (terv)
Sára Eszter TÖRÖK: Contemporary glass window in a historical setting (plan)
2020, festett üveg, 35 m², M = 1 : 10

hogy erre a munka egyes részleteinek, akár egészének kivitelezése során valóban „fény derül”.



NAGY-GYÖRGY Ágnes: Timescapes | Ágnes NAGY-GYÖRGY: Timescapes
2020, kerámia, vegyes technika
Fotó: Nagy-György Ágnes

Végezetül Nagy-György Ágnes munkája is az idő és alkotás viszonyát vizsgálja, ám egy teljesen más, land art ihletettséggű képzőművészeti projekt keretében. A *Timescapes* munkát a művész otthon kivitelezte, megalkotásához ugyanis a kerámiaművészet legalapvetőbb eszközei elegendőek, sőt sok esetben nem is szükségesek. A műveket maga az idő, a természet formálja részben. A munkát egy nagyon alapos, videónapló-sorozatban részletesen dokumentált elméleti és anyagkutatás előzte meg. Párhuzamosan jöttek létre „lebomló” természetes land art kompozíciók, majd a földből vétetett és az időjárás által megformált tárgyakból galériában kiállítható, stúdiókerámia-plasztikák készültek. A mű gondolatisága és készítésének meditatív módjai egy folytatható, sőt folytatandó képzőművészeti ösvényt nyitnak meg az alkotó számára, aminek során a későbbiekben gazdag formavilágú és tematikájú alkotások sora hozható létre.

Az anyagalapú művek kivitelezése a vírusveszély elmúltával is folyamatosan zajlott, a KUBIK coworking irodában láthattunk egy válogatást az elkészült munkákból a Műtárgyak Éjszakája 2020 (szepember 17–19.) keretében. Természetesen ezek a tervek is a vírusveszély fényében valósulhatnak meg. A jelenlegi helyzet tapasztalatai azonban velünk maradnak. Átmeneti vagy visszafordíthatatlan a változás? Ma még azt sem tudhatjuk, hogy visszaáll-e valaha korábbi életünk rendje, vagy olyan radikális változások következnek, melyek kijelölik a jövő tárgyainak új helyét. Kétezerhúsz a „vírus utáni időszámítás” kezdete. Hol lesz tehát helye a kézművességnek, és hol a designnak ebben a radikálisan átalakult világban? A kérdés – ahogy pár évvel ezelőtt – most újra nyitottá vált, és talán mindig így is marad.

SZILÁGYI B. András
művészettörténész

Milyen üzeneteket képes átadni egy megálló, s mi a gyakorlat fővárosunkban?

A MEGÁLLÓ MINT UTCABÚTOR

Gyalogosként egy térre megérkezve utazásunk első, s gyakran utolsó mozzanata is a tömegközlekedési megállókban történik. A villamos-, busz- vagy épp metrómegállók az ember és a tér megismerkedésének és elválásának színterei, így mintegy keretbe foglalják a tér nyújtotta élményt. Különösképp hangsúlyos ez olyan tereken, amelyek jelentős átszállóforgalmat bonyolítanak le. Itt a sietős forgatag gyakran egészen elfedi a köztér egyéb feladatait, ezért a megállók szinte az egyetlen érintkezési pontra válnak, meghatározva a teljes tér alkotta benyomást.

A tömegközlekedési megállók közismert funkciói a várakozás helyének kijelölése, információ, biztonság és kényelem biztosítása. Az európai tömegközlekedés hajnalán, a 17. századtól, a rendszeres lovaskocsi-járatok első megjelenésétől¹ a 19. századig a megállóhelyek a városszéli fogadókhoz igazodtak. A városi tömegközlekedésben

azonban jóval később alakultak ki állandó megállóhelyek. Budapesten még az 1915-ben elindított, első elektromos hajtású buszjáratot is le kellett inteni.² Később, ahogy a fix várakozóhelyek kialakultak, ezeket táblák, esetleg kőépületek kezdték jelölni. A század közepén már közel másfél ezer megállóhely volt a fővárosban, a ma már megszokott utasváró-felépítmény azonban az 1960-as évek közepéig nem volt mindennapos. Elterjedése a francia vállalkozó, Jean-Claude Decaux újszerű ötletének köszönhető, aki a buszmegállót hirdetőfelületekként kezdte árusítani.³ A kereskedők hamar megértették a várakozó utasokban rejlő vásárlói potenciált, így a reklámcég tömegével kezdhett építkezni, a városi tömegközlekedés színvonala pedig anélkül emelkedhetett, hogy az azt üzemeltető társaságoknak ez bármibe került volna is.

Az ezredforduló után számos nemzetközi kísérlet indult a buszmegálló mint utcabútor egyébként is komplex feladatkörének tágítására. A járatok útvonalának jelölése, a menetrendek közlése, hirdetés, kényelem és biztonság biztosítása mellett további funkciók jelentek meg. Ahogy a fenntarthatóság egyre fontosabbá vált, a városi ökoszisztémát támogató, zöldtetős, és napelemmel borított önfenntartó változatok bukkantak fel.⁴ A városok „élhetőségének” középpontba kerülésével szórakoztató, játékra hívó, köznevelő vagy épp 21. századi kényelmi lehetőségeket biztosító, például USB-s töltővel ellátott megállók is kísérleteztek.⁵ Mindemellert a hirdetések okozta médiaszennyezést is egyre többen bírálják.⁶

A budapesti megállók jó részéért ma is közterületi hirdetőcégek felelősek. Kialakításuk viszonylag egységes: fémszerkezetre szerelt áttetsző lapokkal egy-három oldalról és felülről határolt, de nem zárt (hézagos)



A 22/22A/222 buszok megállója mint hirdetőfelület a Széll Kálmán téren, Budapest II. | Waiting shed of buses 22/22A/222 as advertising surface in Széll Kálmán tér, Budapest II. | Üzemeltető és kivitelező: JCDecaux, 2016
Fotó: Zimmermann Eliza Hanna



Keskeny, hegyes formák a 17-es villamos Széll Kálmán téri megállójában, Budapest II. Tervező: Építész Stúdió Kft. – Lépték-Terv Kft. Kivitelező: KÉSZ Építő Zrt., 2015–2016
Narrow pointed forms on the passenger shelter of tram 17, Széll Kálmán tér, Budapest II. Designer: Építész Stúdió Kft. – Lépték-Terv Kft. Producer: KÉSZ Építő Zrt., 2015–2016
Fotó: Zimmermann Eliza Hanna



Lebegő, dinamikus elemek a 17-es villamos Széll Kálmán téri megállójában, Budapest II. Tervező: Építész Stúdió Kft. – Lépték-Terv Kft. Kivitelező: KÉSZ Építő Zrt., 2015–2016
Hovering, dynamic elements in the passenger shed of tram 17, Széll Kálmán tér, Budapest II. Designer: Építész Stúdió Kft. – Lépték-Terv Kft. Producer: KÉSZ Építő Zrt., 2015–2016
Fotó: Bakos Bence



Elegánsan szellős, de kínosan kényelmetlen megálló a 2-es villamos vonalán, a Kossuth téren, Budapest V. Tervező: Középülettervező Zrt. (KÖZTI). Kivitelező: KÉSZ Építő Zrt., 2012–2014
Elegantly airy but awkwardly uncomfortable passenger shelter along the route of tram no. 2, Kossuth tér, Budapest V. Designer: Középülettervező Zrt. (KÖZTI). Producer: KÉSZ Építő Zrt., 2012–2014
Fotó: Zimmermann Eliza Hanna



Üvegvezetékű, háromrétegű üvegtető a 2-es villamos megállójában a Kossuth téren, Budapest V. Tervező: Középülettervező Zrt. (KÖZTI). Kivitelező: KÉSZ Építő Zrt., 2012–2014
Three-layer glass canopy producing a greenhouse effect in the stop of tram no. 2, Kossuth tér, Budapest V. Designer: Középülettervező Zrt. (KÖZTI). Producer: KÉSZ Építő Zrt., 2012–2014
Fotó: Zimmermann Eliza Hanna

építmények. Elemeik látható, könnyen elérhető, ipari jellegű csomópontokban kapcsolódnak. A felületeket változó mértékben reklámok fedik. Belsejükben pad, esetleg deréktámasz kínál kényelmesebb várakozást. Minimalizmusuk habár rideg és közönyös, de tiszta, biztonságos, könnyen gyártható és szerelhető megoldást nyújt. Egy ilyen modern szerelvény nem ígér többet, mint ami, de alapvető rendeltetését teljesíti – bár itt-ott azért az eső is becsöpgő, a szél is befúj, de legalább nyáron is szellőzik. A városképet a legkisebb mértékben hivatott befolyásolni, miközben tökéletes háttér a figyelemért ágaló reklámplakátok számára is. Elsődleges üzenete

pontosan az, ami az éppen aktuális plakátok tartalma. Az ipari formák gyakran hatnak tájidegennek, hiszen az értük felelős internacionális hirdetőcégek számára a városképfarmálás sokadrendű szempont. Ezzel szemben több nemzetközi kezdeményezés indult már a közterületi reklámok médiaszennyezésének felszámolására. Egy ilyen fordulat hazánkban is érdekes s jelentős következményekkel járna az utcabútor-fejlesztés és -karbantartás terén.

Nagyobb átépítési projekteknél jellemző, hogy a várakozóhelyek kialakítása az adott tér vagy villamosvonal részeként építészeti feladattá válik. Ilyen esetben

változatosabb formákkal és anyaghasználattal, gyakran a reklámfelületek háttérbe szorulásával találkozhatunk. Ez történt például a Széll Kálmán tér villamosmegálló-háromszögében is. Amennyiben elfogadjuk a várostervezési döntést, amely szerint a ma már belvárosivá vált tér továbbra is végállomásoknak otthont adó tranzit-zóna kell legyen és ezért elemei dinamikát és átjárhatóságot kell tükrözzenek, a villamosmegállók remekül teljesítenek. A szoborszerű, filigrán szerkezetek tetőelemeinek csúcsos formái összhangban vannak a tér dinamikus, „átrohanós” hangulatával. A hegyesszögrengetegbe illeszkedő idomok – a 4-6-os itteni tempóját ismerve némiképp túlzó – sebességet reprezentálnak, miközben még a villamosok haladási irányát is jelzik. A látszóbeton a tér műemlék épületére, a *Legyezőre* is szépen reflektál. Azonban ha a térre mint közös élettérre tekintünk, a rideg szürke, kemény formák elszalasztott lehetőségnek tűnhetnek. A keskeny és magas építmények kevés emberséget közvetítenek, nem serkentik a kapcsolatteremtést se a városiak, se a város és lakói között. S mindemellett csupán csekély védelmet nyújtanak a természet viszontagságai ellen.

Hasonló, dinamikaközpontú megközelítést tükröznek a felújított 1-es villamos vonalának megállói. Robusztus betonelemei időtállóságot, hegyes formái és szárnyszerű árnyékolói lendületességet sugároznak. A széles tető az esővédő feladatát szerencsére jobban teljesíti. A kék információs elemek és a villamossárga – hajléktalanokat távol tartani igyekvő, s télen kellemetlenül hideg – székek teremtenek kapcsolatot a Budapesti Közlekedési Központ (BKK) arculatával, miközben vidám színfoltot is képeznek az autópálya-szélességű körút középvezetében. A tágas megállók területén hirdetőfelületek alig kaptak helyet,



Anyagtársítások az 1-es villamos megállójában az Etele téren, Budapest XI. Tervező: CÉH Zrt. mint a FŐMTERV Zrt. – UVATERV Zrt. – KÖZLEKEDÉS Kft. – ÚT-TESZT Kft. konzorcium altervezője. Kivitelező: Colas Alterra Zrt. – Siemens Zrt., 2017–2019 (2. szakasz)
Material combinations in the stop of tram no. 1, Etele tér, Budapest XI. Designer: CÉH Zrt. as subcontractor of FŐMTERV Zrt. – UVATERV Zrt. – KÖZLEKEDÉS Kft. – ÚT-TESZT Kft. consortium. Producer: Colas Alterra Zrt. – Siemens Zrt., 2017–2019 (2nd phase)
Fotó: Bakos Bence

míg BKK-tájékoztatókat eddig talán soha nem látott mértékben találhatunk.



Színharmonia az 1-es villamos megállójában az Etele téren, Budapest XI. Tervező: CÉH Zrt. mint a FŐMTERV Zrt. – UVATERV Zrt. – KÖZLEKEDÉS Kft. – ÚT-TESZT Kft. konzorcium altervezője. Kivitelező: Colas Alterra Zrt. – Siemens Zrt., 2017–2019 (2. szakasz)
Colour harmony in the stop of tram no. 1, Etele tér, Budapest XI. Designer: CÉH Zrt. as subcontractor to FŐMTERV Zrt. – UVATERV Zrt. – KÖZLEKEDÉS Kft. – ÚT-TESZT Kft. consortium. Producer: Colas Alterra Zrt. – Siemens Zrt., 2017–2019 (2nd phase)
Fotó: Bakos Bence

Különleges megállók fogadnak a Kossuth téren is, ahol – úgy tűnik – a reprezentációs szerep a használhatóság kárára vált. A háromrétegű üveglap tető s a matt fekete acélváz az ország főterének járó eleganciát és komolyságot tükröz. Bármilyen előkelő is, az alatta várakozókat sajnos az esőtől, a szélről s a napszúrástól sem védi. A leginkább dekorációs elemként működő villamosmegállók összhangban vannak a tér üzenetével. A zöldterületek, amelyeket „a fűre lépni tilos” tábla védelmez a piknikezni vágyók lábnyomaitól, a térkő szürkésege, az árnyékot adó fák és villamosmegállók hiánya mind jól mutat a fényképeken: komoly s szemrevaló, többet azonban, kényelmet s védelmet nem ajánl.

ZIMMERMANN Eliza Hanna
formatervező, MA-hallgató
(Free University of Bozen-Bolzano, Eco-Social Design)

1. Randy Alfred: March 18, 1662: The bus starts here ... in Paris. *Wired*, 2008. <https://www.wired.com/2008/03/march-18-1662-the-bus-starts-here-in-paris/> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 31.)
2. Múlt, jelen és jövő. *BKK*, 2015. <https://bkk.hu/100-eves-az-autobusz-kozlekedes/mult-jelen-es-jovo/> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 23.)
3. The advertising bus shelter : JCDecaux's trademark. *JCDecaux*, 2014. <https://www.jcdecaux.com/blog/advertising-bus-shelter-jcdecauxs-trademark> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 23.)
4. JCDecaux installs bus shelters with photovoltaic roofs for Roland-Garros. *JCDecaux*, 2018. <https://www.jcdecaux.com/press-releases/jcdecaux-installs-bus-shelters-photo-voltaic-roofs-roland-garros> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 23.)
5. BrightVibes: This Dutch City Has Transformed Its Bus Stops Into Bee Stops. *EcoWatch*, 2019. <https://www.ecowatch.com/dutch-city-bus-stops-into-bee-stops-2639127437.html>; Bruno Hannibal-Taylor: Playful Spaces. *Bruno Hannibal-Taylor*, 2008. <http://bruno.hannibaltaylor.com/playful-spaces>; Phone Charging Bus Shelters. *JCDecaux UK*, 2015. <https://www.jcdecaux.co.uk/news/phone-charging-bus-shelters> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 31.)
6. Arwa Mahdawi: Can cities kick ads? Inside the global movement to ban urban billboards. *The Guardian*, 2015. <https://www.theguardian.com/cities/2015/aug/11/cities-kick-ads-ban-urban-billboards> (Utolsó hozzáférés: 2020. március 23.)

A magyar bútor robotosa

A 75 ÉVES VÁSÁRHELYI JÁNOS ÉLETMŰTÁRLATA ELÉ

„Azzal fogadtak: Józsikám, itt azt csinálhatsz, amit akarsz. És tényleg, bármit csinálhatok – csak éppen minnek. Tessék! – Szór ki egy asztalkára egy tucat tervrajzot. – Két év termése, ebből megvalósult két szekrény, egy nachtkasztli, és néhány ajtófogantyú” – íme egy magyar iparművész keserves panasza 1977 karácsonyán (R. Székely Julianna tolmácsolásában: Két szék között. *Új Tükör*, 1977/52. sz.). A néhány éve elhunyt Kossuth-díjas belsőépítész, a „székkirály”, Király



VÁSÁRHELYI János: Rotonda szék. Gyártó: Balaton Bútorgyár, Veszprém
János VÁSÁRHELYI: 'Rotonda' chair.
Manufacturer: Balaton Furniture Factory, Veszprém
1982, gyalult-mart, pácolt bükkfa, préselt hajlított rétegelt lemez, kárpit, magasság: 79 cm
Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes

József kórképe a magyar ipar és benne a tervező áldatlan helyzetéről. Hogy nincs szükség sem iparművészre, sem a munkájára. Mert amit papírra vet, arra a főnökei többnyire legyintenek. Vagy ha mégsem, ami a legritkább eset, olyan bántó kompromisszumok árán valósítják meg, hogy a késztermékben rá sem ismer a tervére.

Alig másfél évvel később ebbe a borús világba érkezik családdegysítés (valójában -alapítás) okán a jóval borongósabb Romániából erdélyi kollégája, az egy nemzedékkel fiatalabb Vásárhelyi János. Marosvásárhelyen született, ott végezte a középiskolát, majd a brassói Politechnikai Intézet faipari késztermék szakján szerzett diplomát. Szülővárosába visszatérve előbb az Augusztus 23-a, majd az ILEFOR bútorgyár vezető munkatársa; mindkét helyen jobbára technikai kihívást jelentő stílbútorokat készítenek. Emellett – modern szellemben – olykor tervez is: összezsukható széket, elemes szekrényfalat, óvodásoknak tanulópadozt egy harmadik cégnek. Ily módon a Magyarországon megtelepülő alkotó



VÁSÁRHELYI János: Flóra székek. Gyártó: Balaton Bútorgyár, Veszprém
János VÁSÁRHELYI: 'Flóra' chairs.
Manufacturer: Balaton Furniture Factory, Veszprém
1985, pácolt bükkfa, kárpit, magasság: 100,5 cm
Fotó: Molnár Géza



VÁSÁRHELYI János: Omnia székek.
Gyártó: Balaton Bútorgyár, Veszprém
János VÁSÁRHELYI: 'Omnia' chairs.
Manufacturer: Balaton Furniture Factory, Veszprém
1988, natúr és pácolt bükkfa, festett hajlított rétegelt lemez, kárpit, magasság: 76,5 cm

noha csak harmincnégy éves, már komoly szakmai tapasztalat birtokában keres magának munkahelyet. Egy sor üzembe látogat, választása végül 1980-ban a Balaton Bútorra esik. Nem csupán a körülmények csábítják ide – a többihez képest korszerű gép- és szerszámpark, illetve a lendületes fiatal vezetőség jelent számára vonzerőt. Legalább annyira a cég koppintásos (nyugati minták nyomán készült) termékeinek gyöngye műszaki-esztétikai színvonala miatt érzi úgy, hogy bőven akad majd itt munkája. Ne feledjük az olvasók jó része számára ma már elképzelhetetlenül siralmas akkori viszonyokat: miközben a hatvanas-hetvenes évtizedben évente több tízezer lakás létesül, bútorból (meg sok minden másból is) elképesztően kicsi a választék, gyöngye a minőség és óriási a hiány. Előjegyzéssel hónapokat kell rá várni. Vársárhelyit azonban a kihívás csak megerősíti. Letelepedik Veszprémbe, elkezd dolgozni – és láss csodát. Eltelik pár év, munkája nyomán a Balaton Bútorgyárból egymás után kerülnek ki az újabb meg újabb típusok, amelyek hamarosan a külföldi vevők érdeklődését is felkeltik. Szériabútorainak már a számával is lenyűgöző olyan



VÁSÁRHELYI János: Pán garnitúra. Gyártó: Balaton Bútorgyár, Veszprém
János VÁSÁRHELYI: 'Pan' set. Manufacturer: Balaton Furniture Factory, Veszprém
1988, pácolt bükkfa, kárpit, magasság: 76,5 cm

életmű kibontakozásának lehettünk tanúi, ami példa nélküli a magyar design történetében.



VÁSÁRHELYI János: Ági székek. Gyártó: Balaton Bútorgyár, Veszprém
János VÁSÁRHELYI: 'Ági' chairs.
Manufacturer: Balaton Furniture Factory, Veszprém
1990, natúr bükkfa, festett rétegelt lemez, kárpit, magasság: 101 cm

Amint a róla megjelent monográfiában (Tasnádi Attila: *Vársárhelyi János, a bútortervező*. Balassi Kiadó, Budapest, 2010) olvasom, egy fali panelekből és polcos szekrénykékből álló, *Anna* névre hallgató előszobai garnitúra volt első itteni munkája. Ezt azonban már a következő évben követte a szakmai berkekben azonnal feltűnést keltő és milliós példányszámmal utóbb elképesztően sikeres *Rotonda* szék. (Karfás változatban is készült.) A gyár (gyalult-mart tömör bükkfa) technológiájára tervezett bútor sorozatgyártása 1982-ben kezdődött, s a következő évben már bemutatták mind a hazai közönségnek (a BNV-n és a Design Centerben rendezett kollektív kiállításon), mind a szakma egyik legnagyobb nemzetközi seregszemlén, a kölni vásáron. Ha úgy vesszük, semmi különös nincs rajta: van négy natúr vagy sötétbarnára pácolt lába, három összekötője és egy háttámlája. Csakhogy ezek a lábak nem szabályos hengerek vagy négyszögletesek, hanem majdhogynem ellipszisre kerekítettek, az ülőlap és vele a káva finoman meghajlik, a háttámla pedig hullámszik: úgy és pont ott fogja át a végeken keskenyebb csapott

két oszlopot, ahogy és ahol a benne ülőnek szüksége van a támasztékra. De – a magam gyarló jellemzése helyett – inkább szerzőjének a *Rotondára* jól illő bonmot-ját idézem: olyan bútor ez, „amit külföldön még vesznek, de ami iránt már idehaza is érdeklődnek”.

A divatos megoldásoktól mindig tartózkodó, az aktuális trendekre ugyanakkor nagyon is érzékeny és azokra figyelő Vársárhelyi János mintha csak Raymond Loewy, az amerikai design klasszikusának nevezetes MAYA-elvét (Most Advanced, Yet Acceptable) adaptálta volna a szocialistának mondott elmaradott hazai viszonyokra – egymást gyorsan követő további munkáival, amelyek immár összetéveszthetetlenül karakteres egyéni stílusjegyeket mutatnak. Erről a gyors érlelődésről ad számot a *Flóra* (1985), amelynek talán legfőbb jellemzője magas háttámlája és a párhuzamosan ívelő bordákon elhelyezett négyzetrácsos díszítőmotívuma. A múlt századelő feelingjét kelti: már-már gótikus arányai a skót Charles Rennie Mackintosh darabjait idézik, népi gondolkodásmódokról ismerős mértani mintájának ihlető forrása pedig a bécsi szecesszió (nevezetesen Adolf Loos és Josef Hoffmann bútorművészete), amely Toroczkai Wigand Ede korai darabjaira is hatott. Hogy mármost Vársárhelyi János képzeletét a glasgow-i építész munkái inspirálták-e, vagy az 1907 és 1914 között Vársárhelyen élő és alkotó (épületeivel a városképen is nyomot hagyó) magyar kortársának egzakttságában is mozgalmas tömegformálása hatott-e rá, az részletkérdés. A lényeg az, hogy a *Flóra* székeknek ez az apró eleme többnek bizonyult pusztán dekorációnál. A fin de siècle varázsát éppen akkortájt felfedező Nyugat-Európában komoly megrendelést eredményező olyan vonzerőt kölcsönzött



VÁSÁRHELYI János: Izisz és Ozirisz rácsos támlájú szék (jobbról balra).
Gyártó: Pápai Asztalos Kft., Pápa
János VÁSÁRHELYI: 'Isis' and 'Osiris' chairs with barred back (right to left).
Manufacturer: Pápai Asztalos Kft., Pápa
1994, pácolt kőrisfa, rézrátétek, kárpit, magasság: 114 cm, 120 cm
Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes

a székeknek, hogy 1988-ban beválogatták az év legjobb európai bútorait felvonultató kiállításra a stuttgarti Design Centerben. (Kedveltsége nyomán, mint a művész néhány évvel később meglepetve tapasztalta Udinéban, egy olasz cég irigyelni való minőségben egy az egyben lemásolva gyártotta és szállította Skandináviába.)

Holott a *Flóra* csupán első egy hosszú sorban: követte a szövetes betéttel komfortosított *Kalota* (1985) és a pikánsan kecses *Ági* (1990); a *Rotonda* nyomába pedig a Wiener Werkstätte tanulságait hasznosító egyszerű konstrukciók eredtek. Az olcsóság ígézetében már-már szimplasággal kísértő darabok (*Luxor*, 1987; *Aron*, 1988),

másfelől a komótos karfakonstrukciójukkal imponálóan elegáns étkező- és tárgyalószékek (*Déva*, 1986; *Pán*, 1988), amelyek a tradicionális angol lakberendezési kultúra közép-európai asszimilációjának józan produktumaiként váltak kedvelté és ennek nyomán keresetté a nyolcvanas évek derekától kibontakozó minimalizmus szellemi közegében. Veszprémi tevékenységére két egyéni produkcióval (a játékos *Delta* presszógarnitúrával és a hetyke *Dávid* székkal, mindkettő: 1992) tette fel Vásárhelyi János a koronát. Mindemellett (előttük még) elemes polcrendszer (*Mátrix*, 1984) és széket (*Omnia*, 1988), gyerekbútort (*Kombi Szuper*, 1985) is tervezett; de nem

folytatom a listát. Lehetetlen volna felsorolni, még kevésbé ismertetni e cikk keretei között valamennyi munkát, ami a Balaton Bútorgyár számára született a cégnél töltött egy évtized során. Beteljesítve-igazolva nagy elődeinek a maga számára erkölcsi mércévé tett felfogását, amelyet Kozma Lajos a pályatárs Kaesz Gyula növendékeinek munkái kapcsán a *Tér és Forma* (1930/12. sz.) hasábjain e szavakkal foglalt össze *Ipar és művészet* című cikkében: „Nézetem szerint a mai fogalmazásban az tanítja helyesen az iparművészetet, aki a nagyipar számára nevel, és úgy készíti elő az új művészeket, hogy azok a termelésben meg is tudják valósítani a magukkal hozott elveket.”

Magától értetődő tehát, hogy amikor 1993-ban Vásárhelyi János kilép a Balaton Bútorgyárból, és freelance tervezőként dolgozik tovább, az ipart továbbra sem hagyja el, csupán helyszínt vált: az utóbb eszményi munkaközösségnek bizonyuló Hajdúthonet (a mai Sellaton) szolgálatába szegődik. Közben több más cégnek (Gyulai Fafém Bútor Rt., mohácsi Danubia Bútoripari Rt., Pápai Asztalos Kft.) dolgozik. A bútorok fő anyaga Debrecenben is a bükk, feldolgozása azonban hagyományos Thonet-technológiával történik, amely ekkor már nem olcsó eljárás. A vezetés ezért változtatásra határozza el magát. Elkerülhetetlen a cég gyártmányszerkezetének korszerűsítése már csak



VÁSÁRHELYI János: Smoky Lux fotel (elől- és hátulnézet). Gyártó: Hajdúthonet Rt. (ma Sellaton Design Kft.), Debrecen
János VÁSÁRHELYI: 'Smoky Lux' armchair (front and back views). Manufacturer: Hajdúthonet Rt. (now Sellaton Design Ltd.), Debrecen
1996, hajlított-gőzölt, pácolt bükkfa, krómozott fémkosár, kárpit, magasság: 75 cm
Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes

azért is, mert a rendszerváltás következtében az ország gazdasági teljesítménye – széles rétegek életszínvonala – a kilencvenes évek első felében radikálisan csökken, az addig kényelmes pozícióban működő hazai bútoripar (a nyugati importtermékek következtében is) régóta nem látott értékesítési gondokkal küzd.



VÁSÁRHELYI János: Smoky Lux fotel (felülnézet).
Gyártó: Hajduthonet Rt. (ma Sellaton Design Kft.), Debrecen
János VÁSÁRHELYI: 'Smoky Lux' armchair (top-view).
Manufacturer: Hajduthonet Rt. (now Sellaton Design Ltd.), Debrecen
1996, hajlított-gőzölt, pácolt bükkfa, krómozott fémkosár, kárpit, magasság: 75 cm
Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes

A drága fa kiváltására már a harmincas években akad példa; gondoljunk a ma is aktív Thonet nevezetes acélcső székeire. Vásárhelyi János a cég ezredvégi – jobbára Ernst W. Beranek tervezte – kombinációiból merített ösztönzést, a nagy nemzetközi vásárokon, amelyeknek 1983 óta rendszeres résztvevője. A fém még csak kísérő elem az első hajdúsági darabokon, amilyen a *Pán* kontúrjait idéző *Faun* (1993) vagy a *Flóra–Ági* konstrukcióját asszociáló *Plutó* (1995). Közben megszületik (a nyíregyházi ART-FER Kft. közreműködésével) a *Szimplex* (1994) révén az első olyan munka, ahol már az acél dominál. Kacsázó tengelyét annak idején is nyugtalannak találtam, mint amivel nehéz megbarátkozni otthoni környezetünkben. Ezt követően azonban Vásárhelyi Jánosnak sikerült megtalálnia mindenekelőtt a *Smoky Lux* (1996) fotellal és a *Multiplex* székkal (1999) a két anyagnak azt a kiegyensúlyozott arányát, amely mind a gyártás rentabilitásában, mind esztétikai hatásában optimálisnak bizonyult. Amint a *Dávid* (1995), az *Ágnes* (1997), a *Repró* (1998) vagy a *Sella* (1999) szemlélteti, ehhez merőben új konstrukciós elveket és gyakorlatot kellett kialakítani, mivel a fém elhagyhatóvá teszi az olyan elemeket (káva, összekötők), amelyek évszázadok óta hozzátartoznak a szék látványához. Nem meglepő ugyanakkor, visszatekintve éppenséggel

logikus fejlemény, hogy a retró jegyében fogant kerekecske *Tonetta* (1997) szék és a nádpalástos *Echo* család (1999) kialakításakor a kárpitos garnitúrákéval rokon puha formák mellett a tervező ehhez a megszokott összképhez is visszakanyarodott. Jelezve, hogy konstrukciós képzeletének a fa az igazi anyaga. Az életmű (vele egyszersmind a debreceni munka) ugyanis a szíromszerű *Lily* (2002) jóvoltából a hajlított bükkállványba helyezett formapréselt lemez mint ergonómiai bravúrplasztika a kezdetek csúcsteljesítményeihez méltó, átütő erejű darabbal zárul.



VÁSÁRHELYI János: Echo szék és karosszék.
Gyártó: Hajduthonet Rt. (ma Sellaton Design Kft.), Debrecen
János VÁSÁRHELYI: 'Echo' chair and armchair.
Manufacturer: Hajduthonet Rt. (now Sellaton Design Ltd.), Debrecen
1999, pácolt bükkfa, Nu-Cane (fonatutánzat), kárpit, magasság: 85 cm

Panasszal kezdtem, azzal is végzem. Munkámat segítő Vasárhelyi János elküldte a szép számú német, angol, svéd katalógusból származó lapokat, amelyeken a munkáit reklámozzák a külföldi forgalmazók. Egyetlen egy nincs köztük, amelyen szerepelne akár a gyártó (a Balaton vagy a Hajduthonet/Sellaton), akár a tervező neve. A hazai cégek nem tartják fontosnak sem a maguk, sem a tervezők brandjének védelmét. A szocializmus idején hozzászoktunk az alkotó személyiség szerepét alábecsülő mentalitáshoz. Szomorú konstatálni, hogy ez a magyar formatervezés nemzetközi elismertségét akadályozó szellemiség az új világban tovább kísért. Itt volna az ideje a váltásnak.

VADAS József
művészettörténész

.....
(Vásárhelyi János 75 év – 75 szék című életmű-kiállítás.
Szent István Bazilika, Lovagterem, Budapest. Kurátorok:
Jakab Csaba és Márton László Attila. A kiállítás tavasszal
lesz látogatható, online formában 2020. október 3-tól
megtalálható: <https://www.butorszovetseg.hu/75ev-75szek>
.....
A fotókat a bútortervező bocsátotta rendelkezésünkre.

Mecenztől a Mercedes-Benzig

ADALÉKOK A 20. SZÁZADI NÉMET–MAGYAR TERMÉKTERVEZÉSI KAPCSOLATOK KUTATÁSÁHOZ I. BEVEZETÉS A 20. SZÁZADBA

Magyarország több mint ezeréves, meghatározó kapcsolatban áll a német kultúrával. Jól ismert, hogy már az államalapító, a nyugati kereszténységet bevezető első királyunk, Szent István bajor-német feleséget választott magának Gizella hercegnő, Boldog Gizella,¹ II. Henrik német-római császár húga személyében. Az uralkodóházak szokásához híven, ily módon is biztosítva országának európai irányultságát, és nyugat-európai törekvéseihez a német császárság támogatását. Egyben Gizella királyné személyéhez kötődik egyik legrégebbi és legbecsebb nemzeti műtárgyunk: a koronázási palást elkészítése. Ez időtől kezdve pedig – bár a mindenkori politikai

helyzetnek megfelelően változtak kötelékeink – alapvetően se vége, se hossza a különböző német–magyar sokoldalú összeköttetéseknek. Gazdag választékából e helyütt csupán a terméktervezést érintő legfontosabbak jelzése lehetséges a további kutatás számára.²

A német kultúra sokszor szolgált mintául a hazai fejlődéshez már a gyáripart megelőző mesterségek idején. Olykor a szükséges nemzetközi élenjáró technikát és szaktudást közvetítette előbb a közös latin nyelven, majd a már németül írott-nyomtatott könyvek által, máskor a betelepülők szaktudása révén közvetlenül vett részt tárgyvilágunk alakításában. Az előbbi korai példája Georgius Agricola³ *De re metallica Libri XII* (1556, magyarul: *Tizenkét könyv a bányászatról és kohászatról*. Budapest, 1985) című, még latinul írt enciklopédikus összefoglalása a nemzetgazdasági fontosságú bányászatról és kohászatról. Ugyancsak nagy jelentőségű, de kevésbé ismert a nem sokkal később született, ugyanakkor témánkhoz közelebbi másik ösnyomtatvány: Agostino Ramellinek⁴ a *Le diverse et artificiose machine del Capitano Agostino Ramelli* (1588 – Különféle és csodálatos gépek) című, Párizsban kiadott műve. Az érett reneszánsz olasz és francia műszaki eredményeiről, hadi és szórakoztató eszközeiről írott, gazdagon illusztrált, magas színvonalú, grafikai tervezésével kiemelkedő kötet Magyarországra német kiadásában (1608) jutott el, és őrződött meg napjainkig. Világos példaként annak, hogy ettől kezdve a német nyelv közvetítő szerepet játszott az európai tárgykultúra legjavának magyarországi megismertetésében majd' négyszáz éven át. Bár e könyv hazai hatását az elmúlt századokban nem ismerjük pontosabban, de az Iparművészeti Múzeum könyvtárában a közelmúltig használt, a 20. század elejéről származó olvasókerék konstrukciós megoldása valószínűsíti szélesebb körű ismeretét.⁵



A koronázási palást részlete Gizella királyné alakjával
Detail of the coronation mantle with the figure of Queen Gisela
1031, rozettamintás bizánci selyem, aranyszállal hímézve, 136 x Ø 197 cm
(Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Szelényi Károly / Magyar Nemzeti Múzeum

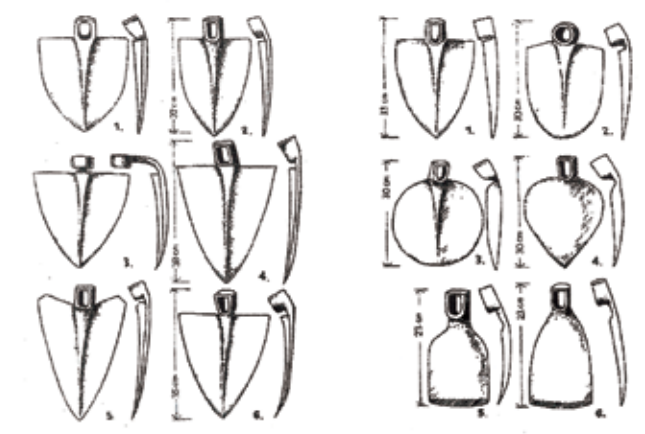
Az írott-nyomtatott közvetítő munkák mellett bizonyítottan nagyobb jelentőségű volt az a közvetlen hozzájárulás a magyarországi fejlődéshez, amelyet a bevándorló német népesség jelentett a megcsappant munkáskezek pótlásában a magyar történelmet sújtó – nem ritka – vészhelyzetekben a tatárdúlástól kezdve, majd a török megszállást követően egészen az ipari forradalom koráig bezárólag. A nagy nemzeti tragédiák után a szükséges munkaerőt és szaktudást többször a különböző német területekről nagy számban betelepülők pótolták századokon át. Jöttek is szép számban a történelmi Magyarország földrajzi egységein ma is tömszerűen megtalálható felvidéki mánták, cipszerek, az erdélyi szászok és a Duna mentén, különösen a főváros, valamint Pécs körzetében leteleplő svábok.



Egy lap Georgius Agricola Tizenkét könyv a bányásatról és kohásatról című munkájából (Budapest, 1985)
A page from Georgius Agricola's work 'Twelve Books on Mining and Metallurgy' (Budapest, 1895)

A német telepesek részint a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban, részint az iparban – különös súllyal a bányászatban, a kohászatban és a vasfeldolgozásban, valamint a faiparban – vállaltak munkát, és folyamatosan készítették az ország számára olyannyira szükséges közhasználatú tárgyak, főként pedig ipari és mezőgazdasági eszközök bőséges választékát. Az utóbbinak, a mindennapi életet jelentős mértékben befolyásoló és mára nagyrészt feledésbe ment tevékenységnek érdemes kiemelnünk néhány, napjainkig tanulságos vonását. Főként a felvidéki bányavárosok, közöttük is a Kassa fölötti Bódva völgyében megtalálható kis település, Mecenéz (ma: Medzev, Szlovákia) járt ennek élén.

A Mecenézen és – a felette fekvő, ugyancsak a fémiparban jeleskedő – Stószon (ma: Štós) a 13. század során érkezett elzászi és stájer eredetű lakosság előbb a bányászatban, majd a fémek feldolgozásban vívott ki különleges helyet magának. A 14. századtól kezdve ismertek sokféle vastárgyaik, amelyek a felduzzasztott kis patakok vízi energiájával működtetett nagykalapácsok segítségével készültek az úgynevezett *hámorok*ban. Szigorú céhes szabályok szerint kovácsolták a mesterek az elsősorban a mezőgazdaságban használt munkaeszközöket: kapákat és ásókat, csákányokat és fejszékét – igen nagyszámú választékban, különféle igényeknek megfelelően. Ez – ma is tanulságosan – azt jelentette, hogy előállítóik gondosan tanulmányozták a különféle eszközök használatát, az általuk megművelt növényfélések igényeit, a különböző vidékek talaj- és klímaviszonyait, és ezek alapján tervezték, majd készítették áruikat. Egy-egy nagy választékú terméktípusból, így például kapából közel százötven formaváltozat (!) ismert.⁶ Természetesen másféle tárgyakat is előállítottak nagy választékban és nagy mennyiségben: a bányászat, a mindennapi élet és a háztartások számára.



Mecenézi kapaválaszték
Assortment of hoes from Mecenéz (Medzev, Slovakia)
Forrás: Michal Markuš: Motyky z Medzeva. Slovenský národopis, XIV. (1966)

Gyártmányaikat felhalmozva, rendszerint a nagy debreceni vásárokbá vitték, és ott árusították egészen a 20. század elejéig. Nemcsak gondos munkával, magas minőségben gyártott termékeik, de a céhes irataikban megőrzött minőségbiztosítási szabályaik, piacvédelmi, társadalmi és szociális kapcsolatrendszerük is gazdag tanulságokkal szolgálnak mindmáig.⁷



Öntöttvas kályhák és síremlék a munkácsi vasöntödéből. A budapesti Ganz Ábrahám Öntödei Gyűjtemény és a vásárosnaményi Beregi Múzeum anyagából
Cast iron stoves and epitaph from the Munkács foundry. From the Ábrahám Ganz collection of foundry products, Budapest, and from the Bereg Museum, Vásárosnamény

A kovácsolás mellett természetesen nem feledkezhetünk meg a fémfeldolgozás másik nagy jelentőségű területéről: az öntöttvasművészegről sem. Annál is inkább, mivel jóval korábbiak az emlékei a Kárpát-medencében, és Budapest szívében tanulmányozható az egykori Ganz-gyár épületéből kialakított Öntödei Múzeum (ma Ganz Ábrahám Öntödei Gyűjtemény) demonstratív anyaga. Vastárgyai előbb a hadászatban és az egyházi kultúrában töltöttek be fontos szerepet, később – főként a 17–18. századtól – a lakáskultúrában: a dísz tárgyaktól a konyhai eszközökig (lábasoktól és sparheltektől a díszes kialakítású szobakályhákhig). A 19. században pedig híres hídjainknál, valamint az ülőpadoktól a lámpaoszlopokig

és a zenepavilonokig a sokasodó utcabútorok területén kerültek felhasználásra. Munkács (ma: Mukacseve, Ukrajna) híres vasgyára a 19. század első harmadától pedig már nemcsak a berlini minták után készített, majd azokkal versenyképes dísz tárgyaiért érdemel említést, hanem mert gyártmányai művészi kialakításához az elsők között alkalmazott német területen képzett tervezőművészeket Valentin Willaschek és Schossel András személyében.⁸

A fémművesség mellett a famegmunkálásban szintén mindmáig megmaradtak a mindennapi nyelvhasználatban az egykori német elnevezések a *vinklitől* a *tiplüg*. Az asztalosság a századok során csak lassan vált el az ács mesterségtől, és különböző súllyal érvényesült az egyes társadalmi körökben. Voltaképpen Zsigmond, majd Mátyás király idejében telepedtek meg az országban a német és olasz mesterek nagyobb számban, de a mesterség kibontakozását megakadályozta a 150 éves török megszállás. A 17–18. századtól indult fejlődést pedig (még a 19. századi termelést is) – példa rá a Vogel, a Steindl, majd a Thék cégek tevékenysége – az egyedi, legfeljebb manufaktúrális jellegű bútormunkák jellemezték egészen a hajlított fabútor gyártásáig.⁹ Az egykori német asztalosmesternek, a Rajna-vidéki Boppardból a 19. első harmadában indult Michael Thonetnek a találmánya tömeges gyártássá az Osztrák Császárságban, Bécsben fejlődött ki a század közepén. Gyártmányaival, nem utolsósorban pedig átgondolt



Gebrüder Thonet: 56-os számú szék | Gebrüder Thonet: Chair No. 56
Terv: Bécs, 1884, kivitelezés: Nagyugróc (Vel'ké Uherce, Szlovákia), 1900 körül
Forrás: Sebastian Hackenschmidt – Wolfgang Thillmann: Bugholz, vielschichtig. Thonet und das moderne Möbeldesign / Bentwood and Beyond. Thonet and Modern Furniture Design. Hrsg./Eds. Christoph Thun-Hohenstein – Sebastian Hackenschmidt. Basel, 2019, 174.

fejlesztési alapelveivel nemcsak korának legnagyobb bútorigipari vállalkozását hozta létre, de a tervezési, gyártási, kereskedelmi-szállítási, valamint a sokféle használatot biztosító megoldásaival mindmáig példamutató alakjává vált az egyetemes terméktervezésnek. Mintájára a történelmi Magyarország erdősült területein: a Felvidéken, Kárpátalján és Erdélyben kisebb-nagyobb hajlítottfabútor-gyárak jöttek létre a 19. század végén. Az eredeti Thonet gyártmányok mellett készült saját fejlesztésű ülőalkalmasságok széles körben elterjedtek a középületekben, vendéglátóhelyeken és otthonokban.¹⁰

Ismeretes, hogy az európai porcelángyártás a 18. század elején német fejlesztés nyomán indult fejlődésnek a kontinensen. Sokáig csupán fajanszgyárak áruai jelentették a minőségi szilikátermékeket a társadalmilag-gazdaságilag elmaradottabb magyar iparban. A több mint száz évvel később létesült – és napjainkig fennálló – Herendi Porcelánmanufaktúra viszont kifejezetten a bécsi és a – bécsinek is mintául szolgáló – meissenai porcelángyár nyomdokába kívánt lépni kezdetben az értékes európai és távol-keleti tárgyak pótlásával. A 19. század közepére azonban a vállalat önálló értékek gyártására is alkalmassá vált, termékei – Kossuth Lajos szavaival élve – a „hercegi asztal díszévé” lettek. Sőt, az első világkiállítás alkalmával a gyár elnyerte a világ első számú ipari hatalmának elismerését is (*Viktória* készlet).¹¹

Magának a művészi igényű tárgyalakotás fogalmának magyar megnevezésében szintén német előképet találunk. Kossuth Lajos az 1842. évi *Első Magyar Iparműkiállítás*



Herendi Porcelángyár: Csésze fedéllel, halas dekorral (ún. poisson-mintával)
Herend Porcelain Manufactory: Cup with lid and fish decor (so-called poisson pattern)
Herend, 1885, porcelán, máz felett festett, aranyozott, öntött és mintázott elemekkel (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum

szervezőjeként alkotta meg a minőségi gyártmányok megnevezésére – a *Kunstgewerbe* mintájára – az *iparművészet* szavunkat.¹² A hazai fejlődésre, történelmi, társadalmi és kulturális körülményeinkre jellemző módon, ez a kifejezés a közbülső „művészi ipar” használata után majd csak fél évszázad múltán gyökeresedett meg erőteljesebben nyelvünkben a szakmát tömörítő társulat (*Országos Magyar Iparművészeti Társulat*) és folyóirata (*Magyar Iparművészet*) – mai napig folytatódó – megnevezéseiben.



Ezüst puncostál terve, fametszet | Plan of a silver punch-bowl, woodcut 1852–1855 körül

Forrás: illusztráció Gottfried Semper *Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten oder praktische Ästhetik: ein Handbuch für Techniker, Künstler und Kunstfreunde* (Band 2): Keramik, Tektonik, Stereotomie, Metallotechnik für sich betrachtet und in Beziehung zur Baukunst című könyvéből (München, 1863, 581.)

A 18–19. század fordulóján már a német ipar és műszaki tudomány eredményei mellett egyre szélesebb körökben hatott a német szellemtudomány, a felvilágosodás, majd a romantika szellemóriásainak teljesítménye a tárgykultúra hazai elméletére. Leibniztől, Baumgartentől, Lessingtől és Winckelmanntól Kanton, Schilleren és Schellingén át Hegelig a klasszikus német filozófia, esztétika és művészetelmélet meghatározó kiválóságai erőteljesen befolyásolták tárgykultúrával is foglalkozó tudósainkat. Lépten-nyomon találkozunk gondolataikkal a 19. századi hazai szerzők műveiben Fejér Györgytől és Zsilinszky Mihálytól Greguss Ágoston át Benczúr Béláig, de nem csak ez időben, és nem csak a következő században. A sokoldalú költő, drámaíró, természettudós és politikus Johann Wolfgang Goethe színelméleti kutatásai, Hegel dialektikája jelentős súllyal szerepelnek mindmáig a hazai művészet- és designelméleti munkákban.¹³

Mindazonáltal a 19. század derekának nagy építész-tervezője és teoretikusa, a neoreneszánsz stílusban tervező, pozitívista szellemiségű Gottfried Semper¹⁴ nézetei különösen nagy súllyal érvényesültek a gyakorlatban: az építészetén túl a tárgyalakotás és a műtárgyvédelem

területén, így a múzeumi kultúrában is. A német tervezélmélet nagy formátumú, tervezéskultúránkra hosszan tartó hatású személyisége Londonban, az ipari forradalom kezdetén a „világ műhelyének” nevezett Nagy-Britannia fővárosában szerezte meghatározó tapasztalatait, és alakította ki későbbi teóriájának alapjait. Semper az 1848-as európai forradalmak emigránsaként vett részt az első világkiállítás londoni előkészületeiben, majd utána az eredmények oktatási és múzeumi felhasználásában. Ennek során fogalmazódtak meg benne híres könyvének, a *Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten oder praktische Ästhetik: ein Handbuch für Techniker, Künstler und Kunstfreunde*-nak (München, 1860–1863 – A stílus a műszaki és a tektonikus művészetekben, avagy gyakorlati esztétika: kézikönyv iparosok, művészek és műbarátok számára) alapvető gondolatai. Műve óriási hatást gyakorolt a kortárs európai tervezésre, a tervezésoktatásra és az alkotások megóvására, a születő muzeológiára is a 19. derekától kezdve hosszú időn át – voltaképpen máig tartóan. Az anyag- és technológiaorientáltság, a célszerű használatra tervezés, a *funkcionalizmus* egyik meghatározó európai alakját tisztelhetjük személyében. Teóriája



Zsilinszky Mihály A széptan előcsarnoka című könyvének borítója (Budapest, 1897)
Jacket of Mihály Zsilinszky's book 'The Anteroom of Aesthetics' (Budapest, 1897)

közvetlenül is érvényesült a magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményrendszerének kialakításánál, megőrzésénél, és teljesítménye napjainkig megbecsült a művészetelméletben és a „gyakorlati művészetek” megítélésében.¹⁵



Süss Nándor által készített Eötvös-inga (horizontális variométer)
The Eötvös torsion balance made by Nándor Süss (horizontal variometer) 1898

Gottfried Semper alapvető munkájára támaszkodva alkotta meg az első gépipari formatervezési szakkönyvet híres német gépészmérnök kortársa, a berlini Gewerbe-akadémia kinematikaprofesszora, majd rektora: Franz Reuleaux¹⁶. Reuleaux előbb a géptervezés általános kérdéseiről írt tudományos művének (*Constructionslehre für den Maschinenbau*. Braunschweig, 1862) függelékeként publikálta dolgozatát, majd még abban az évben önállóan is megjelentette azt *Über den Maschinenbaustil* (A gépgyártás stílusáról) címmel. Bár voltaképpen már csak a gőzenergia felhasználására épített gépkorszak végére született meg a géptervezés formai kérdéseit tárgyaló könyve, de – a jeles tudós által jegyezve – még gyorsan eljutott a kortárs európai műszaki felsőoktatás különböző intézményeibe, így a budapesti mérnökoktatásba is. Példárá a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem központi könyvtárában máig megőrzött munkája.¹⁷



BENCZÚR Gyula: Az Országos Általános Kiállítás plakátja | Gyula BENCZÚR: Poster of the National General Exhibition 1885 (Országos Széchényi Könyvtár, Budapest)

KÜHNE E. Mosonban

Magyarország legrégebb gazdasági gépgyára
(1856)

ajánlja 40 év óta általán elismert és több mint 17.000 példányban elterjedt

SORVETŐGÉPEIT

sík és hegyes talajra.



Egyedüli gyártása a szab. Laacke-féle szántóföld és rét boronálókna (25 féle nagyságban.)

Ventilátor-féle szab. takarmányfűvelők. Uj hengerek. Sack-féle ekék minuen nagyságban. 2. 3 és 4 vasú ekék. bármely talajviszonyokhoz. Rosták. (magtárolókhoz. 33 fűt.) Konkolyozók. morzsolók, szecskavágók stb.

Uj! Czirokeséplőgép. Uj!

OLCSÓ LÓHERÉ MAGFEJTŐ-GÉPEK.

Főraktár: BUDAPEST, Váci-körut 57/a.

A Kühne Ede Gazdasági Gépgyár hirdetése | Advertisement of the Agricultural Machine Factory of Ede Kühne | 1896

Forrás: Mezőgazdasági Technika, 2013. február, 45.

A budapesti mérnökképzés említése mellett nem feledkezhetünk meg a különböző szintű németországi szakoktatásnak a századfordulón kibontakozó hazai építészeti és tárgykultúrában betöltött szerepéről. A berlini, illetve müncheni akadémiákon végzett, illetve tanult kitűnő építészeink sora: Feszl Frigyes, Ybl Miklós, Hauszmann Alajos, illetve Lechner Ödön, Pártos Gyula és még sokan mások.¹⁸ Épületterveiken túl belsőépítészeti és tárgyakotírói tevékenységük is számottevő. Műszaki fejlődésünkben megkülönböztetett jelentőségű a Ganz-gyár alapítója és modernizálója: az alapító svájci állampolgárságú, német ajkú Ganz Ábrahám, és az őt

követő és a gyáróriást megépítő Mechwart András¹⁹ mérnök szerepe. Mechwart találmányaival és termékterveivel (mindenekelőtt a magyar mezőgazdasági ipart fellendítő ún. *Mechwart-féle hengerszékével*) és a korszerű elektromos ipari gépgyártást megteremtő vállalatvezetői tevékenységével nagymértékben hozzájárult a nagy ipari fellendüléshez a századfordulón. A német műszaki képzésben szerezte tudását műszaki kiválóságaink közül a magyarországi mezőgazdasági gépgyártást elindító Kühne Ede és a műszergyártást felvirágoztató, és Eötvös Loránd által is nagyra becsült Süss Nándor.²⁰

A modern magyar művészet történetében a müncheni akadémia szerepe igencsak elismert és feldolgozott.²¹ Bár ennek bemutatása távol esik kitűzött célunktól, egyes eredményei érintkeznek témánkkal (például kereskedelmi grafika); így megemlítenő nemcsak a nagybányai művésztelep és iskola létrejöttében játszott szerepe miatt, de a felsőoktatásban, a Magyar Képzőművészeti Egyetem elődjének, az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképző I. Festészeti Mesteriskolájának felállításával kapcsolatban is. Ennek élére a korábbi müncheni professzor, Benczúr Gyula²² festőművész kapott megbízást. Benczúrnak köszönhetjük ráadásul a magyar ipar kiegyezés utáni feltámadásának seregszemléjére, az 1885. évi *Országos Általános Kiállításra* tervezett első művészi igényű kereskedelmi plakátunkat.

A német–magyar mesterségek-művészeti hosszú idejű kapcsolataira alapozhatott tehát a 20. században fellendülő gyáripari terméktervezés.

ERNYÉY Gyula

design történet

1. Liudolf Gizella, Bajor Gizella, Boldog Gizella (Bad Abbach, 984 k. – Passau, 1065) bajor hercegnő, magyar királyné. – Irod.: Szántó Konrád: *Boldog Gizella első magyar királyné élete*. Budapest, 1988.

2. A terméktervezést az angol–amerikai szakirodalom product design megnevezése értelmében használom a háromdimenziós, sorozat jellegű, önálló értékű használati gyártmányokra, nem számítva bele az alapanyagok/elemek és alkatrészek tervezését. Vö. Jay Doblin: *One Hundred Great Product Designs*. New York, 1970, 9.

3. Georgius Agricola (írói név): Georg Pawer vagy Bauer (Glauchau, 1494 – Chemnitz, 1555) német orvos, tudós, a bányászat és a földtudományok egyik megalapítója.

4. Agostino Ramelli (Ponte Tresa, 1531 – Párizs, 1608) itáliai hadmérnök a francia királyok szolgálatában. Munkásságáról bővebben Ernyey Gyula: Fortélyos masinák kincstára. Agostino Ramelli klasszikus műve 430. *Magyar Iparművészet*, 2018/4, 41–45.

5. Az Emmer Kornél budai palotájából (tervezője: Meinig Artur) származó Olvasókerék gyűjteményi száma: 63.134. Gyártója: Riha Ferenc, 1907. Az Iparművészeti Múzeum adattára vezetőjének, dr. Horváth Hildának ezúton is köszönöm segítségét.

6. Bővebben lásd Michal Markuš: Motyky z Medzeva. *Slovenský národopis*, XIV. (1966) 378–435.

7. Kiszely Gyula: Adatok a hámoripar történetéhez, különös tekintettel a borsodi vashámorokra. In: *Történelmi Évkönyv II*. Miskolc, 1968, 13–109. Mecenzéf település-történetéről bővebben lásd Tamáska Máté: *Alsómecenzéf és Torna történeti település-képének kialakulása és mai örökséghelyzete*. PhD-értekezés. Témavezető: dr. Mezős Tamás. Budapest, 2009. repository.omekk.bme.hu

8. Valentin Willaschek német modellőr és Schossel András (1824–1874) modellőrvasszobrász. – Irod.: Kiszely Gyula: *A magyarországi öntészet története képekben*. Budapest, 1978; Pusztai László: *Magyar öntővasművészet*. Budapest, 1998.

9. Voit Pál: *Régi magyar otthonok*. Budapest, 1943; Szabolcsi Hedvig: *Magyarországi bútorművészet a 18–19. század fordulóján*. Budapest, 1972; Kovalovszki Júlia: *Gótikus és reneszánsz bútorok*. Budapest, 1980.

10. Bővebben lásd Ernyey Gyula: THONET előtt és után. *Magyar Iparművészet*, 2020/3., 4. sz.

11. Mihalik Sándor: *Adatok a régi magyar kerámiagyárak történetéhez*. Budapest, 1960; Balla Gabriella: *Herend. A Herendi Porcelánmanufaktúra története*. Herend, 2003.

12. Kossuth Lajos: *Jelentés az Első Magyar Iparműkiállításról*. Pest, 1843.

13. A hatalmas, önálló kutatásra váró anyagból csupán az utóbbiakra friss példa Goethe *Szintanának* (német eredeti: 1810) legújabb magyar kiadása (*Szintan. A teljes „Didaktikai rész”*. 2010), illetve Pogány Frigyes összefoglaló műve: *A szép emberi környezet*. Budapest, 1976.

14. Gottfried Semper (Hamburg, 1803 – Róma, 1879) építész, építészetteoretikus és -kritikus, professzor. Rövid írásai magyarul: *Tudomány, ipar és művészet*. Budapest, 1980.

15. Semper késői hatásáról lásd Mácsa János: Lehet-e a gép művészeti alkotás? (1961). In: Ernyey Gyula (szerk.): *Design – Alapelvek. Válogatás az Ipari forma irodalmából*. Budapest, 1981.

16. Franz Reuleaux (Eschweiler, 1829 – Berlin, 1905) gépészmérnök, tudós, akadémiai, majd egyetemi tanár, a berlini műszaki egyetem rektora.

17. Reuleaux tovább élő jelentőségéről lásd Francis C. Moon: *The Machines of Leonardo da Vinci and Franz Reuleaux. Kinematics of Machines from the Renaissance to the 20th Century*. Dordrecht, 2007.

18. Bővebben lásd Merényi Ferenc: *A magyar építészet 1867–1967*. Budapest, 1970.

19. Mechwart András (Schweinfurt, 1834 – Budapest, 1907) gépészmérnök, feltaláló, vállalatvezető. Életről és tevékenységéről bővebben lásd Péntes István: Mechwart András. In: *Műszaki nagyjaink 2*. Szerk: Szőke Béla. Budapest, 1966, 91–147.

20. Gajdos Gusztáv: *Mechwart András, Kühne Ede*. Budapest, 1997.

21. Lyka Károly: *Magyar művészlet Münchenben 1867–1896*. Budapest, 1951.

22. Benczúr Gyula (Nyíregyháza, 1844 – Dolány [ma: Benczúrfa], 1920) festőművész, akadémiai tanár, az MTA tiszteleti tagja. – Irod.: „Az utolsó festőfejedelem”. *Benczúr Gyula (1844–1920)*. Kiállítási katalógus. Előszó: Bellák Gábor. Ernst Múzeum, Budapest, 2001. szeptember 8. – október 7.

A cikk képanyagát a szerző bocsátotta rendelkezésünkre. A cikk második része lapunk következő számában jelenik meg.

Friedrich Fröbel adományai

ÓVODAI NEVELÉS ÉS ABSZTRAKT MŰVÉSZET

Friedrich Fröbel (1782–1852) nevét napjainkban a tervezők körében leginkább Frank Lloyd Wright (1867–1959) tette ismertté, aki önéletrajzaiban a legelső építészeti szárnypróbálgatásait a gyermekkorában édesanyjától kapott Fröbel-adományokkal (németül Fröbelgaben, Fröbel által fejlesztett készségfejlesztő játék eszközök) való foglalatosságára vezette vissza. 1876-ban, amikor Anna Llyod Wright a philadelphiai világkiállításon fiának a New York-i *E. Steiger Co.* által Németországból importált játékkészlet vásárlása mellett döntött, a Fröbel név és az általa a 19. század elején alapított *Kindergarten*- (gyerekkert-) pedagógia és -mozgalom jól ismert volt a magukat haladó szellemiségűnek tekintő társadalmi körökben (német nyelven az óvodákat ma is Kindergartennek hívják).

Az akkor kilencéves Wrightot építésznek szánták, és ígéretes tehetségként nevelték. A hársból készült építőkockák és az azok egységbe rendezgetésre szolgáló négyzethálós osztású asztalka mellé Anna Llyod Wright egy az édesanyák számára szervezett pedagógiai tanfolyamon való részvételt is megvásárolt, hogy fiát szakszerű instrukciókkal láthassa el a Fröbel-adományok használatához. Mindez jól példázta azt a két fő mozzanatot, hogy a szülőhazájában a társadalmi rendre való veszélyessége miatt a 19. század közepén betiltott *Kindergartenek* miért terjedhettek el mégis világszerte, aminek következtében a philadelphiai világkiállítás hét különböző pontján – Japán, Kanada, az Egyesült Államok kormányainak és magánkiállítóknak a standjain – lehetett ismerkedni a módszerrel, és megvásárolni az eszközeit.

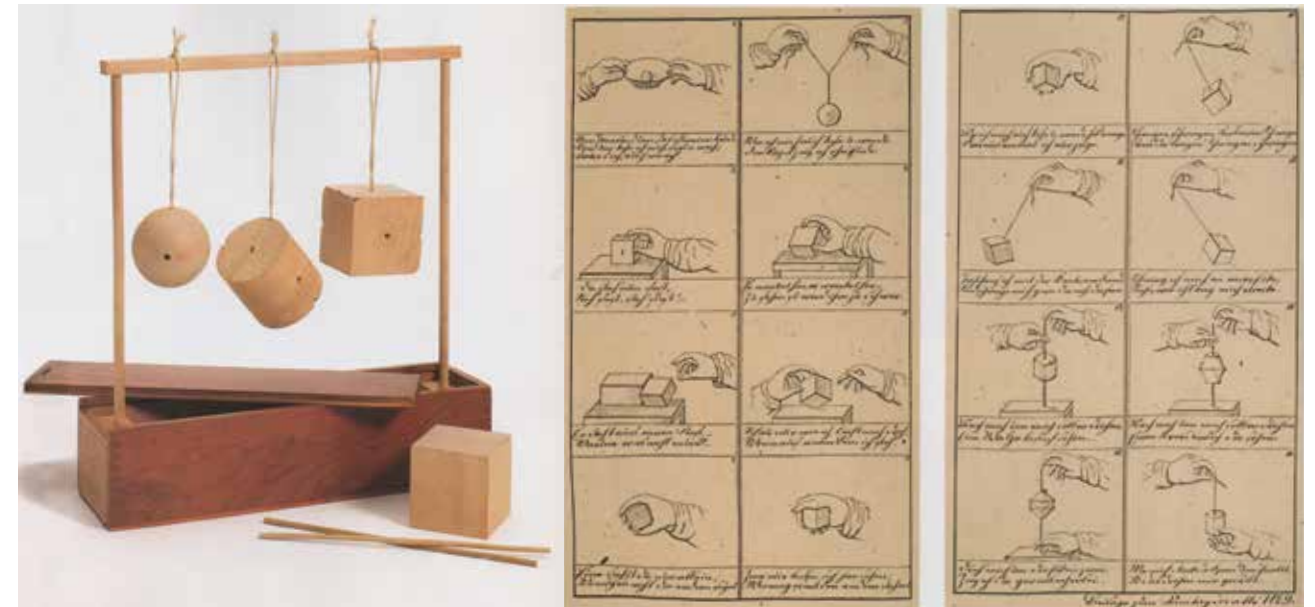
A népszerűség egyik oka, hogy Fröbel volt az első, aki a hét év alatti gyermekek nevelését társadalmilag nemcsak értékelendőnek, hanem kiemelkedően fontosnak tartotta, és abban az édesanyák és általában a nők szerepét hangsúlyozta. Ezzel a gyerekek mellett a nőket is kiemelte az addig csak engedékenységre ítélt társadalmi rétegek sorából. Fröbel írásaiban a nőket szinte vallási áhítattal magasztalta, és módszerében kifejezetten nekik szánt értelmiségi munka-

lehetőséget. Így a *Kindergarten*-ügy felkarolói a társadalmi befolyással rendelkező női patrónusok mellett a mai óvodapedagógusi szakma őseinek tekinthető *Kindergarten*-nevelői pályában felemelkedési lehetőséget látó nők voltak.

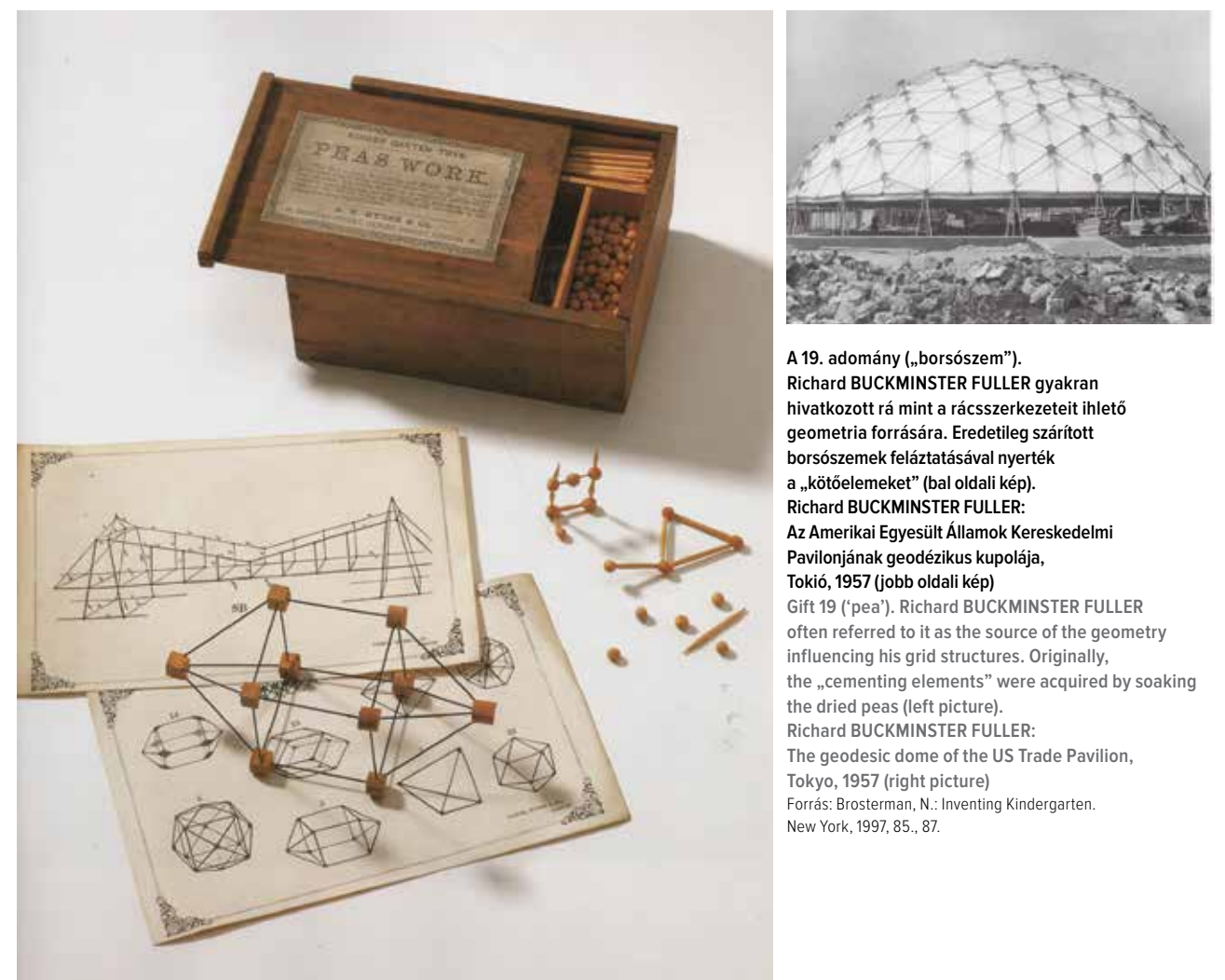
A *Kindergartenek* feltartóztathatatlan terjedésének másik oka a 19. század gazdasági realitása volt. Egyrészt, a legtöbb család megélhetése az iparosodott környezetben mindkét szülő munkaerőjét lekötötte, így az egészen kiskorú gyermekek felügyelete is megoldásra várt. Franciaországban már 1771-től létezett a *salles d'asile* intézménye, mely 3–6 éves árváknak és dolgozó nők gyermekeinek biztosított felügyeletet. Reformgondolkodású iparmágnások, mint például Robert Owen (1771–1858) is működtettek hasonló szociális



Az 1876-os philadelphiai világkiállítás egyik Kindergarten-modell alapján berendezett osztályterme foglalkozás közben. A négyzethálós beosztású táblán a 8. adomány (formaképzés pálcákból) elkészítését segítő mintaábrák láthatók | A kindergarten classroom at work during the 1876 World Fair in Philadelphia. On the squared backboard models aiding the creation of Gift 8 (building forms from sticks) are seen
Forrás: Brosterman, N.: *Inventing Kindergarten*. New York, 1997, 11.



A Kindergarten-pedagógia esszenciája, a 2. adomány (bal oldali kép) és a használatához mellékelt ábrasorozat (ebből a kompozícióból kiindulva készült Fröbel síremléke is) | The essence of the Kindergarten pedagogy, Gift 2 (left picture) and the set of figures to aid its use (Fröbel's funeral monument was also based on this composition)
Forrás: Brosterman, N.: *Inventing Kindergarten*. New York, 1997, 47., 48.



A 19. adomány („borsószem”). Richard BUCKMINSTER FULLER gyakran hivatkozott rá mint a rácsszerkezetek ihlető geometria forrására. Eredetileg szárított borsószemek feláztatásával nyerték a „kötőelemeket” (bal oldali kép). Richard BUCKMINSTER FULLER: Az Amerikai Egyesült Államok Kereskedelmi Pavilonjának geodézikus kupolája, Tokió, 1957 (jobb oldali kép) Gift 19 (‘pea’). Richard BUCKMINSTER FULLER often referred to it as the source of the geometry influencing his grid structures. Originally, the ‘cementing elements’ were acquired by soaking the dried peas (left picture). Richard BUCKMINSTER FULLER: The geodesic dome of the US Trade Pavilion, Tokyo, 1957 (right picture)
Forrás: Brosterman, N.: *Inventing Kindergarten*. New York, 1997, 85., 87.

intézményt a gyáraikban dolgozók gyermekeinek. Ezek a kezdeményezések alapozták meg a holisztikus szemléletű Fröbel-pedagógia meggyökeresedését.

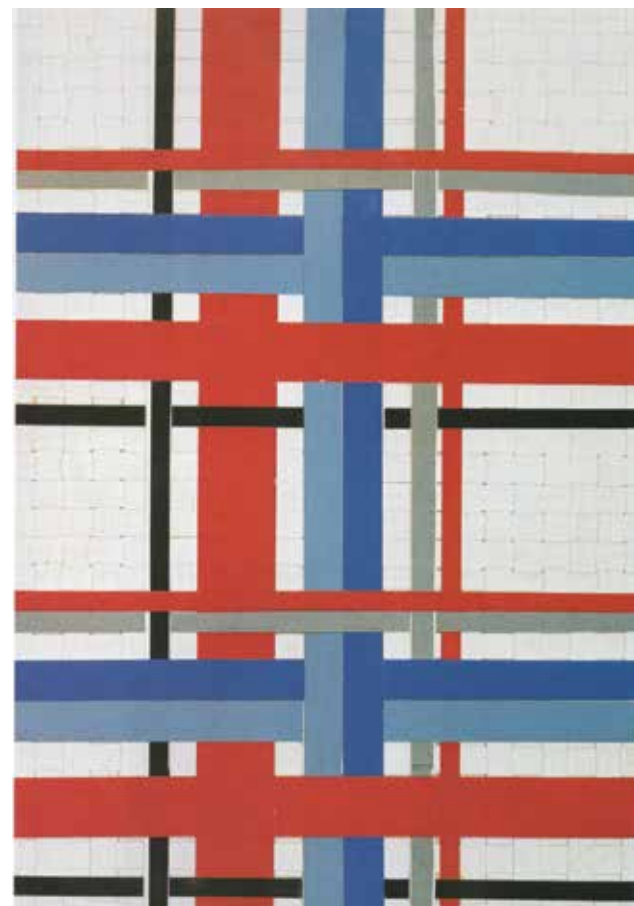
Másrészt, a tehetős középosztály vásárlóerejét kiaknálandó a játékgyártás is ekkoriban vált felfutó iparággá. A Fröbel-módszer eszközigényessége – melyet eredetileg Fröbel a nevelők által készített néhány egyszerű geometrikus elemre korlátozott – nemcsak az idővel hűszra dagadó Fröbel-adományok széles választékát, hanem a módszer polgárosodásával a bútorokon, berendezési tárgyakon túl az oktatófüzetek és munkalapok sorát is jelentette. Ez egyben egy új piaci szegmenst is nyitott a játékgyártók számára, mivel a célközönség a társadalmi rang biztosításának, illetve tovább emelkedésének zálogát a gyermekük minél korábban és alaposabban kezdődő nevelésében látta.

Fröbelt ennél jóval idealisztikusabb célok fűtötték. A természettel és egymással harmóniában élő emberiség megszületéséhez kívánt hozzájárulni, és hosszú keresőút vezetett az e küldetésre való rátalálásához. Apja evangélikus lelkész volt, édesanyját egyéves kora előtt vesztette el, mozgáskoordinációs gondjai miatt első

életévei gyakorlatilag a szülői házba zárva teltek, ahol csekély figyelemben részesült. A boldogtalan kislány a szintén lelkész nagybátyja vette pártfogásba, a nála töltött idő alatt megtapasztalta a természetben szabadon engedve, játszva tanulni a lélekre gyakorolt jótékony hatását, ami későbbi pedagógiájának alappillért adta.

A természet iránti rajongása és introvertált alkata miatt először erdésznek tanult, később a különböző természettudományos pályák után az építészet mellett döntött. Folyamatos anyagi nehézségei miatt tanítói-nevelői munkákat vállalt; frankfurti építésztanulmányai kezdetén egy olyan iskolában, mely a svájci Johann Heinrich Pestalozzi (1746–1827) – a „természetes tanítás” gyakorlati úttörője – egyik pártfogoltjának, Anton Gruner doktornak a vezetése alatt működött. Ez a találkozás Fröbelt eredeti terveinek feladására, és Pestalozzi akkoriban induló svájci intézményében való gyakornokoskodásra sarkallta.

Pestalozzi yverdoni iskolája a Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) *Émile* (1762) című munkájában leírt nevelési elvek gyakorlati próbája volt, melyből később Fröbel is sokat merített. Egyik alapelve, hogy a gyermeki kíváncsiság a tanulás motorja, a tanárok csak irányítják azt. A gyermekek aktív elfoglaltságuk során fizikai tapasztaláson keresztül fejlődnek, az egyszerűtől a komplex felé haladva; a nevelők tudatos tanulási szakaszokat iktatnak a napi programjukba. Az igazi nevelési eszközök nem a könyvek,

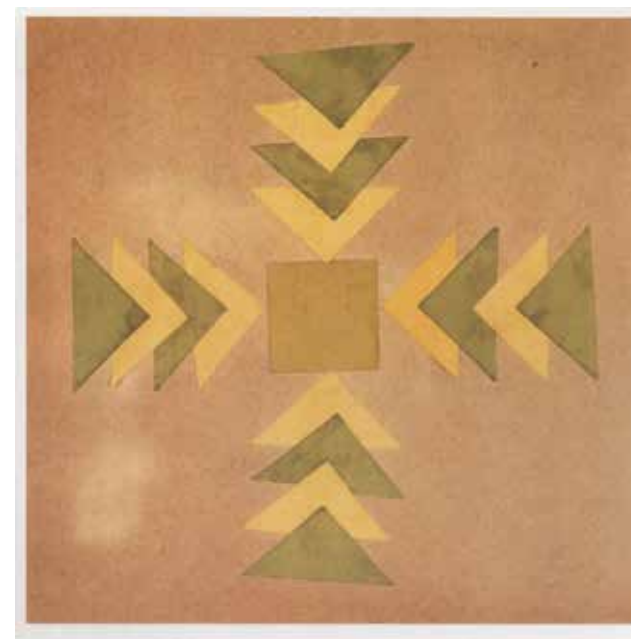


A 14. adomány (papírcsíkok szövése), 1890 körül (bal oldali kép); és Piet MONDRIAN: New York City 2
Gift 14 (weaving strips of paper), c. 1890 (left picture) and Piet MONDRIAN: New York City 2
Mondrian-kép: 1941 (befejezetlen), olaj, szén, grafit, papír ragasztócsík és rajzszög vásznon, 115x99 cm
Forrás: Brosterman, N.: *Inventing Kindergarten*. New York, 1997, 118. és <https://www.sfmoma.org/artwork/98.310>

hanem a különböző (természeti) tárgyak. Pestalozzi egy kísérleti ábécét is konstruált, mely négyzethálóba foglalt egyenesek és görbék kombinációjára bontotta a betűket. A négyzethálóba rendezhető geometriai alapformákkal való komponálás később nemcsak Fröbel módszerének, de a modern építészetnek és tipográfiának is fontos eleme lett.

A természet geometriai strukturáltságával Fröbel korábbi botanikai és krisztallográfiai tanulmányai során is találkozott, az utóbbi elmélyítésére a napóleoni háborúkban való részvételének honorálásaként elnyert állásában került sor, amikor a Berliini Egyetem kristálygyűjteményét rendezte kedvenc professzora, Christian Samuel Weiss (1780–1856) asszisztenseként, a Weiss által kidolgozott kristályosztályozási módszer szerint. Az így töltött két év alatt alaposan megismerte a kristálynövekedés törvényeit, melyben a teremtés minden formájának fejlődési stádiumait vélte felfedezni, és mint ilyen a legalkalmasabb eszköznek tartotta arra, hogy a gyermeki lelket az univerzum egy felsőbb hatalom által létrehozott harmóniájával megismertesse.

1816-ban szakmai kiválóságának elismeréseként a Stockholmi Egyetemen professzori állást ajánlottak Fröbelnek, de ő inkább egy saját nevelési intézet alapítása mellett döntött, ahol nemcsak az óvodáskorúakkal, hanem módszertanának fejlesztésével és oktatásával is foglalkozott. Szisztematikus elméleti alapokat három évtizedes pedagógiai tevékenysége alatt nem teremtett, kevés filozofikus hangvételű írása az evangélikus lelkész Jakob Böhmének (1575–1624) és Friedrich

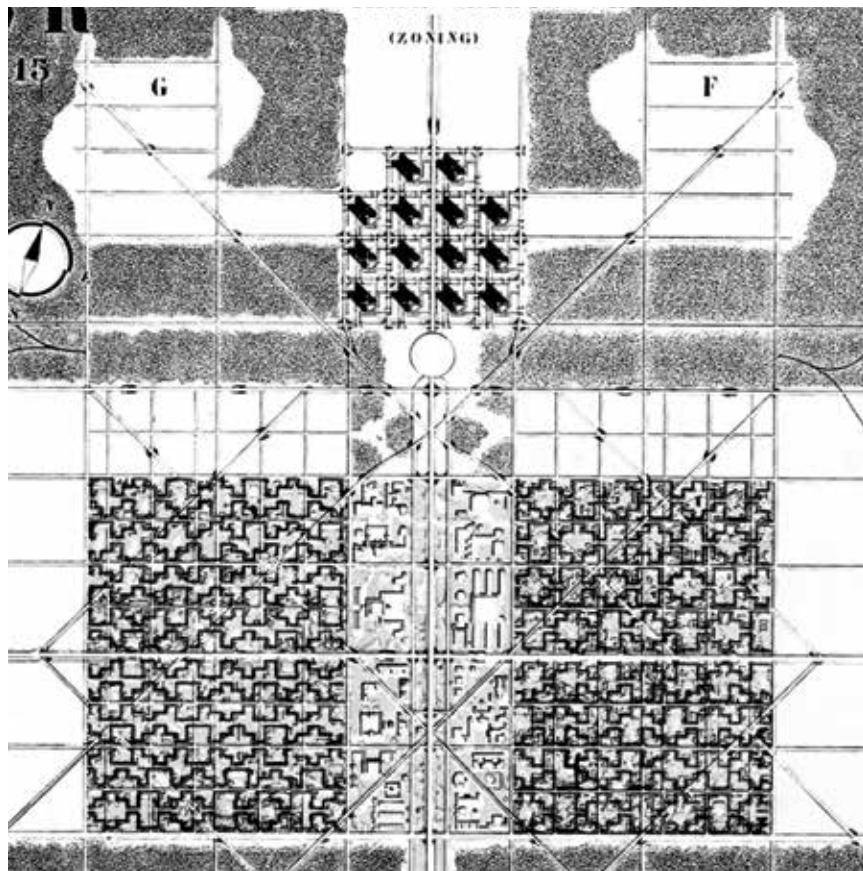
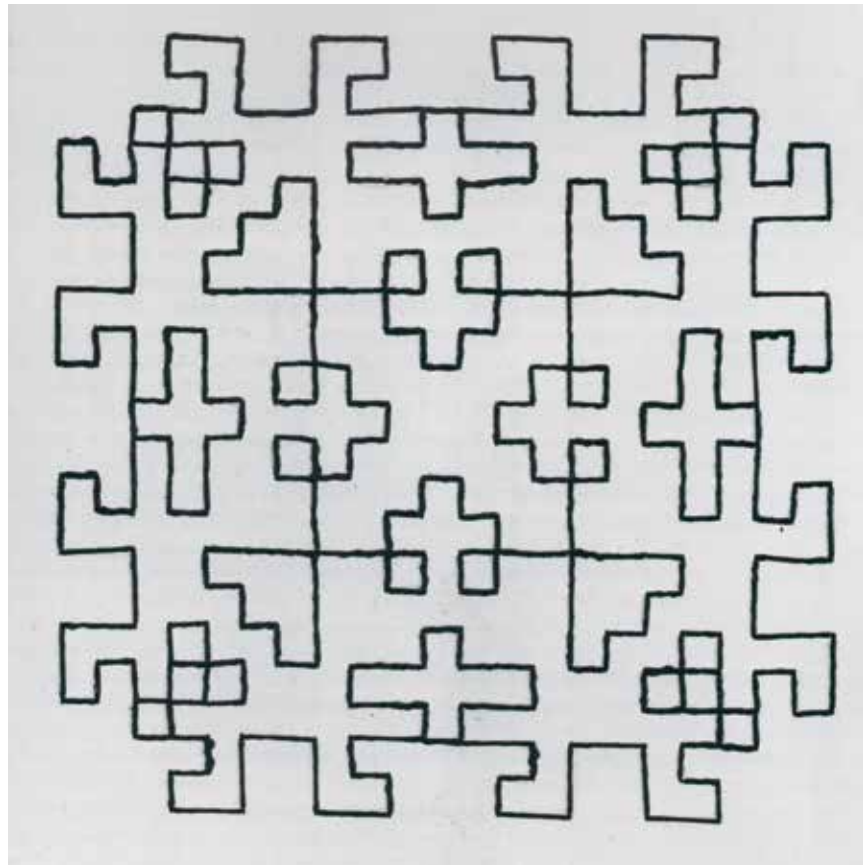


A 7. adomány (kompozíciók papírból kivágott síklapokból). Az első síkkompozíciós gyakorlat az első hat, háromdimenziós elemekből álló adomány után (bal oldali kép). Paul KLEE: Hängende Früchte (Csüngő gyümölcsök) – jobb oldali kép | Gift 7 (compositions from planes cut out from paper). The first exercise in planar composition after the first six Gifts comprising 3D elements (left picture). Paul KLEE: Hängende Früchte (Suspended Fruit) – right picture | Klee-kép: 1921, akvarell, grafit, papír, 31x20 cm
Forrás: Brosterman, N.: *Inventing Kindergarten*. New York, 1997, 128., 129.

Schleiermachernek (1768–1834) a német romantikára jellemző neoplatonista-panteista ideáljait visszahangozza. Gyakorlatorientált munkáit, mint a *Dajkaénekek* (*Mutter-, Spiel- und Koselieder*. Bad Blankenburg, 1844) című, csecsemőkorúak „nevelésére” szánt alátódal-gyűjteményt, felesége és segítők közreműködésével állította össze.

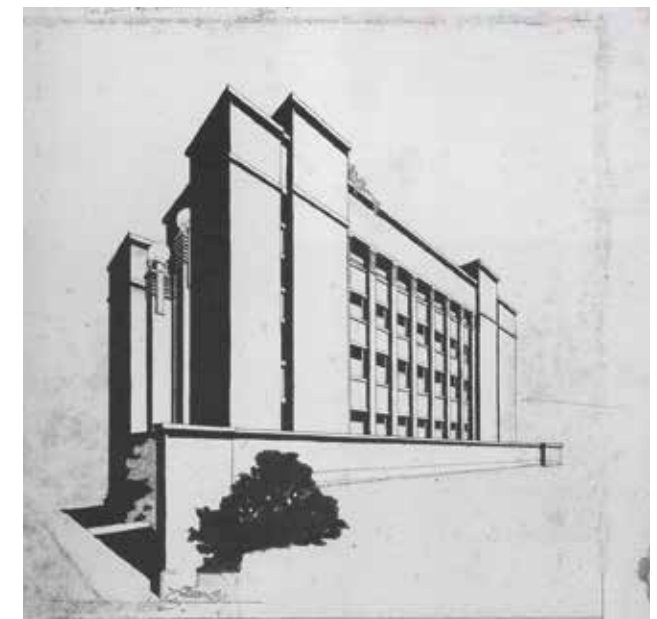
A Fröbel által adományoknak nevezett húsz egyszerű fejlesztő eszköz szerzősége és keletkezési ideje a legtöbb esetben nem rekonstruálható, de a második – egy gömb, kocka és henger – biztosan Fröbel munkája, melyet ő maga az adományok „szülőjének” tartott, s melyből a többi eszköz kibomlott. A gömb és a kocka az isteniben meglévő ellentétpár, melyek elmében való egyesítése – a henger – az ellentétek kiegyenlítését, az egyén által bejárando szellemi emelkedést jelentették. A dolgok, a formák ilyen mély összefüggéseit a gyerekek aktív módon, e fából készült mértani testeket a furataikba illeszthető rudakra felfűzve, a rudakat forgástengelyként használva a testek megpörgetésével tapasztalhatták meg.





A 12. adomány (hímzés négyzethálós luggatott papírra), 1895 körül (felső kép); és Le Corbusier: La Ville Radieuse városfejlesztési koncepció, 1930 Gift 12 (embroidery on perforated paper), c. 1895 (top picture), and Le Corbusier: La Ville Radieuse urban development plan, 1930
Forrás: Brosterman, N.: *Inventing Kindergarten*. New York, 1997, 148. és <https://classconnection.s3.amazonaws.com/1416/flashcards/678373/png/presentation-013-011.png>

A Fröbel-módszer lényege a filozófiája volt, mely szerint a megnyilvánuló természet mögött geometriai szabályok uralkodnak, amik az adományokkal való játék során kitapinthatóvá váltak a gyerekek számára. Fröbel nem számított arra – amiért a későbbi gyermekpszichológia művelői tévesen bírálták –, hogy ebben az életkorban ezek az összefüggések értelmileg felfoghatók lesznek; inkább hangolni próbálta a gyerekek érzékenységét ezekre a törvényekre és ezáltal az univerzum harmóniájára. Az egyszerű mértani testek az aktív játékot kísérő rögtönzött mesékben emberek, állatok, növények formájában



A 6. adomány (1 : 2 : 2 és 1 : 2 : 4 arányú fakockák). A fakockákat a tárolódobozkából annak fejre fordításával és a fedelének lehúzásával kellett óvatosan kivenni, és a foglalkozás végén visszarakni, hogy a gyerekek az egész részekre bontását, illetve a részek egészbe egyesülését megtapasztalják (felső kép). Frank Lloyd Wright:
A Larkin Administration Building (Buffalo) terve, 1902 (alsó kép)
Gift 6 (wooden blocks of scale 1:2:2 and 1:2:4). From the container the blocks had to be removed carefully by turning the box upside down and pulling off the cover. At the end of playing, the blocks had to be put back, so children experienced dissembling the whole into components and assembling them again (top picture). Frank Lloyd Wright:
The Larkin Administration Building (Buffalo), plan, 1902 (bottom picture)
Forrás: Brosterman, N.: *Inventing Kindergarten*. New York, 1997, 53., 143.

személyesültek meg. Kevés *Kindergarten*-pedagógus rendelkezett olyan kiterjedt természettudományos ismerettel, mint Fröbel, ezért pont ez a metafizikai tartalom sérült a mozgalom terjedésekor a követők által írt népszerűsítő irodalomban és az általuk szervezett tanfolyamokon.

Így az sem valószínű, hogy Anne Lloyd Wright a fiát az igazán autentikus fröbeli elvek szerint tanította. Wright mellett egy egész generációnyi, a felnőtt életében a geometria formavilágából merítő képzőművész és építész nevelkedett bizonyíthatóan *Kindergarten* intézményekben: Georges Braque (1882–1963), Paul Klee (1879–1940), Piet Mondrian (1872–1944), Vaszilij Kandinszkij (1866–1944), Le Corbusier (1887–1965), Richard Buckminster Fuller (1895–1983) és Johannes Itten (1888–1967). Ez utóbbinak *Kindergarten*-nevelői képesítése is volt, mely módszert alkalmazta a Bauhausban is, ami hatással volt Klee (*Pedagógiai vázlatkönyv*, 1925) és Kandinszkij (*Pont és vonal a síkban*, 1926) pedagógiai munkásságára is.

A *Kindergarten*-mozgalom a Bauhauszal együtt a német pedagógiai reformmozgalmak egyik erős irányzata lett az 1920-as években, és azok a nevelési módszertanon túl is hatottak egymás fejlődésére. Walter Gropius (1883–1969) dessau Bauhaus-épületegyüttesét egy 1924-ben kapott megbízása, a türingiai Bad Liebensteinben építendő 'Friedrich Fröbel-ház' strukturáltsága inspirálta, az utóbbi anyagi források hiánya miatt nem valósult meg. A Fröbel-adományokból kirakható kompozíciók és számos modern alkotás szembetűnő vizuális egyezése néhány szerzőt talán a gyermekkorban megtapasztalt *Kindergarten*-pedagógia jelentőségének túlhangsúlyozására motivált. Fröbel kétségbevonhatatlan érdeme, hogy Eckhart mestertől (1260–1328) a lutheránus panteizmuson, a német természetfilozófusokon, a Jugendstilen, a német expresszionizmuson és a modernen keresztülvonuló, napjainkban is ható szellemiséget kézzelfoghatóvá tette és gyermekkézbe helyezte, de filozófiájának alapjai lutheránus neveltetéséből és a jénai tanulmányévei alatt megismert Novalis, Fichte, Schlegel és Hegel gondolataiból származnak.

MÁTHÉ Katalin
építész, bútortervező művész

Felhasznált irodalom:
Brosterman, N.: *Inventing Kindergarten*. Harry N. Abrams, New York, 1997.
Elkind, D.: *Giants in the Nursery. A Biographical History of Developmentally Appropriate Practice*. Redleaf Press, St Paul, 2015.
Froebel-Parker, J. (ed.): *The Life of Frederick Froebel: Founder of Kindergarten* by Denton Jacques Snider (1900). Author House, Bloomington, 2013.
Kinchin, J. – O'Connor, A.: *Century of the Child. Growing by Design 1900–2000*. The Museum of Modern Art, New York, 2012.
MacCarthy, F.: *Gropius. The Man Who Built the Bauhaus*. Harvard University Press, Cambridge, 2019.
Morgan, H.: *Early Childhood Education. History, Theory, and Practice*. Rowman and Littlefield, Lanham, 2011.
Rogers, W.: *Close-Up View of Froebel's Kindergarten with Frank Lloyd Wright at the Drawing Table*. [Saját reprint kiadás.] Xlibris, Bloomington, 2016 (2009).

Formabontás

SIMON ZSOLT JÓZSEF: SZIROM-FÉSZEK

„Egymáshoz tapadó kagyló-kolónia, összecementálódott őslény-törmelék, virágcsokor, vízen úszó lehullott virágok, tengerfenéken kapaszkodó korallok, belső szerv kiemelve a testből, egy szív, egy méh...” Ilyen és ezekhez hasonló asszociációk származnak a laikus szemlélőktől, akiknek az e tárgyról készült fotókat mutatom. A mű látványa az életre keltett forma energiájával és harmóniájával rezonáló esztétikai élményen túl minden esetben felkelti a meglepett néző kíváncsiságát, hogy miképpen készült az alkotás, milyen technikával érte el a művész ezt az organikus burjánzást. Simon Zsolt József félreismerhetetlen, eleven formavilága, amely a külső és belső tér dinamikáját érzékelteti, nélkülöz mindennemű statikusságot. A művészi alkotómunka termése itt „műtárgy” helyett sokkal inkább „élő tárgy”. Hiszen a statikusnak látszó, mozdulatlanra merevedett befejezettség ellenére a néző számára érzékelhetővé válik, hogy a tárgy maga is munkából, életből kapott formát.

Simon Zsolt József 2006-ban porcelántervezőként, majd vizuálművészet-tanárként diplomázott a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen. A tudatos pályaválasztást rendkívül sokrétű tapasztalat előzte meg: szülővárosának egyetlen fazekasánál tett látogatása gyerekkorában olyan katartikus élményt jelentett, hogy továbbtanulási célul akkor a porcelánfestést választotta Herenden. Itt látván a kreativitás és a fejlődés határait egy művészeti szabadiskolába ment drámát, zenét és festészetet tanulni. Közben mindmáig végigkísérte a mozgás, egy speciális mozgásforma: a Bothmer-gimnasztika (a tudatos mozdulat- és térérzékelés elmélyítése), valamint a Spatial Dynamics („térdinamika”) tanulója és tanítójává vált. Frissdiplomásként a Jáva szigeti Surabaya metropoliszában töltött egyéves indonéziai ösztöndíj alatt talált személyes művészi útjára, és mélyült el valódi érdeklődése. 2007-ben diplomamunkáját beválogatták a koreai kerámiabiennáléra. Faenzában Monica Biserni-díjjal tüntették ki 2015-ben. Azóta is számos külföldi egyéni kiállítást mutatott be, például Brüsszelben, Milánóban, New Yorkban és Londonban. Külföldi szimpóziumok meghívottja, a kecskeméti alkotótelepen

pedig rendszeresen tart kreatív öntési technika témájú műhelyfoglalkozásokat.



SIMON Zsolt József: Szirom-fészek (a sorozat egyik darabja)
Zsolt József SIMON: Petal Nest (a piece from the series)
2019, fehér mázatlan porcelán, 1280 °C, oxidációs égetés, öntés, 31x30x27 cm
Fotó: Simon Zsolt József

Az itt bemutatott munka a *Szirom-fészek* sorozat egyik darabja 2019-ből, anyaga fehér, mázatlan porcelán, hiszen a formában rejlő határtalan lehetőségek érzékeltetéséhez a fényáteresztő, fehér porcelán bizonyult a legtisztább közvetítőnek. Simon Zsolt József kísérletező szemléletű alkotó, aki formai kutatásának kihívásait sorozatokban dolgozza fel, és az így születő tárgytipusoknak ad nevet. A *Szirom-fészek* sorozat két előzőleg kutatott formavilágot ötvözi: a virágszerűen kinyíló, sugarasan táguló formáknak és a hőmpölygő erő gömbölyded, önmagába



SIMON Zsolt József: Szirom-fészek (részlet) | Zsolt József SIMON: Petal Nest (detail)
Fotó: Simon Zsolt József

zárt alakzatainak világát. Ugyanez az ötvöző szándék vezérli az alkotó kutatási programját a Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjasaként a 2018–2021 között vállalt programjában. Ennek keretében született a *Szirom-fészek* sorozat itt látható darabja: a fakéreg hatású, örvénylő formából növekszik dús fészek-koszorúvá a sziromszerű alakzatok tömege, hol belesüppedve, hol szinte elszakadva tőle. A pozitív és negatív formák harmonikus ritmusa egy titokzatos, öblös belső teret is sejtet. A *Szirom-fészek* kifelé nyújtózkodó kelyhei a virág, belső, kavargó öblei pedig a szív organikus formáját idézik. „A lélek külső természeti képe és belső fizikai központja az a két világ, ami bár kifejezetten formai szempontból, de érdekel” – fogalmazza meg a művész.

E sajátos formavilág az alkotó által kifejlesztett, aprólékos és hosszadalmas technikát takar: Simon a porcelánöntéshez használt egyedi gipszformákat száradás után feldarabolja, és a részeket egyenként átfaragja, továbbalakítja, majd ismét összeilleszti. Ilyen módon az öntőformákkal való közvetlen munka adja a tárgyak jellegzetességét. Öntéskor szándékosan engedi kiszökni az anyagot a forma egyes darabjai közötti réseken, mert ezáltal

lenyűgöző hatásokat tud teremteni a készített tárgyak belső és külső felületei között. Alkotótechnikájának célja, hogy a legvégső fázisig mozgásban tartsa az anyagot, hogy az alkotás teljes ideje alatt alakíthasson a végeredményen. A töredezettség és puhaság szép rendbe szerveződik, de az öntési varratokat meghagyja a porcelán felületén, hiszen a formák fizikai létének lényege nem a tökéletesség, hanem az életszerűség, tele szabálytalanságokkal, és a tökéletes felé törekvéssel.

A *Szirom-fészek* aktuális darabján – éppúgy, mint a művész többi alkotásán – egyértelmű a mozgás megragadásának szándéka. Formaalkításánál felhasználta az eleven mozgás- és térszemléletet, amelyet a Bothmer-gimnasztika-képzésen tapasztalt. Szobrai nyújtózkodnak, hőmpölyögnek, áramlanak. Hol csontvázak, amelyeket sosemvolt élőlények hagytak hátra, hol a növényi növekedési erők demonstrálói. Mindenesetre felfedi magát az az eleven erő és folyamatosság, amely által létező az evolúció, és amely révén minden élet az univerzumban mozog.

MOGÁN Orsolya
művészettörténész

Trianon-élmű Kompolton – Kő Pál Kossuth-díjas szobrászművész (1941–2020) és felesége, Halassy Csilla alkotását avatták fel Kompolton 2020. augusztus 27-én. A négy méteres téglafal közepén egy kapu látható. A fal az országhatárt jelképezi, az öt boltíves ablak pedig az öt elszakított országrészt. A három Heves megyei település, Kál, Kápolna és Kompolt, valamint három székely testvértelepülés által támogatott szobor harangjátéka a székely himnuszt és népdalokat szólaltat meg.



Fotó: Demokrata

Tartsd körforgásban! mottóval rendezik meg a 17. Design Hét Budapest fesztivál rendezvényeit 2020. október 1. és 11. között első sorban az online térben. Idén a körforgásra, a ciklikus szemléletre koncentrálnak, ezzel együtt egy olyan modellre, amely elősegítheti a világ élhetőbbé válását.

Sándy | Konok – Metszéspontok címmel családtörténeti kiállítás tekinthető meg a Műcsarnokban az intézmény és a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ közös rendezésében. Id. Sándy Gyula (1827–1894) festőművész, ifj. Sándy Gyula (1868–1953) építész, id. Konok Tamás (1898–1971) haditudósító fotós és a három életművet összekapcsoló dédunoka-unoka-fiú, az idén 90. születésnapját ünneplő Konok Tamás festőművész munkáiból 2020. október 25-ig látható válogatás. (Budapest XIV. ker., Dózsa György út 37.)

Földabrosz néven új digitális szolgáltatást indított 2020. augusztus 27-én az Országos Széchényi Könyvtár.

Közel ezer, 1850 előtt nyomtatott térképet tettek digitálisan szabadon hozzáférhetővé és felhasználhatóvá. A hazai és külföldi térképek között földrajzi elhelyezkedés és történelmi, hadtörténeti, városi és hajózási tematika szerint lehet böngészni. A szolgáltatást folyamatosan bővítik a könyvtár térkép-, plakát- és kisnyomtatvány-gyűjteményéből.

Tutanhamon rejtélye és kincsei című kiállítását 2020. október 31-ig meghosszabbította a Komplex. (Budapest VI. ker., Király u. 26.) Csaknem száz év után a felfedezés történetét mutatja be a tárlat, kétezzer négyzetméteren több mint ezer tárgy, grafika, audioguide és videó segítségével.



Fotó: Femina – Getty Images

Totem címmel Püspöky István (1950–2018) grafikus- és festőművész emlékkiállítása látható 2020. szeptember 16. és október 18. között a Pesti Vigadó V. szinti kiállítóterében. (Budapest V. ker., Vigadó tér 2.)

Minden, ami képzőművészet – Budapest Art Week. A tavasszal elhalasztott rendezvénysorozat 2020. október 16. és 25. között tíz nap alatt hetven helyszínen, közel száz kilencven eseménnyel várja majd a képzőművészet iránt érdeklődőket. Részletek a honlapon: www.bpartweek.hu

Táncoló jelzőlámpa – Közlekedésbiztonságot javító speciális közlekedési lámpát mutattak be Balatonalmádiban az egyik forgalmas gyalogátkelőhelyen 2020. augusztus 17-én. A „táncoló jelzőlámpát” a veszprémi Pannon Egyetem Műszaki Informatikai Kara és Mérnöki Kara alkotta meg a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság Baleset-megelőzési Bizottsága megbízásából. A mobil eszköz játékosan, szórakoztatva kéri

várakozásra az embereket a piros lámpánál. A kijelzőn látható figura a járókelők által a közeli sátorban bemutatott mozdulatokat jeleníti meg.

Székabszurd – Duffek Tivadar belsőépítész tervezőművész munkáit mutatják be 2020. szeptember 23. és november 13. között a Nagy Balogh János Kiállítóteremben. (Budapest XIX. ker., Ady Endre u. 57.)

Újra öröl a felsőszentiváni szélmalom – A 19. század végén épült és 2010-ben összedőlt szélmalmot a 2017-es TOP-pályázaton elnyert több mint kétszázmillió forintos támogatással újjáépítették, mellette egy turisztikai látogatóközpontot is létrehoztak. Bár vannak szélmalmok például Jánoshalmán, Kiskunfélegyházán, Kiskunhalason és Tataházaán, de egyik sem aktív. Magyarország egyetlen működő szélmalma a felsőszentiváni.



Fotó: Hiros.hu

Testkép – Akt a kortárs magyar fotográfiában címmel a Budapest FotóFesztivál kiállítása látható 2020. április 4. és október 25. között a Kiscelli Múzeumban, ahol harminchat művész felvételeit mutatják be. (Budapest III. ker., Kiscelli u. 108.)

Nagyharsányi szoborpark – Átadták a Szársomlyóra vezető panorámasétányt, mely a magyar kikericsről, a hegy hungarikumáról kapta a nevét. Új, korszerű fogadóépület is készült, melyben a szoborparki alkotómunka történetét bemutató tárlat látható. Befejeződött a szabadtéri szobor kiállítás emblemikus darabjának, Bocz Gyula *Spiráljának* helyreállítása is. Az egykori bányaudvar területén 1967 óta gyarapodó, jelenleg százharminc, baranyai művész alkotását tartalmazó szoborgyűjtemény szintén megtekinthető.



Fotó: Duna–Dráva Nemzeti Park Igazgatóság

Zseniális találmányok – Innovatív ötletek – Epizódok az ókori technika történetéből címmel a Budapesti Történeti Múzeum Aquincumi Múzeumának időszaki kiállítása 2020. július 31-ig csak virtuálisan volt látható, most már a valóságban is megtekinthető a múzeum régi kiállítóterében. (Budapest III. ker., Szentendrei út 135.)

Magyarország 365 címmel fotópályázatot hirdetett Magyarország Kormánya együttműködésben a Magyar Turisztikai Ügynökséggel,

a Nagycsaládosok Országos Egyesületével és a Magyar Természetjáró Szövetséggel. Természet és táj, épített és tárgyi örökség, valamint életképek kategóriában várják 2020. október 18-ig az idén készült felvételeket. A tavaly első alkalommal kiírt pályázatot nagy érdeklődés kísérte. Az anyagból összeállított kiállítások csak online voltak láthatók, az idei pályázatra érkező munkákból országos vándorkiállítást terveznek. Bővebben: fotopalyazat.magyarorszag.hu

Kilátó a Zengőn – Baranya megye legmagasabb pontján, a Zengő 682 méteres csúcsán 22 méter magas, hétemeletes kilátó épült, melynek legfelső szintjéről tiszta időben akár a Badacsonyt, a Dráva menti ártéri erdőket és a horvátországi Papuk-hegységet is látni lehet. A 2010-ben életveszélyesnek nyilvánított geodéziai mérőtornyot körülölelő acélszerkezetet a Presting Optimum mérnökei tervezték. A kilátót 2020. július 29-én adták át.



Fotó: Csodálatos Magyarország

Kitüntetések – A március 15. és augusztus 20. alkalmából odaitélt állami kitüntetéseket a koronavírus-járvány okozta korlátozások miatt 2020. augusztus 18-án adták át a Pesti Vigadóban. Gratulálunk és jó egészséget, alkotókedvet kívánunk az elismerésben részesült művészeknek.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2020/6

FŐSZERKESZTŐ:

Simonffy Szilvia – művészettörténész

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Dávid Katalin – művészettörténész

Dvorszky Hedvig – művészettörténész

Ernyey Gyula – designer, szaktörténész

Fekete György – belsőépítész, iparművész

Feledy Balázs – művészetkritikus

Mascher Róbert – designer

Mezei Gábor – belsőépítész

Ritoók Pál – művészettörténész

Scherer József – designer

Schrammel Imre – keramikus és porcelántervező

OLVASÓSZERKESZTŐ:

Antal Mariann

SZERKESZTŐK:

Szabó Emma Zsófia – művészettörténész

Veress Kinga – művészettörténész

Wehner Viola – művészettörténész

HÍRSZERKESZTŐ:

Nagy Franciska

FORDÍTÓ:

Pokoly Judit

FELELŐS KIADÓ:

**Nemzeti Művészeti
és Kulturális Kapcsolatok Alapítványa**

GAZDASÁGI VEZETŐ:

Anda Judit

Telefon: +36 20 299 0767

LAPALAPÍTÓK:

Fekete György

N. Dvorszky Hedvig

Schrammel Imre

SZERKESZTŐSÉG:

1034 Budapest, Makovecz Imre utca 25.

Telefon/fax/üzenetrögzítő: (+36 1) 400 7897

Szerkesztőségi asszisztens: **Meszlény Anna**

Fogadóóra: a járványhelyzet miatt határozatlan ideig szünetel. Az elektronikus kapcsolattartás (e-mail) zavartalanul működik.

E-mail-cím: magyariparmuveszet@gmail.com

Honlap: www.magyar-iparmuveszet.hu

E szám lapzártája: 2020. szeptember 16.

Arculatterv: **Scherer József**

Grafikai tervezés: **Nagy Norbert**

Nyomás: **VIRTUOZ** Kiadó és Nyomdaipari Kft.

[facebook.com/magyariparmuveszetfolyoirat](https://www.facebook.com/magyariparmuveszetfolyoirat)

A folyóiratban közölt szövegek és fotók szerzői jogvédelem alatt állnak. Utánnyomásuk, fénymásolóval való sokszorosításuk csak a kiadó előzetes hozzájárulásával engedélyezett.

HU ISSN 1217-839X (nyomtatott)

HU ISSN 1588-0591 (online)

Évente nyolcszor megjelenő folyóirat

Új folyam 27. – 2020/6 (október)

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET AZ ALÁBBI MÚZEUMOKBAN, GALÉRIÁKBAN ÉS KÖNYVESBOLTOKBAN KAPHATÓ

Corvina Könyvesbolt (7621 Pécs, Széchenyi tér 8.)

Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Budapest, Karinthy Frigyes út 9.)

FUGA Budapesti Építészeti Központ (1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.)

Írók Boltja (1061 Budapest, Andrásy út 45.)

Műcsarnok (1146 Budapest, Dózsa György út 37.)

Palmetta Design és Textilművészeti Galéria

(1111 Budapest, Bartók Béla út 30.)

Ráth György-villa (1068 Budapest, Városligeti fasor 12.)

Tündérvilla Galéria és Községi Tér (1036 Budapest, Bécsi út 53–55.)

KÜLFÖLDÖN TERJESZTI:

Batthyány Kultur-Press Kft.

H–1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel.: (+36 1) 489 0120, (+36 1) 212 5303

A folyóirat korábbi példányai a szerkesztőségben megvásárolhatók.

Egy példány ára: 1390 forint.

Előfizetési díja egy évre: 10 000 forint.

A lap előfizethető a Nemzeti Művészeti és Kulturális Kapcsolatok

Alapítványa 10402166-21629389-00000000 számlaszámán

vagy a szerkesztőségtől kért postautalványon.

E számunk megjelenését

a Nemzeti Kulturális Alap Iparművészet Kollégiuma

és a Magyar Művészeti Akadémia

támogatta.

MAGYAR



ÖRÖKSÉG

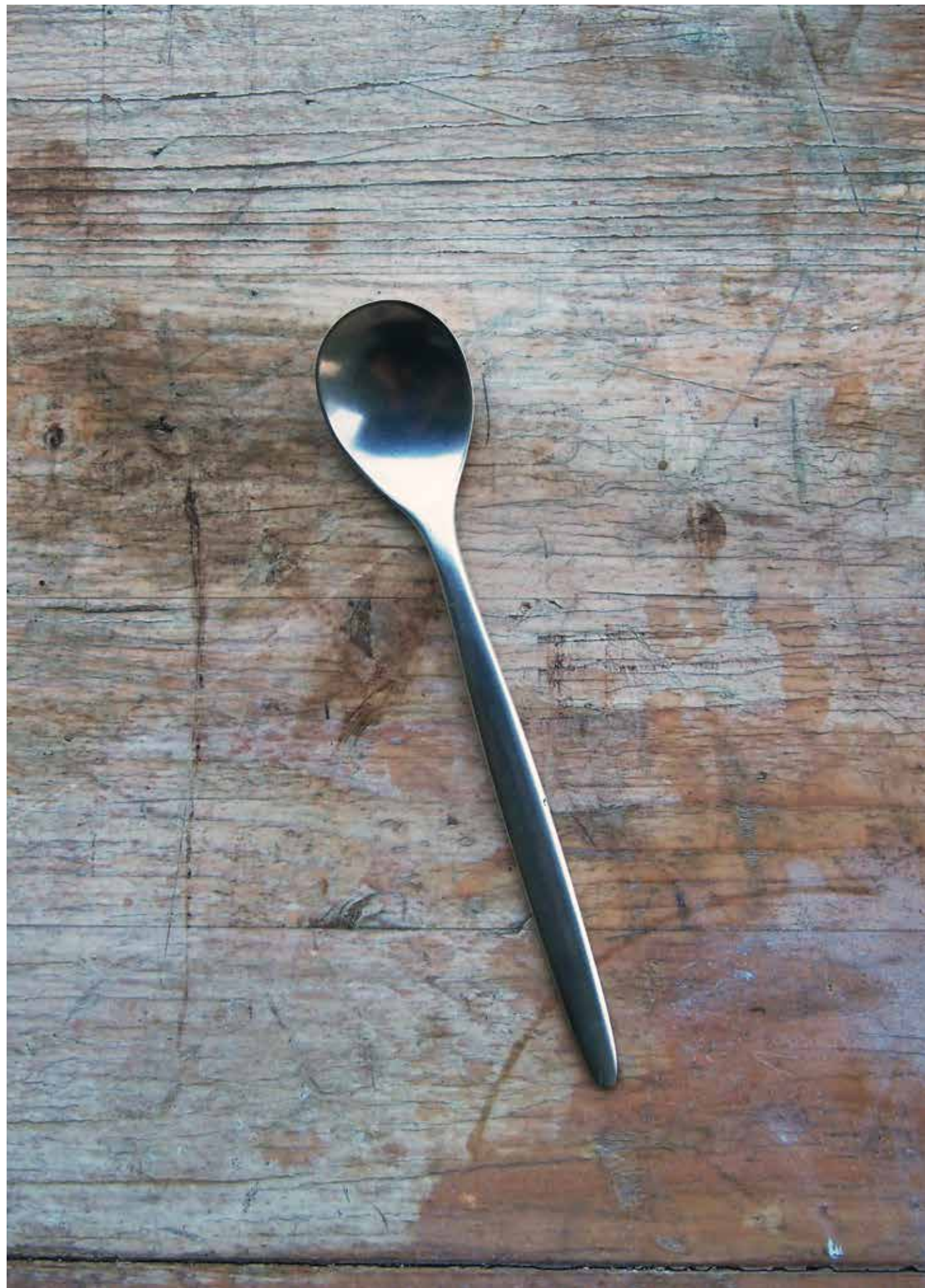
ANIMÁCIÓ | BELSŐÉPÍTÉSZET | BŐRMŰVESSÉG | DIGITÁLIS MŰVÉSZETEK

DIVATTERVEZÉS | IPARI FORMATTERVEZÉS

KÁRPITMŰVÉSZET | KERÁMIA- ÉS PORCELÁNműVÉSZET | KÖRNYEZETTERVEZÉS

LÁTVÁNYTERVEZÉS | ÖTVÖSSÉG ÉS FÉMMŰVESSÉG | TERVEZŐGRAFIKA

TEXTILMŰVÉSZET | ÜVEGMŰVÉSZET



GELLEY Kristóf: 13 LAT evőeszköz készlet desszerteskanala | Kristóf GELLEY: Dessert spoon of the 13 LAT cutlery set

2019, ezüst, öntés, kovácsolás, csiszolás, 17,2x3,3x1,8 cm

Fotó: Lehoczki Erzsébet (Cikkünk a 2. oldalon)

